

**POLYBIVS HISTORICVS
DE PRIMO BELLO
PVNICO ET PLV
TARCHI PA
RALELIA.**

EREOR Ne qui me putent antiqua nimium confectari: si cōmentaria primi punici belli perscribere: ac obscuratā iam pridem illarum rerū memoriā: in hac demum ætate nostra reuocare in lucem aggrediar: Prefer tim cum multa noua sint: quorum noticia integrior extet: q̄ cum dignitate: ac laude mandari posse litteris uideātur. Mihi uero diuersa penitus sentētia fuit. Quo enim antiquior erat res: quoq; interitui proximior: eo magis innouatione indigere puta ui. Vt frugi patres familiæ inuētustis adiū facere cōsueuerunt. Esse uero nouiora q̄ dā quæ mandari litteris cum dignitate possint nō equidem inficias eo. Nec si qs eā sibi laudem parauerit rephendo: Verum quæ tandē aduersus me q̄rella est: si uetu ista me: ut uina magis delectāt? Equidem fateor nō tam cupidus Orpheum ut poe ta tradūt Euridicis amore infernas adiisse sedes: q̄ ego (si spes modo aliqua offera tur) antiquos illos p̄stantissimos uiros intuendi: ad ultimas penetrarim terras: quos quia oculis intueri non licet: quod secundū est: mente & cogitatione libens cōplector: Resq; ab illis gestas in qbus huius seculi decus & gloria cōtinetur oībus esse cognitas q̄ maxime opto: quæ mihi cā fuit hæc ipsa cōmentaria scribenda. Vt autē huius belli plenior noticia sit ab ipsis ut ita loquar incunabulis scriptores eius: auctoresq; recēsebo. Sic enim & propositū meum probabilius apparebit. Bellum punicū primū multi nostrorum græcorumq; scripserunt. Præcipue tum auctoritatis Fabius pictor: uetustus sane auctor ex nobilitate romana. Eodemq; fere tēpore Phylinus carthaginēsis græcis litteris idem bellum explicuit. Quorum uterq; patriæ affectus suæ: ac studio partium iductus: & si nō circa rei gestæ seriem: circa belli tamē cās iustitiq; excessisse modum putatur. Phylum deinde Polybius megalopolita nus annalium conditor secutus est: Fabium autem: e nostris plures: sed p̄cipue claritatis Lilius patauinus romanæ pater hystoriæ: Cuius libri si extarent nihil opus erat. nouo labore. Cum uero hæc pars operis eius interierit: nullaq; fere huius belli notitia nostros apud hoīes haberetur: cōmotus ipse ob maiorum nostrorū gloriā: ne rerum tā p̄clare tāq; magnifice gestarum memoria deperiret: quātum solerti lectione polybii cæterorumq; græcorum cōsequi potui: Cōmētaria eius belli p̄ cōi utilitate suffeci: illa moderatione adhibita: ut nihil quod nō probatum a superioribus esset: Huic operi infererem: & tamen nō ab uno sumerem ut interpretes: sed a multis sumpta meo arbitratu referrem. Tempus autē huius belli uigintiquattuor annos fuisse cōstat. primumq; in eo romanos Italia cum exercitu egressos. Primūq; Classenses: Primum etiam mari Præliatos?

2

Polybius Historicus de primo punico bello ex græco in latinū traductus per Leonardum aretinum uirum elegantissimum. Foeliciter Incipit.

LIBER PRIMVS.

PRIGO Primi punici belli quod populus Romanus aduersum Carthaginenses terra: mariq; enixissime gessit: Ex Mamertinorū in sicilia nouitate prorupit: de qua dicere aggrediemur Paulo altius pro rerum natura repetentes. Campanorū magna olim manus sub Agatocle duce in sicilia militauerat: Hi messanæ situm: & opulentiam admirati: & cupidine eius potiūdæ capti: de occupā

da Vrbe consilium ineunt: per amicitia: ergo intra moenia recepti: ut primum tēpus rei patrandæ uisum ē urbē amicam & fidei eorum creditam ex composito inuadūt. Ciues nil tale opinantes subita cæde adorti: magna ex parte trucidant: Reliquos urbe agroq; depellūt. Matres familias & uirgines ut cuiusq; libido fuit: item prædam et agros inter se partiūtur. Ita faciliter pulcherrimæ: opulentissimæq; urbis cōpotes facti in ea cōsederunt: Huius impuniti sceleris haud lōge postea imitatores reperti sunt: in reginorū urbe messanæ propinqua: Quo enim tpe Pyrrhus epyrotarū rex ī italiā primo: mox in siciliā copias traduxit. Conterriti Ciues regini ob regis aduentum: populi romani præsidium postularūt. Missa ab romanis legio una urbē aliq̃ diu tutata ē: fidemq; erga socios religiose seruauit. Sed cum longior accessisset mora exēplo mamertinorum pellekti: urbem & ipsi inuadunt. Ciues alios cādūt: alios pellūt: fortunas reginorū inter se partiūtur: Vtq; maleficio cōiuncti erāt: sic etiā societate & foedere cū mamertinis iunguntur: Has reginorū calamitates: etsi grauiter ferebat populus romanus: tamē q̃diu bellū uiguit dissimilādo quieuit. Cōfecto autem bello & uictoria parata romani scelus militū suorū ulcisci pperantes: regiū obfederunt: ac tandem expugnauerūt. Ad quattuor milia militū tanti facinoris cōscia intus erāt. Eorū maxima pars dum acrius ob metum supplicii restitit: in ipso ardore captæ urbis per iram cæsa. Trecenti solū uiri in ptātem redacti qui e uestigio romana missi ī foro uirgis coesi: & securi percussi scelerati facinoris poenas dedere. Vrbs & agri itemq; cætera prius ammissa reginis q̃ a cæde superfuerant a romanis restituta. Et regii quidem occupatores hunc finē habuere. Mamertini uero: (sic enim se nuncupabāt:) Cāpani q̃ messanam inuaserāt: q̃diu legio romana regium possedit auxilio eius freti: aduersus Sicilia ciuitates se facile tutabātur: Oppressa mox legione & urbe reginis reddita destituti eo auxilio: inmaximas difficultates & ipsi inciderunt ex huiusmodi cā. Non multū ante id tps Syracusanorū copiae aduersus eos q̃ rem publicā tenerent infensæ: duces p̃ seditionem sibi creauere: Arthemidorū: & hieronem: qui postea rex fuit. Is erat tunc admodū adulescens: Caterū sublimis animus: & generosa quædam indoles in adulescēte eminebat: Qui cura exercitus ac rerū gerendarū suscepta: cū tandem in urbem stipatus armatorū cateruis, introisset. ac ciues diuersæ factionis in eius uenissent potestātē Ita clemēter ac modeste uictorius usus est: Vt populus syracusanus etsi plurimū infensus iis qui exercitus per seditionē fecerāt: tamen conspecta hieronis uirtute: eandē potestātē adulescenti tribueret. Hieron igitur exercitus primo mox & Syracusani populi honore sublatus: confestim maiora animo concipere capit: quod ab initio cōsiderātibus ex actis eius nō erat obscurū. Principio enim ut quotiens opus foret copias in expeditionem educere. ac ipse abesse sine mœtu posset: Leptinem uirū potentem domi et multitudinē

Scelus
sociorū

Mamertini

hieron

pergratū accepta in matrimonium eius filia sibi socerū asciuit. Sic enim fidum urbanarū rerū parauit custodem: nequis per absentia eius insurgere: aut multitudinē sollicitare posset. Hæc domi prouisa: foris autē cū sciret copias syracusanorū (cōductus miles hic erat) sediciosas esse: rerūq; nouarū auidas callido consilio in mamertinos educit: non longe a centoripa cū obuiā haberet: hostis conductū militem oēsque ueteranū exercitū in fronte locat. Ipse cū Syracusanis equitibus urbanisq; copiis longius substitit: quasi alio itinere: hostes aggressurus: hanc itaq; falsa auxilii fiducia circūueniri ab hostibus primā aciem passus: ubi eam cadi plane undiq; & interceptā cōspexit: Ipse diuerso itinere abiens: Syracusanos incolumes oēs reduxit. Cōductorū uero militū acie in medio hostium trucidandam reliquit. Quæ pene ad internecionem cæsa est: ac sediciosus quisq; ut uoluerat in ea pugna necatus. Liberatus per hunc modū ueteranorum molestia: nouo ac fido milite reparauit exercitum: ac ubi oībus rebus satis structus paratusq; uisus est. In mamertinos superiori uictoria elatos expeditionē non amplius simulatā inducit. Profectusq; cum his copiis ad longanū amnē: ingēti plio cū Mamertinis cōfligit. In ea pugna optimus quisq; Mamertinorum oppetit: plariq; eorum duces impotestate hieronis uiui puenerunt. His rebus cum syracusas uictorē exercitum summa gratulatiōe oīum reduxisset. haud dubio fauore syracusanorum sociorumq; rex appellatur. Factus igitur per hunc modū rex: hostes maiori nixu pmebat. Mamertini uero primum romanæ legionis auxilio ut supra ostendimus deinde hoc graui plio afflictis: quoniā hieronis potentia se resistere posse diffidebant: diuerso consilio: alii ad carthaginēses cōfugiebāt: eorūq; quidam p̄sidium tutelæ gratia in arcem induxerāt. Alii ad populum ro: conuersi ut se urbemq; susciperet p̄cabantur: Et p̄ualebat sane apud Mamertinos romani populi nomen: q̄ ipsi italici generis orti nostris potiusq; externis salutē suā creditā uolebant. At romanis perabsurdum primo uidebatur: qui modo in legionē suā ob occupatum cōtra fidem regium tam seuerē aiaduertissent eos mamertinis eiusdem sceleris affinibus opē ferre. Itaq; p̄tracta aliq̄diu res est insenatu: uariantibus patrum snis. Tandem quia honestas aduersus utilitatē pugnare uidebatur: rem infectā senatus dimiserat. Nō destituerūt tamē. Mamertini q̄ romā uenerāt: p̄cari sed fautoribus q̄busdam freti: rem ad plebem detulere: puicitq; tandem apud multitudinem utilitatis rō: Periculosum enim uisum est: urbē tam p̄pinquā carthaginēsis abicere: graueq; eorum uicinitatē suspicabantur fore. Iam enī plus nimio carthaginēsiū patebāt opes: qp̄pe nō affrica mō: sed etiā quadē hispaniæ loca ui & armis subacta carthaginensium parebant imperio. Insulæ p̄terea oēs sardonii tyrrheniq; maris Magna insup siciliæ pars carthaginensium erat. Venturā autē totam in eorum ptatem nisi quis Mamertinis auxilium ferret: haud ambiguum putabatur. Messana enim suscepta confestim aduersus syracusanos nequaq; potentia pares bellum erant gesturi: ac breui tpe qcq̄d reliquum erat siciliæ subacturi. Hæc igitur cogitans. po. ro. ac necessarium sibi ratus. Messanam seruare. ne a carthaginensibus undiq; Italia cingeretur. Neu quasi pontem quendam ad inuadendum haberent: Auxiliandū Mamertinis decreuit. Cum ergo id placuisset Appius Claudius Consul traducere copias in siciliam. & Mamertinis opem ferre iussus profectionem parabat. Mamertini autem de populi romani decreto certiores facti: carthaginēsiū p̄fectum qui in arce positus erat in cautum circumsistunt: eumq; una cum p̄sidio urbe deiciunt. Post hæc iam liberius Consulem ro. per crebras litteras ac nuntios conuocant. At Carthaginēses:

Appius
Claudius

postq̄ intellexerunt p̄sidio eorum a mamertinis pulso romanos uocari: ira simul & indignatione accensi: p̄fectum p̄sidii: q̄ eius culpa atq; ignauia arcem amisisset: i crucem sustulerunt: Mox raptim coactis copiis mari & terra aggrediuntur. Classe q̄ dem p̄ellorum statione posita. terrestribus aut̄ copiis: haud procul messana castra metati urbem p̄amebant. Accessit quoq; ad Carthaginensium uiolentiam Hieron syracusanus: qui tempus plane adesse ratus: quo Mamertini ueteres hostes penitus delerentur inito cum Carthaginensibus foedere: ac socius belli factus: suo & ipse milites: suisq; castris alia ex parte Messanam obsedit. Ita binis per terram hostiū castris: mari aut̄ classe Mamertini obsidebantur: Inter hæc Appius Claudius Consul. ratibus ex neapolitanis: ac cæteris sociorum maritimis ciuitatibus. (Nondum enim po. ro. Classẽ ullam habebat) ex plebescito acceptis: per silentium noctis exercitū imposito Messanam aduehitur: traiectoq; celeriter freto in columnas oēs copias ante urbem exponit. Hæc prima exercitus populi ro. profectio extra Italiam. fuit: priusq; mari ingressus. Cum ad eam diem cætera omnia bella intra Italiam gessisset. quingentesimum iam post urbem conditā annum: in hætruscis & samnitibus: cæterisq; finitimis populis domitandis occupatus. Expositis ergo in sicilia copiis: & intra messanam urbem inductis: consul nec tutum sibi exercituiq; nec satis e dignitate. populi ro. obsidionem perpeti ratus (quippe non terram modo uerum etiā mare undiq; hostis habebat urbiq; imminebat) Cōmeatus oēs intercludebat. pace primo res cōponere si qua posset: ea uero si negaretur freto: q̄primū decernere decreuit. Maxime uero e dignitate populi ro. uisum est ante oīa de pace agere. Nam fœdera cū Carthaginensibus sapius ad eam diē renouata extabāt: per quæ etsi licebat po. ro. Mamertinos in amicitiam fidemq; suscepisse: tamen humanū uidebatur pacē nihil p̄sertim habiturā nocumēti offerre: Seruata enim mamertinorum libertate: Syracusanis item in suis finibus consistentibus manus erat. po. ro. Carthaginensium formidanda potentia. Missis igitur super his ad Carthaginenses: Hieronemq; legatis: Cū utriq; pacem longe aspernarētur (quod reliquū erat) Consul milites cohortatus aduersus hieronem & syracusanos educit. Nec hieron q̄dem detractauit certamen. Sed obuīa Consuli egressus acie structa dimicauit. Pugnatum ē aliq̄diu æquo Marte. Tandem uero p̄lii is exitus fuit. Vt romani uictores magna parte hostiū cæsa: regem nudatū p̄cæne oībus copiis: usq; i castra persequerētur. Cōpulsis in castra hostibus: romani spolia legerunt & in urbem se receperūt. Hieron aut̄ metuens nō Castrensibus mō: Verū etiā urbanis rebus: proxima nocte deferris castris syracusas concessit: Carthaginēses quoq; auxilio hieronis nudati. percussisq; metu militibus: & uirtutem romanorum plus æquo formidantibus: soluta cōfestim obsidione: nō ultra castris fidem hēntes per Siciliæ urbes: quæ ipsorū infide erant diuiduntur. Cōsul paucis post diebus hostium agros cum legionibus ingressus: usq; ad syracusarū moenia longe lateq; populatus omnia. Vbi nemo obuīam prodibat. Messanam copias reduxit. Hæc ut gesta erant per litteris consulis romæ nunciata: maiori spe patres plebemq; extulere ad bellum siciliæ capeſcendū. Itaq; M. Valerium: & C. Octacilium sequentis animi consules cum duobus consularibus exercitibus: magnisq; sociorum auxiliis: in siciliam mittunt: Aduentu horum consulum quoniam p̄ter superiorem uictoriam duplicatum populi ro. exercitum duosq; consules pro uno uersari in sicilia conspiciebant. Pleraq; mediteranæ ciuitates: quæ infide carthaginensium fuerant: ad romanos defecere. Hieron autem siciliæ populus metu proculsosse

prima. po. Ro.
ultra italiam
expeditio 7

Consules
.m.
Valerius
C
Octacilius

& simul hostium vires auctas cernens: multis rationibus præstare duxit si qua fieri posset romanorum partes sectari. Qua consideratione inductus missa ad Consules legatione agere: de pace coepit. Consulesq; omnes siciliæ portus carthaginiensium erant nequâdo intercludi cômearum possent ad eam rem per opportunam syracusanorum amicitiam uti: oblationem regis non inuiti acceperunt. Tandem uero pax hieroni his ferme cõditionibus data. Vt rex Captiuos oēs romanorum sociorumq; sine p̄cio dimitteret. Vtq; talenta insuper argenti centum romanis penderet. cômearum exercitui auxilia ad bellum subministraret. Ipse rex socius & amicus populi ro. appellaretur. Has cõditiones româ delatas populus romanus iisdem quibus cõsules ratioibus motus & simul quia magna pars belli sublatum iri uidebatur cupiētissime confirmauit. Post eam pacem hieron cômearum & auxilia quotiēs opus fuit subministrando in populi ro. tutela: usq; ad finem uitæ foelix græcorum omnium fortunatusq; regnauit. Carthaginienses uero cum intueretur hieronem syracusanorum regem mutata fortuna hostem ex socio factum: romanorum autem in dies nomē augeri. Validiori ad resistendū potentia opus esse rati: lygures & gallos magna multitudine plures & hispani generis in supplementum scripsere. Quibus in siciliam tractis. Aggrigenti sedem belli: caputq; suarum rerum in sicilia constituunt. opportunitate urbis pellecti q̄ ea maxime infrontere aduersus hostes capacissima multitudinis & munitissima erat. In hanc igitur urbem cõtractis undiq; copiis magnaq; uiportata horreo simul ac belli arce aduersum romanos utebatur. M. Valerius & C. Octacilius consules foedere: cum hierone icto & ciuitatibus quæ a Carthaginiensibus defecerat in fidem acceptis: nihil aliud fere memoria dignum in sicilia cum gessissent: circūactō anno e provincia decessere. Post hos creati Consules. L. posthumus & Q. æmylius i siciliā ueniunt: hi susceptis ab antecessoribus copiis: primo aduentu: demū administrandi belli cū inter se consularēt: placuit audaciusq; superiores fecerāt consules incumbere: nec iam leuia consentādo aut diuiso pluribus locis bello: sed ambos simul consules oibus copiis: Aggrigentinum ipsum poenorum caput ac belli arcē inuadere: ut siue nō recusaret hostis cōfestim iniret pugna: siue recusaret inclusum moenibus obsiderent. Profecti igitur eo consilio aggrigentinum copias admouerunt. Carthaginēses autem munitionibus urbis cōfisi: ac totius rei discrimē subire nō ausi ante moenia militem continebant. Nec aduentantibus romanis copiam pugnandi facere: Cōsules igitur nō longius nouem ab urbe stadiis castrametati cum posteris diebus hostes intra moenia crebris præliationibus compulissent obsidere urbem pergunt: Non ignari magnam uim frumētī a poenis iam antea congestam: sed confisi q̄ amplius quinquaginta hominum milia itra moenia obsidebantur: eam multitudinem quāuis magnam uim annone uideri absumpturam. Coepta igitur obsidione: & aliquādiu iam protracta cum per singulos ferme dies inter stationes romanorum & moenia urbis: leuia dumtaxat prælia fierent: nec hostes quanq̄ amplius molituri crederentur: accepta est pene quodam die insignis calamitas: Maturæ segetes erant. Miles q̄ diuturnam obsidionem suspicabatur fore frequentior egressus ad segetum raptus properabat. Studium rei frumentariæ uacuefecerat poenæ castra. Vagus per campum eques sine ordine sine duce uolitabat. Hæc cōspicatus Hānibal Carthaginiensium dux. Is enim aggrigento: copiisque præerat: magnam in spem uenerat omnem romanorum exercitum ea die opprimi posse. Itaque armari extemplo copias iubet: Vrbeque repente egressus: non leuibis ut

Consules
 L.
 posthumus
 Q.
 æmylius

hānibal

solebat praliis: sed iusta acie in stationes romanorum deferretur. Oppressis subito impetu stationibus: magna; cæde adita: pars in castra eodem impetu ruens fossas implere uallum rescindere cepit: pars infrumentatores uagos: palantesque delata magnam per campos cædem adebat: & in castris quidem aggre resistebatur. In campis uero pulsi romani necubi consistebant. Poenus uictor ubique insultabat. Sed uirtus profecto cum sæpe alias: tum maxime ea die rem romanam tutata est: Consules enim cum pluribus simul locis uallum rescinderetur: nec defendere castra possent: eruptione subito facta: non solum hostes auertere a uallo: sed eos insecuti procul fugarunt: Et qui pro campum agebantur eruptione suorum intellecta recurrere ad castra coeperunt. Itaque reparatis uiribus numeroque ad aucto: poenos qui castra oppugnauerant usque ad moenia persequuntur. Inde in eam partem qui palantes inuasertat conuersi totis campis precipitem agunt. Cædes ea die romanorum poenorumque tanta fuit quod uterque inuicem uictor uictusque extiterat: ut iusta utrinque acie pugnatum uideretur. Cæterum tantus utrosque mætus ex huius diei periculo inuasit: ut neque consules post hac temere militem abire frumentatum paterentur: neque Carthaginienses impetum in castra romanorum amplius facere auderent. Itaque æquato utrinque motu aliquodiu quieuerunt. Cum itaque hi qui obsessi erant non amplius in romanos exirent. Consules diuiso exercitu: alter ad esculapium templum: alter diuersa regione urbis ex ea parte quæ ad heradium spectat castra mouere: inde ab imis castris ad altera castra duplici uallo: & fossa ab utraque parte urbem cinxere: per media autem loca crebra castella excitarunt: ac praesidiis militum firmarunt. Commeatum exercitui romano sociæ ciuitates in herbesum oppidum summo studio congerebant. Ex eo rursus oppido (Neque enim longe aberat) milites percomode receptum ferebant in castra. Quinque per hunc modum menses romani Carthaginiensesque manserunt: neutram impartem re inclinante. Tandem uero cum necessaria propter ingentem multitudinem breui defutura appareret. Hannibal penesque summa imperii erat: rebus iam diffidens crebris litteris Carthaginem missis circumuallationem urbis: & rerum necessariarum defectum quo obsessi premebantur nuntiabat: auxiliumque ferre monebat. Quibus tandem litteris permoti carthaginienses: magnum exercitum magnamque elephantorum numerum in Siciliam transmiserunt: Hannonemque cum his copiis ferre obsessis auxilium iusserunt. hinc iam durissima obsidentium conditio reddebatur: Nam si Hannoni nouoque exercitui obuiam procederent: obsidio tam diu protracta: ac iam pene ad extremum producta irrita labore erat deferenda: Sin perstarent in obsidione Hāno cum exercitu uagari impune per siciliam: socias ciuitates opprimere commeatus impedire poterat: re in consilio discussa: Placuit tandem consulibus haudquaquam abscedere: Sed quasuis facultates ut urbe potiantur perpeti. Hāno igitur cum his copiis quæ nouiter delatae in siciliam fuerant: apud eridiam constitit: ibi intentus rebus gerendis cum omnia sagacissime scrutaretur: si qua soluere obsidionem ualeret. Tandem herbesum oppidum quod horreum exercitus populi romani ad eandem diem fuerat: per prodicionem recepit: facultatemque commeatum romanis ademit. Cum nihilominus perstarent in obsidione consules: statuit hāno quo magis facultatem importandi commeatus præcideret: Castra proprius admouere. Itaque herbeso profectus aduersum castra romana exercitum duxit. Antequam in conspectum ue-

hāno

nissent humidus equites ad laceffendum irritandumq; hostem pramittit. Ipse cum elephantis quinquaginta ac reliquo exercitu sequebatur. Numidæ igitur ut præceptum erat:q̃ tumultuarie ad castra delati:cum equitatum omnem in se concitassent: simulata subinde fuga:terga uerterunt:romanosq; audacius infsecutos in ipsum uenientem Hannonem præcipites traxere. Hic repente omnia poenorum agmina in romanos equites circūfunduntur:multosq; interficiunt. Reliqui effuso cursu castra repetere coacti sunt. Hanno usq; ad ipsa prope castra fugientes infsecutus:tandem reuocatis suis in colle qui toros dicitur:non longius fereq̃ mille passibus ab hoste castrametatus:commeatum importari omnino prohibebat. Ex quo plane accidit nō magis post hac.ab romanis carthagenenses:q̃ romanos ipsos a carthaginēsis obfideri. Inter Urbem enim & castra Hannonis inclusi:inuicem præmebant:& præmebantur:nec difficultas sane rei frumentariæ dispar. Quippe paruo admodum commeatu:ab hierone syracusanorum rege:at eo ipso cum summo discrimine sustēbatur:qui tamen non nunq̃ sic deficiebat impediēte Hannone:aditusq; intercedente:Vt demum ea ui coacti consules deserturi obsidionem uiderētur. Nec solum cū rei frumentariæ defectu. Verumetiam cum ipsis prope diis ab romanis pugnatum: Tanta enim pestilentia exercitum inuasērat. Vt ceterarū languentium passim iacerēt: magnus defunctorum numerus per singulos dies offerrentur:Id uero grauitate cæli q̃ loca sunt pleraq; in ea regione palustria & diuturniori exercitus incubatiōe p autumnū tempus euenire constabat: peruicit tamen in his difficultatibus ferocia cōsulum:qui cūcta dura atq; aspera ferre:potiusq; irritō conatu desistere constituerūt. Et Hanno quidem penuriam ac pestilentiam qua hostes præmebantur:cernens copias in aciem non deducebat sperans consules tandem necessitate coactos obsidionem suluturos. Leuia tantum prælia per singulos fere dies inter utraq; castra promptissime ædebantur. Duobus mensibus per hunc modū absumptis cum supra spem obstinacius romani præstarent. Et Hānibal multis atq; crebris per noctem ignibus necessaria in urbe defficere:nec multitudinem ppeti famē posse significaret:Permotus tandem his de causis Hāno:& simul qui fame atq; morbo maceratos romanos facile superari posse confidebat:in aciem copias eduxit.potestatemq; pugnandi fecit. Nec sane consules nimis coacti ob eas quas supra retulimus difficultates pugnare cupiebant. Itaq; ut aciem hostium structam conspexerunt: parte copiarum adire p̃mendum obsessos si qua prumpere conarentur:relicta:ceteram multitudinem aduersus Hānonem educunt. Signo dato cum acriter inter se concurissent:præliū diu atrox fuit. Tandem romani maiori conatu adnixa primam. Carthagenensium aciem loco mouerunt:motamque in elephantos præcipitem egerunt:belluæ uero contritæ in suos ruentes:tota acgmina turbauit:per eorum stragem subsecuti centurionem ac signa acriter inferentes ad extremum terga uertēre poenos coegerunt: Profligatosq; infsecuti magnam eorum partem interfecerunt:Hanno cum reliquis effusissimā ad heraciam fuga se recepit: Consules elephantis fere omnibus qui prælio interfuerant captis:hostium insuper expugnatis castris commeatu & impedimentis direptis:plenissima deniq; uictoria potiti: in castra copias reduxerunt. Noctē quæ infsecuta est cum propter ingentem letitiam ut in magna uictoria euenire con-

Obsidio
laboriosa

Sicani Siracusæ Cachina Tauromenium: & Messana. Inferiori uero quod tusco abluitor ma-
Siculi ri Panormiū: Drepanum Lilybeum clarissimæ urbes existunt. Nam tertium illud la-
 tus quod ad lybiam expositum diximus: totum fere importuosum: habet tamē ur-
Erix bes Camerinam Heracliam Seluiūtā. Aggrigētum Antiquissimi omnium siciliæ
Segesta populorum incoluisse illam dicunt. Cyclopes & lestrygones. Quorum origo ne-
 quaquā clara est. Vtpote a poetis magnisq; historicis memorata. Sicani post hos si-
 ciliam habuere: quos alii indigenas eius perhibent: alii (quod uerius ac probatius
 est) ex hispania uenisse tradūt: sedibus patriis extorres: quæ illis circa Sicorim am-
 nem fuisse dicunt: indeq; aligdis pulsos in siciliam transisse: Ab his sicaniam primo
 uocitatam eam insulam ferunt: cum ante trinacria diceretur. Post hos uero siculi ex
 italia magno exercitu in siciliam traiecere. Fuerunt autem Siculi uetustissimi italiæ
 populi: longoq; tempore domi potentes: ab eorumq; rege italo: italiā nomina-
 tam perhibent: hi ratibus per propinquum fretum in siciliam transuecti: sicanis &
 cæteris eius insulæ cultoribus quos supra retulimus bello domitis: non iam sicania
 sed siciliam eam insulam nominauerunt. Optimosq; & feracissimos agros in ea te-
 nuerunt. Sicanos autem in extremas siciliæ partes ad meridiem & occasum uersas
 pepulere. Fuit autem transitus Siculorum in siciliam trecentis fere annis: priusquā
 ulla græcorum ciuitas in Sicilia constitueretur. Confecto deinde troiano bello: il-
 liosq; euerso: troiani quidam profugi nauibus in Siciliā aduecti finitima Sicanis in-
 coluerunt loca: atque in his urbes condidere: Ericem & Segestam. Fœnices insu-
 per mari potentes plærq; circa Siciliam promontoria incoluere: & insulas omnes
 quæ sunt inter affricam & Siciliam quas mercaturæ gratia frequentabant. Hæ qui-
 dem gentes & ab his profectæ locis & nunc Siciliam incolunt. Alii uero eius insu-
 læ cultores plurimum graci sunt. Qui unde orti & quibus temporibus in siciliā ue-
 nerint deinceps aperiam. Primum omnium græcorum calcidenfes euboia pro-
Naxus fecti duce Theoclide Naxum urbem in Sicilia cōdidere: quæ postea thaurōmeniū
Thauromi appellata est. Anno deinde post Naxum conditam secūdo. Corinthii duce Archia
 niū/ qui fuit unus heraclidarum. Siciliam nauibus aduecti: siracusas pulsas ex ea urbe si-
Siracuse culis occurrūt: Coloniamq; suæ gentis in eo constituerunt. Erat tūc solum ea siracu-
Insula sarum pars manibus cincta quæ insula uocitatur. Et hāc sículos habuisse cōstat.
 Mox crescente multitudine aliæ subinde partes ad urbem sunt additæ: quoad
 eam quæ postea fuit magnitudinē creuit: Hæ duæ primæ græcorum urbes in sici-
 lia fuere. Sunt autem ab ea parte quæ est inter pachinum & pelorum. Quinto de-
 inde post siracusas anno theodes & calcidenfes e naxo profecti leontinos & Ca-
 rthinam urbes superatis prælio siculis pulsissq; ex his locis condidere. Coloniaeque
 suæ gentis in eas deduxere. Per idem fere tēpus Lanus quidā megarensis: nouos co-
 lonos in siciliam duxit. Confedit autem apud pantagium amnem oppidumq; con-
Portilum didit nomine portilum: inde post aliquod tēpus a leontinis pulsus: aliud oppidū
Tapsum incoluit nomine tapsum. Eo subinde mortuo Megarēses ex tapso profecti: hibleos
 occuparunt. Ibi cum annos quinq; & quadraginta supra ducentos incoluissent: a
 Gelone siracusanorum rege sedibus pulsi sunt: eorumque urbes euersa. Sed anteq̃
Selinunta euersa foret: annos circiter centum: noua ex megaris accita manu. Selinētem ur-
 bem pulsas ex ea regione fœnicibus condidere. Gelas deinde rhodius & Anti-
 famus cretenfis communi inter se iuncti fœdere: coloniam suarum gentium in

siciliam deduxerunt. Urbemq; posuerunt nōmine Geliam: Regio tamen ipsa & agri
 in quibus sita ē urbs: lindii appellatur. Deducta est autē ea colonia āno quito & qua
 dragesimo postq; corinthii siracusas habuere: nomēq; est urbi inditum a Gelia flu
 uio. Post Gelā uero cōditā āno octauo supra cētēsimū geloi isti aggrigētū cōdide
 re. Principes uero indeducenda colonia cōdēdaq; urbe Agrigento fuisse perhibē
 tur Aristonis & Pistillus. Nōne uero aggrigenti ab amne qui prāterfuit urbi indi
 tum est. Per idem fere tēpus cumani (q̄ ciuitas est Italiae a calchide orta) in Siciliam
 prāditoris nauibus traicientes zanciam occuparunt Siculosq; ex ea Vrbe pepule
 runt. Et coloniā suā gentis a cumis & calchide in eam deduxerunt. Principes uero
 indeducenda fuerūt Riheres cumanus: & cratimenes calchidēsis: zancla uero a for
 mae similitudine nominata ē: quod siculorū lingua falcem significat. Priores igitur
 zancle cultores post: pulsos siculus a cumis & calchide fuerūt. Sed posteris tempo
 ribus multitudo hominū a samo ac cætera ionia medos fugiens in Siciliam uenit:
 Cumaniq; & calchidēsis pulsus zanciam ipsi incoluerunt. Nec multo post id tē
 pus Anxillas reginorū tyrannus samios inde pepulit zanciamq; ueterem urbē euer
 tit: nouāq; nō longe ab his locis posuit: quā messanam nūcupauit: atq; ex mixto ge
 nere hominū compleuit. Itaq; lingua in ea urbe obtinuit mixta iter ionicam & do
 ricam. Messanam uero ab antiqua patria sua cōditor appellauit. Sita est autē unius
 diei iter longe a zancla. Adheserūt quoq; his locis: Siracusani quidam exules p se
 ditionem patria pulsī: qui melchide uocabātur. Hi cum postea omnes a mamerti
 nis pulsī sunt: quos fuisse campanos supra docuimus messanā occupasse. Acræ ue
 ro & casimenæ oppida a Siracusanis condita sunt. Acræ quidem septuagesimo āno
 post Siracusas. Casimenæ autē uigesimo post Acras conditas. Camerina quoq; sir
 acusanorū colonia fuit deduxerūt eam dascon: & menecolos anno. c. xxxv. post sir
 acusas a Corinthiis occupatas. Sed cum postea rebellassent camerinēses ab ipsis si
 racusanis euerfa est camerina. Restituit post illā gelas tyrannus siracusanorum colo
 niamq; in eam iterū duxit. Et hæc: rursus a Gelone tyranno euerfa est. Idem ipse q
 euererat postea restituit: & novos colonos pulsos ueteribus posuit: he ciuitates
 græcorū usq; ad tēpus pelloponessiaci belli in sicilia fuere. Ex quibus factū ē sem
 per nouis aduenis quibusdam in ea insula p̄potentibus: ut Sicani & troiani primo a
 Siculis pulsī in unum cohirent: communiq; nomine elinii appellarētur: locaq; inco
 lerent ad carthaginem uersa: fœdere quoq; & amicitia cum fœnicibus iuncti. Et po
 stea Siculi ipsi a græcis ualidioribus superatis ac plerisq; locis pulsī mediteraneam
 duntaxat Siciliae regionem ad italiam uersam retinerent. Carthaginensium deinde
 potentia maiorem imodum aucta foenices iterum insurgentes græcis fere omnibus
 & Siculis dominabātur: quoad mamertini post occupatam messanam cuiusq; ne
 tos cum a hierone bello p̄merentur: ex his quas supra memorauimus causas roma
 nos in Siciliam superduxere. Romani igitur primū fuso hierone rege mox in amici
 tiam recepto. Agrigente isuper capto: & hostibus magno p̄lio superatis statuerūt
 omnino carthaginensium potentiam e Sicilia dedere. Quare eo proposito acius
 incūbentes. L. Valerium & T. octacilium sequentis anni consules: magno militum
 delecto habito in Siciliam mittunt: Carthaginenses autem insuperabiles romano
 rum uires ac propositum belli cernentes: terrestribus copiis non amplius con
 gredi: sed maritima potentia qua plurimum pollebant incumbere statuerunt. Ma
 gna igitur parata classe: cum sine ulla controuersia mari dominarentur nō solum

Gela

Aggrigētum

Zancla

messana

Acræ

Casimenæ

Camerina

Elinij

Consules

L.

Valerius

T.

Octacilius

maritimas siciliæ ciuitates in fide cōtinebāt: sed diuersum littus aduecti. Italiae oras crebro populabantur. Atq; ita quodammodo æquatū erat bellum romanis terra: Carthaginēsis mari p̄ualentibus: huiusce rei argumētū fuerit: q̄ post expugnatū aggrigentū multa siciliæ mediteranea oppida. ob metū exercituū ad romanos defererant. Post aduentū rursus classis non pauciores maritimæ urbes matu potētiae adductæ: carthagenensibus se dediderant. Ita par utrinq; ratio belli existerat: nisi q̄ affrica qdē expers oīno cladis. Italia nōnunq̄ hostiū incursionibus uexabatur: Hæc igitur cernens. po. ro. classē parandam & aduersus carthaginēses mari cōgredendum: quādo aliter nullū finem habiturū certamen apparebat: necessitate quodammodo adductus cogitauit. In quo maxime quis admiretur populi. ro. generositatē & incredibile magnitudinem animorū: homines enim maritimarū rerū penitus rudes: aduersus Carthaginenses mari exercitatissimos qbus iā inde a maioribus parata: & ueluti hereditaria relicta erat naualis potētiae gloria: & principatū maris cōcessione omniū per id tēpus obtinebant classēq̄m agnā habebant: ipsi sine ulla classe: sine ullis naualibus: sine experientia deniq; ulla: naues raptim facere mari una progredi properabāt: nihil interesse putantes terra ne an mari aduersus hostē congregerentur: Hæc igitur cupiditate incēsus populus. ro. cētū & uiginti nauium classē ædificandam curauit. harū uero centūquingremes fuerunt: reliquæ triremes. In huius classis apparatu maxime difficilis fuit quinq; remiū confectio: quoniā huiusmodi nauigiis nemo per id tēpus in italia utebatur. Nec erat qui eorū ædificationem teneret. Caterū una Carthaginensium quinq; remis: quæ dudū apud messanā a Claudio consule excepta fuerat: exēplar eius generis faciendi præbuit. At hæc inspicētes fabri quinqueres ædificarūt. Dum naues fiebant in terra multitudo rudis ad remum exercebatur. Exercitatio eiusmodi erat: Subseliis in harena p̄ ordinem collocatis remiges insidētes ad uocē p̄ceptoris brachia reducere: ac remos p̄ arenā mouere docebātur. Iam. C. Cornelius & C. duellius consulatū inierāt. Classis cornelio: terrestres in sicilia copiæ Duellio obuenerāt. Itaq; C. duellius in Siciliā p̄fectus exercitu a superioribus cōsulis accepto: q̄ ad bellum pertinebat terra administrabat. Cornelius aut̄ parata classe & in mare deducta: cum hoīes aliquādiu in aqua exercuisset: ipse cum sexdecim nauibus messanā contēdit. Reliquam uero classē iuxta italiae oram subsequi iussit. Cum messanā peruenisset consul: ac ea quæ necessaria erant pro tēpore parauisset negociis poscētibus easdem habens naues Lypparas nauigauit. Lypparæ insula intusco mari sita nō longius a sicilia: q̄ milia passuū. distat. Per idem tps Carthaginensium Classis panormi consistebat. Præerat autē illi Hānibal quem ducem apud aggrigentum fuisse ostendimus. Is igitur cognito aduentu consulis. Bonodem quendam ex senatu Carthaginensi hominem cum uiginti nauibus circum ea loca dimisit: qui noctu lypparas superueniens: naues romanas in ipso portu nactus inclusit. Cornelius subito malo circumuētus cum quid ageret: quo ue se seuerteret haud satis constituere posset: inter spem et terpidationē in colloquiū euocatus fraude punica itercipitur. Vt enī i colloquiū uenit cathenæ illi iniectæ sunt: & p̄ captiuo adductus: Ita sexdecī romanorū naues una cū romano cōsule abducēs ad Hānibalē q̄ panormi cū reliqua classe erat: magna cōfecta res Bonodes reuertitur. Arrisisse hoc initio fortuna Carthaginēsis uidebatur: sed paucis post diebus q̄si i alterutro eludens nō dissimili classe illos afflixit. Hānibalē enī nō tā errores captiui cōsulis p̄ aliena exēpla reddiderāt cautiore: q̄ extulerāt secūda

Consules

C. Cornelius

C. Duellius

Lyppara

res: & ad fiduciam animi errexerunt. Itaq; cum audisset reliquā romanorum classem
secus Italiae littus nauigantem siciliā appropinquare: cupiens ordinem structurāq;
hostium cernere: quinquaginta nauibus e sua classe delectis Italiam petiit. Ibi cum per
orā Italiae cōtrario q̄ romana classis cursu ferretur: in eam iprouiso incidit. Circunda
tus ergo ab hostibus ac subita ui oppressus: naues fere oēs amisit. Ipse quoq; inter
ceptus ac plane inclusus cum iam p̄ captiuo haud dubie haberetur: p̄ter spem suam
atq; hostium iter manus delapsus: tandē cum paucis suorum euasit. Romani hic pri
mum Cornelii consulis aduersum casum & amissionē nauium apud lypparas: ipsis
carthagenensibus q̄ captiui erant referentibus cognouere. Itaq; cōpēsata utrinq; cla
de: & merore latitia permixto. iter cōferre ī siciliā pperarunt: ne desperatis forte re
bus ciuitates ad Carthaginēses deficerēt. Cum ergo in siciliā peruenissent. C. Duē
lium alterū cōsulē quē in sicilia pfectum supra ostendimus: suū aduētus certiorē fer
re: eiusq; iussu expectare ostenderunt. Consul q̄ mari potius: q̄ terra cōgressuros
Carthagenenses putabat. Quippe iam pridem ut docuimus terra cedentes rei naua
li innitebantur: cura exercitus tribunis militum comissa. ipse ad ea loca in q̄bus clas
sis romana erat contendit. Cūq; nō longe abesset hostiū classis. ac futurū plū appa
reret ad certamen se se uterq; parabant. Romanorum ualidū q̄dem sed tardā & ad
celeritatē parū cōmodā erant naues. Carthaginēsiū uero celeres et ueloces. Huic
igitur pti metuentes romani: quo ludificādi facultatem p̄ripiāt hosti: coruos quos
possent reuocare singulis aptāt nauibus: ea fuit machina in hunc modum structa: li
gneū robur in prora destinabatur longitudine quattuor ulnarum. Latitudine ue
ro trium palinorum. Sup̄ id robur tabulā inherētes scalas cōficiebāt: quarum erat
latitudo pedum q̄tuor. longitudo ulnarum sex: hae rursus ab utroq; latere genu ad
usq; munitae erant. In harum uero extremo ferrum erat in mali formā acutum Anu
lusq; insup fune illigatus imminentem machinā sustētabat: ut ergo adherebat hostiū
nauis laxato fune scalae dimittebantur: ferrum pōdere ac ui roboris sup̄ hostilē na
uem delapsum figebatur. Sed aduersa prora erat: milites bini p̄ scalas descendebāt.
duo primi scuta p̄ferentes deniq; subinde latera scutis p̄tecti. Sin aliqua erat hosti
lis nauis in eam coherētē ex tota simul naui desiliebat. Ita ludificandi facultate p̄
repta pedestre stabileq; certamē hostes certare cogeāt. Structis paratisq; oibus
q̄bus ad plū opus fuit. Cōsul aduersus hostes pugnaturus nauigauit. Carthaginē
ses p̄ id tps nō longe a Mylis stationē habebāt: q̄ ut aduentare hostes intellexerūt:
magna affecti latitia: q̄ maritimarū rerum experiētia se longe p̄stare: nec in ea re si
bi pares eē romanos arbitrabantur. Centum & triginta nauibus aduersus hostes ī
altum feruntur: tanto contēptu: ut ad p̄dam se: nō ad pugnam proficisci iactarēt. Vt
ergo appropinquarunt inter se classes machinae in singulis proris conspectae aliq̄
diu incertos p̄ rei nouitate p̄enos tenuere. Tandē quicquid id foret omnino sper
nentes ruditate: imperitiaq; hominum derisa contrariis proris in classem romanam
feruntur. Romani ut institutum erat coruis repente dimissis ut quaq; obuiam ierat
nauis colligebant: inde in eam euadentes cominus gladiis rem gerebant. Itaq; Car
thagenensium nauesquae primae in romanos impetum fecerant breui capiūtur. Inter
quas fuit praetoria septiremis: quā pyrrhus epyrotarum rex in italia & sicilia habuissē
dicebatur. In ea hunc uectus hannibal Carthagenensium dux: cum iniecto coruo
expugnaretur ipse in scapham salutis suae fuga consuluit. Reliqui uero Carthagenen
sium qui aliquo interuallo sequebantur: ut primas suorum naues ab hostibus captas

Corui
nauales

Triumphus
in naualis

Consules

C. Sulpitius

A. Rutilius

intellehere: Ad ludificandi artes conuersi: nō cōtrario impetu: sed obliquo in roma nos ferebātur: Per eum nāq; modū uiolentiam coruorū se declinare posse existima bāt: sed cū ita institutæ essent machinæ: ut in quīs ptem innuere possent: nil eis pro derant artes. Siue enim ex latere siue ex transuerso appropinquarent: continuo cor uis implicitæ ac herere coactæ expugnabantur. Ita captis plarīsq; & expugnatis reli quæ tandē in fugā uertuntur. Supra quinquaginta naues in eo proelio carthageni ses amiserunt: Romani uictores pulsus ac fugatis hostibus rei maritimæ gloriā tunc p miū uendicarunt. Hæc uictoria: q̄ grata popu. ro. fuerit honores. C. duellio Cōsuli ob eā postea tributū ostendunt. Nō enim triūphauit mō speciose. Verū etiam post triūphum illi datum est: ut quotiens a coena rediret tibiā sibi ad funale præcine ret: ob memoriā rei gestæ: q̄ ipse primum oīum romanorū hostis nauali proelio su perasset. Dum hæc mari geruntur exercitus populi ro. quē a cōsule relictū tribūnis mandatū ostendimus: magnis inter se contentionibus agitabatur. Sociorum enim auxilia de uirtute & gloria pugnandi cū urbanis copiis disceptabāt. Et paruo orta principio tandem eo contentionis processere: ut focii a romanis discēderēt: ac per se ipsi castra metarentur. Id cum intellexisset Hamilcar qui terrestribus copiis in sici lia perat improuiso illos aggressus supra quattuor milia sociorum interfecit. Reliq in castra romana depositis iā contētionibus rediere: Romana classis post proeliū i segestanā oram nauigauit: Nam segestani qui in amicitia populi ro. nuper uenerūt: ob eāq; rem a Carthaginēsis obsidebātur. Eo cum peruenissent: ro. cōfestim ho hostes fugant. obsidionis periculo socios liberāt. Mox inde pfecti mucellam urbē circumstant: atq; expugnant. Extremo eius æstatis hānibal cū his qui aplio super fuerant nauibus Carthaginem rediit. Ibi cum orōnem gestarum ab se in sicilia rerū senatui exposuisset: rursus cum classe in sardiniam innititur: Iam enim romani eo pfecti. Sardos Corsosq; inuaserant. Cum igitur insardiniam peruenisset Hānibal: bel lumq; in his locis aduersus romanos gereret: tandem in portu quodā inclusus Clas sem ammissit. Ipse tamē solita arte inter hostium manus delapsus euasit: sed mox a suis cōprehensus et in cruce sublatus occiditur. Proximo de hinc anno nihil dignum memoria in sicilia gestū. Creati deinde Cōsules. C. Sulpitius: & Aulus Rutilius. car thaginēses per id tps panormi copias habebant. Itaq; cōsules ut primū in Siciliam traicere. Panormū cōfestim profecti: structa ante urbē acie cum ptatem pugnādi hostibus fecissent: nec illi cōtra educerēt: pugnāq; detractarēt: rursus inde mouētes hyppanā oppidū aggressi tadē expugnarunt. Mutistratū quoq; licet maiori aliquā to militum labore ab iisdē cōsulibus captum. Post hic in Camerinēses (hi paulo an te defecerant ab romanis.) exercitus ductus. Eorum quoq; urbs machinis: et tormē tis expugnata capitur. Capta est & ab iisdem cōsulibus Ethna: & alia quædā sicilia oppida: Lyppare quoq; ab iisdē cōsulibus obsessæ. Per idē fere tps alia naualis pu gna iter romanos et Carthaginēses cōmittitur. Aulus enī rutilius q̄ Classi romanæ perat: apud tindaritanos stationē hēbat. Is carthaginēsiū classem nō longe alittore cōspicatus extēplo suas naues cōscendere: ac se propere seq in hostem iubet. Ipse ce leritate puectus cū decē solum nauibus lōgis ante aliā classem i altū defertur: eo cōfusus q̄ hostes parū cōposite parūq; structe iter facere uidebātur. Cum itaq; appro pinquasset hostium classi: subito illi cōuersi incredibili celeritate romanorū naues circumstant: ac primo ipetu nouē submergerunt. Pretoria dūtaxat nauis in qua ruti lius ferebatur Celeritate freta & ui remorū euasit. Inter hæc reliqua classis. romana

8
in altum delata obuios excepit hostes: hic post magnū certamen romani decē Carthaginensiu naues planas capere: octo mari submersere. Reliquæ naues fuga arrepta in lypparas: ut ab initio instituerāt se recepere. Caterū ex eo plio ac opinione utriq; euaserūt: ut primas uictoriæ partes sibi ipis uindicaret. Romani q; maiorem nauiu numerū capissent: q; deniq; hostem fugassent: Carthaginēses q; nouē romanorū naues primo impetu submersissent: q; inferiores numero totā classē romanā aliquādiu sustinuisent: his accensi studiis maiora parabāt. Romæ interea saepe in senatu: saepe etiā apud plebem agitatū est: numbellum transferre in affricā p̄staret: facilem enim descēsum & imbelles libiæ populos esse cōstabat. Præterea ut in longa pace omnis generis præda refertos agros. Ea res trāsferre illo bellū hortabatur. Et ab sicilia facilius detrahi: carthaginēses posse domi iniecto periculo uidebatur: q̄ si in sicilia ipsa certaretur: his rationibus tandē consulibus p̄missum: ut si id ere pu. existimarēt fore copias in affricā traducerēt: bellumq; ab Sicilia in lybiam transferret. Ad hoc classis paulo amplior illis decreta quinqueringiū trecētarum & triginta. Cōsules erant Marcus Atilius regulus: & L. Manilius uiri fortissimi: & in primis bellicarū artiū periti. Hi cum in affricā traducere copias statuissent e messanæ portu: ibiq; nāq; tota classis romana conuenerat: mouētes præter dextrū siciliæ latus superato pachinni promontorio Tenomon uenerūt: q; in his locis exercitus legionesq; classesq; expectare iussæ postulabātur. At Carthaginēses cognita romanorū uoluntate diuerso ipsi cōscilio bellum in sicilia retinere: & transitū in affricā hostium ipedire cōstituerāt. Ad hoc ipm maiorem classē: & illi paratā in qua trecentæ: & quiquaginta naues erant: Lilybei cōtinebant. Cū ergo his qui traicere in affricā: illis uero phibere propositū esset: atq; ex eo certamen haud dubie appareret futurū. Romani delectos milites in nauibus collocaret: qui & nauali plio sufficerēt & in terra affrica expositi bello gerēdo idonei foret. Cūq; eqtes quoq; portandi essent rates cōplures quibus equi traicerētur ad classē traducuntur. Paratis tandē oībus naues cōscēdūt. Singulis qnq; remibus trecēti remiges: & legionarii milites cētū uiginti iponebātur. Eum numerū carthaginēses pariter romaniq; seruabāt. Fuerūt autē i classe romana hoīum milia supra cētū & q̄draginta. Carthaginēses uero delectos solū ad nauale pliu hoīes classi iposuerāt: Horū tamen multitudo fuit supracētū & qnquaginta milia. Quarū rerū magnitudinē: nō mō p̄sens qs & cernēs ueruetiā audiens obstupescat. Totā romanā classē quadripartito cōsules diuiserāt. Harū singulæ ptes duabus appellationibus uocitabātur: prima qdē ps prima acies: & prima classis. Secūda item ac tertia eodē mō. Quarta uero & postrema ut ipede stri exercitu triarii appellabantur. Forma & structura totius agminis in speciē trianguli fuit. Cuius in prima erāt fronte sexremes duæ: quarū in altera. M. Atilius: in altera. L. Manilius ferebatur. Hos prima & secūda classis ab utroq; cornu ad unam sequebātur: ita ut rostrū cuiusq; secūde: nauis extra respiceret. Per hunc modū dilatatis paulatim aciebus trianguli resultabant latera. Mediū inter has ibat tertiū agmē cui rates equitū erant tributæ. Triarii extremū claudebant. Pariter extenso agmine: quasi basim trianguli faciētes: hæc forma expeditissima: & ad resistēdum aptissima uisa est: Carthaginēses interea ex Lilybeo soluētes heraciam uenerant. Inde conspīcati romanā classē in quatuor & ipsi partes copias diuisere: Harum tres in altū delatæ: extenso longius dextro cornu: quasi hostem circumuenturæ consistebant. Quarta id sinistrum erat cornu: propter littus astabat: Prioris omnibus in hostem

Consules
M. attilius
regulus
L. manilius

conuerſa: Duces erant carthaginienſium: Hanno & Amilcar: Quorum hanno cum
 uelocibus nauibus ex omni claſſe delectis dextro præerat cornu. Amilcar uero cū
 omni robore medium agmen regebat. Sic igitur utrinq; ſtructæ cum iam in propin-
 quo eſſent. Carthaginēſes magno ac terribili clamore ſublato romanos inuadunt:
 Reclamatur ab romanis altiffime: nec minus iſeſte illis occurritur. Cōſules primo ſta-
 tim cōgreſſū tenuem & excēſam hoſtium aciem naſti: ſuam uero firmā & cōpoſitā
 ut ex utriuſq; ſtructura oſtēdimus: medium poenorū agmen magno impetu per-
 punt. Illi uero celeritate freti: idq; ab Amilcare primo docti: ut romanorum claſſem
 diſiūgerent ex cōpoſito cādunt: quo facto prima & ſecūda romanorū claſſis cupi-
 dius inſecutæ longe ab reliquis ſeparātur. Nam tertia qui claſſis cui rates equitū tri-
 butas diximus. Item triarii qui extremum claudebāt agmen tardius ſequebātur. Cū
 itaq; longe diſiūcti eſſent a ſuis: ſigno e nauī Amilcaris ut ante cōuenerat ſublato:
 repente naues hoſtium undiq; in romanos uertūtur: ac primam & ſecundā claſſem
 in quibus cōſules erant circūſiſtunt. Cōmittitur magnum prælium: ac dubio euentu
 aliquādiu pugnatur. Hānonem dextro Carthaginienſium cornu præuiſſe diximus.
 Is ubi pugna implicatas conſpexit primas romanorū acies: a pellago cum ſuis nauī-
 bus cōuerſus triaros inuaſit. Cōmittitur & apud triarios atrox præliū. Dūq; hāno-
 ni reſiſtūt: tertiu romanorū agmen: cui rates equitū tributæ erāt: aliquāto pceſſerat.
 Hæc quoq; quarta Carthaginēſiū acies a littore iuadit. Ita tres nauales pugne uno
 in tempore diuerſis locis committuntur. In quibus celeritate qui & arte ambiendi
 eludendiq; longe præſtabant carthaginēſes: ſed cum ad manus uentū erat robore ac
 uirtute romani præualebant. Numerus aut nauīū ſingulis pugnis erat pene par. Nā
 & duæ carthaginēſium acies aduerſus duas romanorū quæ primo anteceſſerant &
 aliis in locis ſingulæ aduerſus ſingulas certabāt: Hic quos clamores quos ſtrepitus
 quos deniq; caſus aut horrores fuiſſe dixerim: tria magna plia: unū ſub tps puiſ in-
 ter ſe diuiſa ſpatiis: telis & gladiis immiſſione nauium & oī perniciæ certantia cōſpi-
 ciebantur. Multe ubiq; fractæ naues: multæ ſalo immerſæ: uectores naufragos p un-
 das effuderāt: alios tabulis: alios remis: multis etiam ſcutis ipſis annittētes: Rubefce-
 bat cruore fluctus. Naues p corpora hoīum iter facere cogeātur. Clamore ac uoci-
 feratione cælum & littora reſonabant. Verſabātur enim in ea pugna naues roſtra-
 tæ paulominus: q̄ ſeptingentæ pter onerarias quæ aut traiiciendorū gratia equorū
 aut cōmeatus cā ſecutæ fuerant. Itaq; id nauale plium ſtructura acierū: & multitudi-
 ne nauigiorū: terreſtre quodammō uidebatur. In tāto igitur ac tam atroci certami-
 ne: tādē uictoriæ initium inde ortum unde pugna incoeperat: Cōſules enim am-
 bo in prima pugnabāt acie. hi circūdati ab hoſtibus cū diu egre reſtitiffent: Demū
 cohortati ſuos: uiolentia & arbore naues carthaginēſium perſumpunt: alias capiūt
 alias ſubmergunt. Si quæ naues reſiſtebant in es coruis iniectis milites trāſende-
 bāt: ac ſumma uirtute dimicabāt: proderatq; nō parum q̄ in oculis cōſulum res gereba-
 tur. Plura enim milites in plis faciunt uel ignominia moctu uel gloria cupiditate: q̄
 uera uirtute. Ipſi quoq; conſules tales erant: ut quēuis etiam ignauum ad fortitudi-
 nis opera quirent incēdere. Primi oīum pugnas capeſcere laborantibus ſuccurrere.
 Vbi maius erat periculum ultro ſe offerre: alios cohortari: alios monere: his bonis
 artibus impigre freti: tādē hoſtes exuperāt. Fit magna Carthaginienſium cades.
 Multæ eorum naues ſubmergūtur: aut capiūtur: reliquæ ſeſe fugæ mādārūt. M. Atti-
 lius regulus ubi prima claſſe proſtigatos hoſtes fugatoſq; cōſpexit. collega ad eo-

tum reliquias psequēdas relicto: ipse cum secūda aciei integris nauibus triariis suc-
 currit. Illi ab hānone circūdati iam pridē sūmo indiscrimine uersabātur. Aduētū cō-
 sulis triarii audacius resistūt. Consul magno aīo in classem hānonis ruens incredibili
 uirtute hostes inuadit. Fit & hoc loco magna cades. Naues multæ expugnātur: nō
 nullæ fractæ: & armamētis nudatæ salo mergūtur. Deniq; ancipiti malo circūuentus
 hāno: q; a fronte simul & a tergo sui oppugnabātur: fugā arripuit ac celeritate fræ-
 tus in altum defertur. Restabat tertia pugna quæ littori erat p̄xima. In hac romani
 plurimū laborabāt. Nā & aliquāto hostiū numerus illos circūsteterat: & ita in artū
 coegerat ut uix explicare se possent. Deniq; iam pridem periissent: ni coruos ueriti
 Carthaginēses: immittere naues formidassent. Hoc igitur metu ab inuadēdo abstine-
 bāt: sed arte quadā circūseptos ppellere ad littus nitebātur. Nec certe iam lōge abe-
 rant: nec ulla salutis spes supeffe uidebatur. In hūc modū laborātibus uno ferme tē-
 pore. Attilius uictor triariis & Manilius a prima classe diuerso itinere succurrunt.
 Natiq; in medio hostes: fr̄quētes eorū naues plenas capiūt. Reliquæ in littus ada-
 ctæ frangūtur. Romani tribus maximis p̄liis hostibus supatis: ubiq; uictoria potiti
 fuerunt. Fractæ sunt in his p̄liis romanorū naues quatuor & uiginti. Carthaginēsiū
 uero supra triginta. Plena aut nulla a carthaginēsisibus capta. Ipsorū uero quatuor &
 sexaginta romani plenas cœpere. Post hāc pugnam cōsules paucis diebus in Sicilia
 cōmorati: quas cœperāt naues repararūt: & ad classem adiūxerunt. Frumēto deinde
 ac cæteris quæ usui sunt ip̄positis: nullo iam phibēte in lybiā nauigarūt. Mercurii est
 in affrica p̄montoriū: longe in pellagus cōtra Siciliā protēdēns: Eo romana classis
 primo applicuit. Inde rursus structa atq; parata ad urbē clipeā peruenit. Cōsules nō
 lōge ab urbe copiis in terrā expositis naues subdlexerunt: ac uallo & fossa circūda-
 rūt. Inde ad urbē Clipeā uersi: obsidere illā & opdugnare aggrediūtur. Carthagine
 interea ualdetrepidatum fuerat: cū & suos duces nauali p̄lio supatos & romanos
 uictores aduentare in affricā nūciaretur. Fuitq; oīum opinio. Cōsules recto itinere
 carthaginē ipsam infestis signis petituros. Itaq; hānonē ppere cū his nauibus quæ
 reliquæ fuerāt a pugna carthaginē accersitū. Armatis insuper urbanis copiis tutari
 Urbē portūq; iusserunt. Sed postq̄ cognouere expositis in terrā copiis nauibusq;
 subductis Clipeam urbē a romanis obsideri posito domi metu: exercitū parare ac
 terra hostibus occurrere statuerūt. Dum copię a Carthaginēsisibus parantur. Con-
 sules inter hāc expugnata urbe clipea: p̄sidioq; militū ip̄posito oēs subinde copias
 in agrū Carthaginēsiū educunt: nulloq; obsistente lōge lateq; regionē populan-
 tur. Villarū ædificia opulentissime ornatissimeq; structa incēdūt: p̄dam oīs generis
 capiunt. Captiuorū hoīum capita supra uiginti milia ad naues adducunt: his rebus
 gestis legatos romā mittunt qui expositas in terra affrica in columes copias: etiam
 captam urbem clipeā ac cætera ab eis facta exponāt: & quæ natura sit locorū: quan-
 te hostiū copię q; cōsulum aīus: q̄busq; ad bellū sit opus: senatū populūq; edoceāt
 Post missos legatos cōsules lōgius cum exercitu p̄gressi: alia snbīde appetendo lo-
 ca cūcta ferro igneq; inuoluunt. Cōmeatus affatim: ut in urbe solo ac diu pacato
 aderat. Populi ibelles & ad p̄dam nati militem facile ditabant. Cum hāc esset fortu-
 na rerū: litteræ senatus afferuntur: q̄bus alter cōsulū cū pte copiarū in italiam redire
 uidebatur. Alter cum reliqs copiis manere ad bellum in affrica gerendum. Cognita
 igitur senatus uoluntate & si piculossimū uidebatur: tam remotis alienisq; regio-
 nibus: tamq; ualido terraq; mariq; p̄pinquo hostæ copias disiungere p̄sertim cum

Mercurij
 p̄montoriū

Serpens
ingens

Hasdrubal
Boscharus

Thimes
opp

magnos delectus habere: & undiq; exercitū cogere hostis nūciaretur: tamen ut dicto senatus parerēt: inter cōsules cōuenit: ut M. Attilius regulus cum qndecim milibus peditū: & qngentis eqtibus: nauibusq; rostratis quadraginta in Affrica ad bellū carthagini inferendū pmaneret: Manilius at cū cætera classe ac aliis oibus copiis in italiā rediret. Hac igitur partitione exercitus facta. Manilius captiuus ac pda nauibus ipositis ex affrica soluēs. Siciliā primo mox italiæ oram pteruectus ad thyberina. in columis hostia puenit. Regulus aut post collegæ discessum cū residuis copiarū rursus agrū hostiū ingressus: magna insup clade regionē afflixit. Per hoc tps apud Bragadam fluuiū castra habēs. M. Attilius serpentē horrendæ magnitudinis apud ripas eius fluminis stabulantē balistis & cathapultis oppugnatū occidit. Cuius postea corium romā delatū centū uiginti pedū longitudinē habuisse qdam memoria pdiderunt. Post hæc urbē quā Adin uocat obsidere: & expugnare aggressus est. Dum circa illā moratur. Cōsul: Interea Carthaginēses magnis eqtum: peditūq; copiis: magno insup elephantorū numero cōtractis duces pfecerant duos: Hasdrubalē Hānonis filiū: & Boscharū. Accersierant quoq; Hasdrubalē a Sicilia quē naua li plio interfuisse memorauimus. Hic heraclia soluēs milia peditū qnq; ac sexcentos equites Siculo bello exptos carthaginē traiecit: tertiusq; ipse dux additus curā belli una cū Hasdrubale & Boscharo habere iubetur: Cū de administrando iter se duces cōsultarent bello. Placuit copias aduersus romanos educere: ac suis q apud adin obsidebantur opē fere. Nec tantā uastitatem: populationēq; regionis cōtra decus noīs ipeririq; sui tolerare. Romani iam ad urbem aggerem egerāt: ac summa ui adin oppugnabant. Nec oppidani resistere diutius poterāt. Ob hæc pperantes Carthaginēsiū duces: cū oibus copiis pfecti: in pximo edito atq; aspero colle castra posuere: ita ut inter castra & urbem romani medii essent. Attilius oēm uictoriæ spem in elephantis & equitatu habere hostes intelligebat: His enim longe pstare: robore aut legionum ipares esse. Vt igitur hāc eorū spem opportune puerteret minime expectādum cēsuit: donec hostiū copiae in planiciē descenderent: sed uocatis tribunis & cēturionibus: de secūda uigilia cum duabus legionibus circūire mōtem: ac in se q maxie concitare iubet. Ipse uero qua pximum iter erat sub collem cum reliquo exercitu succedit. Tribuni ac cēturiones ab Attilio pmissi cum prima luce mōtē ifestius ascendere cepissent: oīs repente multitudo e castris sese obuiam illis effudit. Sed neq; eqtatus per abrupta ac pcliuia loca qcq; ualebat: Nec elephantorū opus erat ullum. Veterani tātū milites nuper e sicilia cum Hamilcare aduecti e superiori loco egregie dimicabāt: legionesq; romanas pedē referre aliquāto coegerant. Magna cū uirtute romani adnixa uim ac naturā loci pene superabāt. In eā pugnā intētis cunctorū ais: Cōsul repente alia ex parte superato mōte ppter castra hostiū apparuit. Cōclamari captū est uehementissime a castris: quo clamore cōteriti qui pliabatur omisso priori certamine aduersus cōsulem recurrebant. At hii q cū Attilio erāt superiorē nacti locū facile hostes deiiciunt. Et tribuni legionesq; q mō pedē retulerant: acius in hostē conuersi ab radice montis istabant: ita in medio circūuenti hostes undiq; cadebātur. Deniq; magna parte eorū cæsa: reliqui sese per abrupta precipites dantes euasere. Romani pulsis fugatisq; hostibus: & illorum castris potiti: ad urbē quā obsidebant reuertūtur: eāq; sublata iam auxilii spe confestim capiūt. Post hæc Attilius cū exercitu pfectus Thimes oppidū qndecim milibus passuū a carthagine circūfistit: atq; expugnat. Apud id oppidū (quoniā opportunissimū bello urbi

carthagini iſerēdo uidebatur: Cōſul legiones collocat. Sedeq; ea belli atq; arte utitur. Carthago enim in p̄mōtorio quodā ſita eſt: in mare p̄tendēs. Supra urbē uero qua id p̄mōtoriū ad ceterā affricā cōtinetur: palus regionem coartat. Ita ut pua ad modū planicies iter paludē: & alterū mare relinq̄ter. In his uero locis Thimes ē op̄idū qđ iter paludē ac littus regionē claudit. Nec plus diſtat a Carthagine q̄ q̄nde cim milibus paſſuū: Apud id ergo oppidū cōſiſtēs. M. Attilius oēm a terra aditum carthaginēſibus abſtulerat. Nec multū ea res ab obſidione diſtabat. Carthaginēſes uero ingētibus p̄liis mari terraq; ab romanis ſupati: amiſſa iſup agri pte: & magnis cladibus afflicti: exiguā ſpem ſalutis trahebāt. Poſt nouiſſimū enim p̄liū quo ab romanis fuſi fugatiq; fuerāt: Numidarū igens multitudo ſpe rapinarū pelleſta: i agrū Carthaginēſem p̄datū uenerat: a qbus plures p̄pe clades infligebātur Carthaginēſibus: Sociiſq; q̄ ab romanis. Multitudo enim uaga & rapax gnara inſup locorum oīa rimabātur: Fuga ſimul oīum peccorū ex agris in urbē cū tumultu & trepidatione oīum erat. Ammiſſo frumēto: populatis agris: iſpediente inſup obſidionis moctu ab romanis fames haud mediocriter p̄mere urbē cōepit. Tātis afflicti cladibus: nec qđ agerent: nec quo ſe uerterent ſatis apud ſe cōſtituere poterāt. Placuit tandē quoniā cetera oīa extrema uidebātur legatos ad Conſulem mittere: ſi de pace cū romanis cōuenire poſſet. Maxime uero ea fiducia ad pacē petendā ducebātur: q̄ longo ante id bellū tpe ſoedera & amicitia fuerāt: inter romanū & Carthaginēſem populū cōtracta: ac nuper i pyrri epirotarū regis aduētū: magno cōſenſu utriuſq; populū renouata. Itaq; hoc fundamēto ſuperioris beniuolentia p̄ſentes diſcordias facile ſopiri poſſe arbitrabātur: quando nō odio neq; acerbitate ſuſceptū erat bellū: Sed moctu quodā maioris potentia: qua ne cōculcaretur italia romani formidarāt. Principes igitur ciuitatis ad id munus delecti: cū ad cōſulem ueniſſent: agere de pace cōeperunt. Multa circa id a Carthaginenſibus legatis dicta: cur pacē cōcedi petētibus p̄ſertim cupientibuſq; p̄ſtaret. Amicitia iſuper: & ſoedera ſapius iter utrūq; populū renouata ex ſcripto recitauerūt. Et ſe fidos uetuloſq; populū ro. ſocios aſſerentes. Cauſas autē belli nō ex qbusdā iniuriis: ſed inani ſuſpitione cohortas attenuare ſuſceptā cām nitebātur. Quoniā uero in ſoederū mentionē incidimus utile putamus ab initio repetētes ſoedera ipſa: Vt ſcripta cōuentaq; fuerāt p̄ cognitione rerū hoc loco iſerere. Primū ſoedus iter utrūq; populū initum eſt: ſtatim poſt Targnū regno pulſum. L. Iunio bruto: & M. Valerio conſulibus in quo hāc fere cōphēſa fuerūt. Amicitia fore populo ro. Carthaginēſiq; Itē romanorū Carthaginēſiūq; ſociis. Nō nauigare romanos ſociosq; romanorū ultra p̄montoriū pulchri. Si q̄s eorū ui coactus his locis applicuerit nihil emitto: nōue ſumito: p̄terq̄ ad ſacra uel ad nauigia. Intra diem quintū inde abito. Mercimonii cā ſi aduenerint imunitas eſto: p̄ter ſcribam & p̄conem. Quot autē p̄ſentibus his in affrica aut Sardinia uenūdata fuerūt: de his publica fides eſto. Si romanorū quis in ſiciliam uenerit: quibus in locis Carthaginēſis populus iſperaret aequa ſint oīa: Carthaginēſes iniuriam nō inferant. Ardeatibus: Ancratibus: Aricinis: Circeis: Taracinenſibus: aliis ue latinorū quot parēt romano populo. Si qua ciuitas nō paret aliena eſto. Si quod oppidū in latio cape rint Carthaginēſes populo ro. integrū reddito. Nullū in latio p̄ſidium aedificato. Si perduelles introirēt in locis nō pernoctato: hāc fere primo ſoedere cōphēſa fuerant. Poſt hoc aliud ſoedus initum eſt in quo additi ſunt Tirii & uticenſes eius ſoederis uerba fere ſunt hāc. Amicitia eſto populo ro. ſociiſq; & Carthaginēſibus

ſoedera
Ro. et
carthy

tiriisq; & uticensibus ultra p̄montoriū pulchri nō licere nauigare romanis locisq;
nec p̄dā gratia nec mercaturā. Ne ue qđ oppidū his locis habere. Si qua oppida
Carthaginēses in latio caperint: si ea romanis nō parebāt: p̄dā illorū esto: oppida
reddūto: Si q̄ Captiui abducti ex liberis populis qbus cum sit foedus populo ro. i
portus populi ro. non adducito. Si qs adductus frerit: si romanis apphenderit di-
mittito. Idē romani faciāt in his locis qbus Carthaginenses īperāt. Si aquā uel com-
meatū sumpserit populus ro. iniuriā non inferito: qbus amicitia sit uel foedus. Si nō
fuerit priuatus abito. Si uero publice iniuria esto. In Sardinia & affrica nullus ro-
manorū sociorū ue negociator: ne ue oppidū possideto: p̄ter Cibaria uel ad nauig-
gia. Si qua ius detulerit: intra q̄ntum diem abito. In Sicilia qbus locis Carthaginen-
ses imperāt. Item Carthagine romanus oīa facito: negociatorq; qđ cuiq; licet. Idem
Carthaginēsis romā ius esto. Carthaginēses iniuriā nō inferūto. Ardeatibus An-
ciatibus: Circeis: Taracinēsis: & ceteris ut in superiori foedere exp̄ssum est. Post
hoc aliud foedus inter romanos & Carthaginenses initū est: p̄ id tps quo pyrrhus
epirotarū rex in Italiā ac Siciliā traiecit. In eo foedere eadem cōphēduntur. Dein-
de adiungūtur hęc. Si amicitia cum Pyrrho inierint: faciāt ambo ut auxiliū fere alte-
rutri liceat his qbus bellum infertur. Si Carthaginēses loci ue auxiliū romanorum
postulabunt: nauigia p̄beāt ad traiciēdum belligerādumq;. Sin Romani postula-
būt: Carthaginēses mari opitulētur. In terrā uero uti descēdant: nullus compellito.
Stipēdia uterq; suis persoluito. Hęc erāt foedera inter utrūq; populum. Litterisq;
romā latinis. Carthagine foenicibus areis tabulis in publico scripta. Quæ tunc re-
citātes legati pacē se apud. M. Attilium facilius conseq posse arbitrabātur: Consul
se haud ignarum foederis esse respondit. Atque. eo grauius offensum populum ro-
manum: q̄ Carthaginēses bellum q̄ pacem offerente nuper Appio claudio Cōsule
malluissent. Nam licuisse populo romano Mamertinos liberum populum in amici-
tiā suscipere haud ābiguum esse: cum in affrica tātum & sardinia habere: oppidum
romani ex foedere phibiti essent. In sicilia autem non essent. Enim uero se ea de re
disceptationē omittere: quā illi ipsi nunquā iure foederis introduxissent: sed fer-
ro potius conculcādā putassent. Vt autem ad præsētia respondeat pacem se haud
abnuere quominus petētibus daret. Ceterum esse eius qui det pacem condiciones
dicere: Itaq; si pacē uelint Carthaginēses: oīa senatus populiq; romani arbitrio po-
testatiq; permittant: Eas laturo leges quæ ab illis p̄scribentur. Id Consulis respōsum
adeo superbum legatis uisum est: ut confestim reclamarent: quid grauius tādē ad
extremum uictis foret imperaturus. Inde re infecta abeuntes cum in senatu Cartha-
ginensium ea retulissent: Tanta est indignatio cohōta ut cuncti una uoce reclama-
rent: mortem potius ac extrema omnia esset subeunda: mentesq; a pacis spe: ad Bel-
ligerādi studium mirifice conuerterentur.

Finit liber primus Polybii. Secundus Incipit.

RESPONSO. M. Attilii Cōsulis: irritatis Carthagenensium animis: & a spe pacis ad studium rei publice. quātum nunq̄ antea conuersis: ut in extremo euenire solet discrimine: maiora quādam enixiori studio parabatur. Itaq; duces præficere exercitum reparare copias cogere: summa industria nō cessabant. Ex Gallia atq; hispania: Item ex Græcia scripti milites quotidie nauibus afferebantur. Accersierāt & Xantippū lacedæmonium rei militaris peritū. Is Carthaginem cum aliqua manu adductus: percōctando & scisitando: cum quēadmodū superati essent cognouisset: nihil indigne passos Carthaginēses ait: siquidē impite freti potentia: a peritis hoibus supati essent. Errat a subīde quibus res euerlæ forent: quasi disciplinā quandā aperiens docuit. Oportuisse his in locis castrametatos eē: sic aciem struxisse: sic elephantos: sic equitum: sic peditum robur collocasse. Hac iastando atq; iterando grācia facundia effecit. Vt antiquatis cæteris ducibus: summa rei bellicæ uis sibi mandaretur. Cura igitur exercitus per hunc modum suscepta: instituedo militem atq; exercendo breui composuit: & seruare ordinem: disciplināq; coegit. Tantaq; breui tempore ob huius uiri spem facta. est ecōuerso animorum: ut qui modo ne cōspectū quidē romani exercitus sustinere potuissent: ultro iam postularent: ut ad hostem ducerentur. Cognito igitur militum ardore Carthaginēses fortunam belli experiēdam rati: aduersus hostem copias dimisere. Ducebat autem Xantippus Carthaginēsiū exercitum: nō per colles aut mōtana loca: sed per campos ut prius docuerat. Quod enim equitatu elephantisq; plurimum ualebant: Ea de causa aspera decliuiaq; uitanda: plana uero appetenda illis ostenderat. M. Attilius cognito hostium aduentu q̄q̄ mutata cōsuetudinem & peregrinam disciplinā superuenisse intelligebat: tamē dimicandi cuipdus obuiam processit: suaque castra hostium castris q̄ proxime admouit: ita ut spaciū non amplius q̄ mille ducentorū passuum interesset. In hac propinquitate Xantippus extra uallū primus copias educit: potestatemq; pugnandi facit. Instruenda acie prima fronte elephantos ad unum constituit. Post hos aliquo interuallo multitudinē urbanam collocauit: Dextro deinde ac sinistro cornu cōductum militem omnēq; robur ueteranorū distribuit. Expeditum quēq; & celerem ab utroq; cornu inter alas equitum pugnare iussit. Cōsul ubi productas hostium copias prospexit: militem & ipse cōfestim producit: acieq; haud cunctanter struit. Aduersus elephantos expeditos toto exercitu delectos opposuit. Post hos multiplici subsidio aciem firmauit. Signa autem militaria non in fronte sed intra aciem continuit. Equitatum uero in utrumq; diuisit cornu: fuit tota acies in fronte angustior. Cæterum multiplici subsidio firmata: quod ideo prouiderat Consul ne ab elephantis perrumpi agmen posset: Enimuero ut ad uiolentiā elephantorum utiliter id a consule prouisum: sic ad periculum circumuentionis inutiliter. Nam cum longe equitatus multitudine præstarent Carthagenenses: coartatio ipsa: atque conglobatio aciei facilem hostibus circūdandi facultatē præbitura erat. Structisq; utrinq; aciebus: cum tubæ canere cœpissent. Xantippus simul elephantos concitari in romanos simul ab utroque cornu: equitatum q̄ infestissime ruere iussit. Acriter aduersus hoc cōcursum est: ab equitatu romano: & magna uirtute ab utroq; cornu inter equites dimicatum. Et aduersum elephantorum uim expediti milites ualide resistebant. Quinetiam qui in leuo romanorū cornu pugnabant: declinato belluarum impetu in dextrum Carthagenensium cornu ruentes: magnam cadē edi-

Xantippus

derunt: ac tandem in fugam ab ea parte uersus hostes usque in castra persecuti sunt: castraq; ipsa oppugnare coeperunt: Dum hi circum castra morantur: interea uarie labi fortuna praelii capit. Equites enim romani post longam pugnam ab equitatu hostium superati: cum tantam multitudinem sustinere non ualerent: sese ad legiones ab utroq; cornu recipere. Magnum uero ac terribile certamen circa elephantos uerbatur. Bestiae enim pluribus ex locis in expeditos: quos extra ordinem oppositos illis diximus ruentes: Plerosq; eorum feda strage conculcarant: reliquos in fugam uersos palates egerant: Sed cum ad legiones uentum esset: bestiae subsistebant. Firma enim ac solida romanorum acies elephantorum impetum sustinebat: nec praeuere patiebatur: hoc certamen longe maximum fuit: Conantibus elephantorum magistris aciem praeuere: romanis autem denso ac solido agmine: tanquam uno corpore resistentibus. In hunc modum uarie luctantibus: Variaq; fortuna praelii obsistente: Xantippus ut solidam romanorum aciem labefaceret: circumire equitatum: ac extremo a tergo laessere iussit. Quod cum equites pluribus locis facerent: ac legiones romanae necessario contra equites conuersae illis resisterent: ac propellerent: interim rarefacta acies atq; distincta ab elephantis perripitur: hinc caedes & strages passim fieri coepta. Inter haec ad duo milia romanorum militum: quos a laevo cornu superatis usq; in castra persecutos diximus cum circumuentam aciem romanam conspicerent: nec facultas remeandi ad suos daretur: quoniam media loca hostis tenebat. Fuga abrepta in Clippeam euaserunt. Ex reliquo autem exercitu ad quingentos dumtaxat uiui capti: & in his. M. Atrilius Consul. Reliqua omnis multitudo uel a bestiis conculcata uel ab hostibus caesa interiit. Carthaginenses parta uictoria incredibili gratulatione ac leticia in urbem copias reduxere. Maximo tamen spectaculo fuit. M. Attilius Consul: in-

humanarum
re ex

gens exemplum rerum humanarum: qui modo tot uictoriis gloriosissime partis terribilissimus erat hosti: & Carthaginensibus suppliciter pacem orantibus unicam esse uiam pacis si se suaq; dederent responderat. Is tunc uictus nec potentia modo. Verum etiam libertate priuatus in eorum potestatem quos pauloante contempserat deuenerit: Post haec carthaginenses omnibus copiis profecti Clippeam urbem quae satis magno praesidio romanorum tenebatur: & in eam ad duo milia ut diximus hominum ex praelio confugerant obsiderunt: Romae uero ut profligatum in affrica exercitum captumq; M. Attilium Consulem: ac reliquas copias in Clippea obsideri nuntiatum est: meror ac luctus ciuitatem peruasit: atq; eo acrior quo magis contra spem accidisse uidebatur: Conuersi deinde ad curam salutis eorum qui in Clippea obsidebantur: magnam classem parandam statuunt: & in affricam dimittendam. Carthaginenses interea Clippeam obsidebant: ac summa ui oppugnabant. Sed tanta erat militum qui obsidebantur uirtus: tantaq; prouidentia: ut omnes hostium conatus in irritum caderent. Quapropter desperata ad extremum expugnatione: cum insuper classem parari ab romanis qua rursus in affricam bellum traiceret nunciaretur: obsidionem dissoluerunt: & ad curam parandae classis & ipsi incubuerunt. Per haec tempora Xantippus lacedaemonius quem praelio ducem fuisse ostendimus: incertum qua de causa repudiata belli cura in gratia abiit. Sunt qui putent inuidiam ueritum quam plus nimio iam sibi officere sentiebat: emigrandi consilium assumpsisse. Alii fortunam tentare rerum aduersus romanos horruisse: ne pulchro initio turpem finem imponeret: Ut cumq; tandem fuerit: abiisse illum constat inter primam uictoriam & secundam appa-

rum belli. Eius qui secutus est anni principio ueris Carthaginenses ducentas naues.
 (Tot enim parauerant e portu Carthaginiſ (dimiſſas Circa ſiciliam & media loca
 obſeruare nauigationem romanorum & impedire iuſſerunt. Romani autem claſſem
 effecerant trecentarum & quinquaginta nauium. Cum hiſ. M. Aemiliū. & Seruiū
 fuluiū conſules: in affrica traicere: & in clippeam qui obſidebatur milites ſuſcipe
 re iuſſerunt. Conſules igitur primo in Siciliam Claſſe traducta: cum inde ruruſ i af
 fricam nauigarent: non longe a Mercurii promontorio: ducetas hoſtiū naues quas
 ad obſeruanda ea loca: impediendamq; nauigationem romanæ claſſis: a Carthagi
 nenſibus dimiſſas oſtendimus obuias habuere. Comiſſo cum hiſ prælio romani.
 & uirtute & numero nauium longe præſtantes (quippe trecenta quinquaginta ro
 ſtrata naues romanorum aduerſus ducentas Carthaginenſium congreſſæ dimica
 bant) primo impetu uictoriam adepti ſunt: quatuordecim ſupra centum Carthagi
 nenſium naues in eo prælio romani coepere. Victis ergo fugatiſq; hoſtibus cum in
 affricæ littore copias expoſuiſſent ac milites qui in Clippea erant ſuſcepiſſent: pau
 cis in affrica diebus commorati: ruruſ inde ſoluentes Siciliam repetunt Transmiſ
 ſo pſpere pellago quod affricam Siciliāq; interiacet: extremum Siciliae latus quod
 ad libyam exponitur tenuere. Ibi cum non procul Camerina eſſent: in tantam Cala
 mitatem inciderunt. ut uel ſcribere quis uel audire perhorreant. Aduerſa ſi quidem
 tempeſtas ſubito coorta Claſſem diſipauit. Vt omnia circum littora. naufragiis cō
 plerentur. In credibilis multitudo cadauerum per undas ferretur. Ex nauibus enim
 quattuor & ſexaginta: ſupra quadringentas uix octoginta incolumes a tempeſtate
 relictæ ſunt. Reliquæ omnes aut ſubmerſæ undis: aut ſcopulis infractæ. Maius autē
 nauigiū nemo ante noſtram ætatem factum audiuit: Quod accidit temeritate &
 obſtinatione conſulum: Nautis enim ſapius monentibus uitandum eſſe externum
 Siciliae latus: quoniam id importuoſum: ac infeſtum eſſet: præſertim in ea animi tē
 peſtate. Inter orionis enim & canis ſigna nauigationem faciebant. Illi paruipenden
 tes nautarum uoces dum fiducia prioris uictoriæ elati: urbes quaſdam hoſtium per
 id littus capere: properant: gratia paruæ admodum ſpei in maxima damna calamita
 tesq; ſe iniocere. Ita pulcherrimas res geſtas naufragia foedarunt. Cognitis hiſ quæ
 romani Claſſi accederant. Carthaginenses quoniam nec terra ſe impares eſſe roma
 nis propter ſuperius prælium aduerſus. M. Attilium Conſulem factum: nec mari p
 pter ingens detrimentum ex naufragio accepto putarent: maiori iam animo ad pe
 deſtres ſimul maritimaſq; parandas copias adnituntur. Haſdrubalem itaq; cum om
 ni ueterano exercitu: nouoq; inſuper delectu habito: & cētum quadraginta elephā
 tis in Siciliam miſerunt: ac ex ueteribus nouiſque roſtratis Claſſem ducentarum na
 uium effecerunt. Haſdrubal igitur proſpere traiecto pellago copiisq; omnibus &
 elephantis incolumibus lilybei eypoſitiſ: romanorum ſocios per Siciliam infeſta
 bat. Romani autem etſi grauiter calamitates ex naufragio acceptæ patrum. ſimul ple
 biſq; fregerāt aīos: tamen ne cōcedere carthaginēſibus uiderētur: nouā claſſem cētū
 & uiginti nauīū ædificandā curarūt. Quod tanta celeritate factū ē. obſtinatis i bel
 lum animis: ut Nonageſſimo die poſt caſam iſuluis materiā in mare naues deduce
 rentur. Cum ea claſſe. Aulus Equilius: &. C. Cornelius conſules petere ſiciliam bel
 lumque aduerſus poenos iuſſi Meſſanam peruenerunt. Ibi acceptis quæ nauſra

Conſules
 M. amyliu
 Serui' fului'

Naufragiū
 ingens

Conſules
 A. equiliu
 C. corneliu

Consules
C. seruili⁹
CN. Sēproni⁹

Mirmix
insula⁷

Consules
L. cealius
metellus
C. furius⁷

Consules
C. attili⁹
L. manili⁹

gio superfuerant nauibus (tota simul Classe trecentaquinque remes hæ fuerūt) Profecti panormum quæ una urbs per id tempus sociis populi romani maxime infesta erat. magna ui aggrediuntur. Per idem fere tps. M. Attilium regulum quē supra cap-
ptum diximus Carthagenenses romam miserunt. Causa uero mittendi fuit: q̃ cōmu-
tationem captiuorum fieri optabant. Idq; per fauorem eius uiri facile sic cōseq̃ pos-
se arbitrabantur. Verum ea res contra euenit. Nam cum romā uenisset Attilius: atq;
de ea re in senatu uerba fecisset. Rogatus & ipse sententiam dissuasor fuit commuta-
tionis faciendæ. Inter Cætera inquit uereri se ne uenenum præsentarium. Carthagi-
nenses sibi præbuisent. Id ex quibus rebus quas referre superuacaneum foret non
immerito suspicari: Ob ea uerba cum postea Carthaginem re infecta rediisset sup-
plicio affectus est. Romæ quoq; in quosdam nobiles Carthaginensium qui capti-
ui afferuabantur obuindictam. M. Reguli sæuitum. Dum ea romæ geruntur. Interea
panormum summa ui terra mariq; oppugnabant. Aliquod tempus circa illud com-
morati tandem eam partem urbis quæ neapolis appellabatur: machinis ac ui militū
coeperunt: quo facto reliqua urbis pars moetu adductis ciuibz Consulibus dedi-
tur. Capto panormo Consules præsidioq; imposito: cum nihil fere aliud gessissent
e prouincia discessere. Proximus de hinc annus consules habuit. C. seruiliū. & CN.
Sempronium: Hi accepta Classe cum primo in siciliam traiecissent: Placuit inde rur-
sus affricam petere. Delati igitur omnibus nauibus cum pluribus in affrica locis co-
pias exposuissent: magnasq; ubiq; intulissent Clades: tandem in lothopargorum in-
sulam quæ Mirmix dicitur (nec longe abest a magna syrthæ) peruenerūt: Ibi ignora-
tione regionis in arcta quædam incidētes loca: refluxu maris in arido destituta clas-
se: inopes consilii aliquādiu cōstituerunt: Cum pene desperata salus esset: tādē re-
diens unda eos recepit. Nec aliter tanq̃ iactu omnium onerum euadere potuerunt.
Itaq; post hac necessariorum penuria ac moetu prioris periculi sic iter fecerūt: ut fu-
gæ similis eorum nauigatio uideretur: Post multos labores in Siciliam reuersi pa-
normi constiterunt. Ibi aliquādiu cōmorati cum Italiam romamq; peterēt cohōrta
subito tempestas in altum arripuit: lateq; desperit Supra Centum & quadreginta
naues ex ea classe uariis in locis naufragio periēre: Tātis calamitatibus acceptis po-
pulus romanus et si turpe existimabat: tamē damnorum magnitudine superatus: ma-
ri abstinendum: ac terra aduersus poenos pugnandum statuit. Itaq; eo qui secutus ē
anno non amplius: q̃ septuaginta nauibus ad traducendum in siciliam copias: frumē-
tumq; importandum romani usi sunt. Cum his. L. Ceciliū. Metellum & C. Furium
consules exercitum in Siciliam traducere iusserunt: terraq; tantum aduersus hostem
bellum gerere. Quo facto accidit rursus Carthaginensium rem superiorem esse. Nā
& mari sine controuersia dominabātur sublata romana Classe: & terra magnas co-
pias elephātosq; habebant: quorum tantus erat terror post attilium uictum: aciq;
profligatam: ut & biennio iam nullo alio: q̃ elephantorum moetu a præliis abstine-
rent. Collibus se ac montibus tutarētur: nec in Campis pugnas capescere unq̃ aude-
rent. Quamobrem ad extremum populus Romanus hoc exercitus moetu animad-
uerso necessitate ipsa cōpulsus: ad studiū parandæ classis rursus incubuit. Et iā alter
Consul. C. Furius comitorū cā romā euocatus: Cōsules designauerat. C. Attiliū: &
L. Maniliū: Cōuersis igitur ad rē nauale aīs: & futurū annū spectātibus præter spem
oīum res prospera. L. Metello in Sicilia geritur. Hasdrubal enim Carthaginensium

dux (quoniam relictum consulem alterum in sicilia cum parte dum taxat copiarum
 ex captiuis cognouerat) Lilybeo profectus exercitū elephantosq; impanormitanū
 agrum induxit. Metellus cognito hostium aduētū: intra panormi moenia exercitum
 cōtinebat: metumq; industria maiore simulabat: quod cū plures dies fecisset: nec li-
 ras: qdē aut Calones extra portas exire pateretur. Elatus maiori fiducia Hasdrubals:
 Vastatoq; undiq; & icenso agro: tandē copias panormi moenibus admouit. Metel-
 lus cū appropinquaret moenibus: uelocē: quēq; & expeditū militē emittit hisq; irri-
 tare atq; distingere hostem iubet. Aduersus aut elephantos (quoniā illi plurimū ter-
 rori erant) hac arte pugnare monet: telis uerubusq; bestias ipetere: Vbi illæ iratæ in
 eos magno ipetu ferrerentur: usq; ad fossas urbis militem refugere: & in fossas ip-
 sas se dimittere. Inde rursus cū bestia recederent pone aggredi in suoq; eas concita-
 re: Multitudinē insuper urbanā ab ea parte oppidi per moenibus constituit: & ubi
 appropinquarent elephantis tela oī farina in illos iacere pcepit. Ipse paratis instru-
 ctisq; relijs copiis: diuersa regione urbis: ad leuum hostium cornu spectante inten-
 tus rei benegerendæ subsistebat. Nihil eorum quæ cogitauerat Metellū fefellit. Nā
 & expediti urbe egressi in cepta pugna hostem distinuere. Ac elephantorum magi-
 stri plurimum sibi arrogantes: & uictoriam suā esse uolentes Confestim ut pugna-
 re coeptum est. bestias in expeditos cōcitarunt. Et illi telis in bestias cōiectis: cū cō-
 citatori gradu in eos ruerent fugerunt: infestiusq; sequentibus in fossas urbis se di-
 mittētes earum ipetum frustrati sunt. Cum enī ad aggerem fossarum puenissent be-
 stia uno in tpe a militibus ex fossis & a multitudine Urbana ex moenibus sagittis
 & scorpionibus feriebantur. Cūq; illæ ultra aggerem p̄gredi nō possent: ac neces-
 sario terga uertenda forent: egressi confestim e fossis milites: ac pene illas ferientes
 in hostium agmina cū ingenti suorum strage cōcitarunt. Turbatis in hunc modum
 hostibus. Metellus repente alia urbis parte eductis copiis magno ipetu inuadit. Illi
 iam pridem a bestiis turbati: & tūc subita in oppressi: uix primum ipetum sustinue-
 re: fugaq; passim fieri coepta est. Metellus fugientes in secutus: nullo in loco consi-
 stendi hostibus: aut reparandi uires facultatē permittit. Fit magna Carthaginēsiū
 Cades: multi eorum a bestiis suis cōteruntur. Ex hoc plio Hasdrubal cum parua ex
 ercitus parte fugiens euasit. Reliq; aut capti: aut interfecti sunt. Elephantis oēs in po-
 testatem uictoris uiui peruenerunt: Fuit aut numerus elephantorum captorum cen-
 tum & quadragita: q postea romæ intriūpho a metello ducti sunt: Cū summa ad-
 miratione populi romani. q quas paulo ante supra modum formidauerat bestias:
 eas tunc uictas captiuasq; conspexit: Nec tantum ex presenti uictoria fructum susce-
 pit: quantum q iam contemnere elephantos nec ob eas terreri miles didicisset. Me-
 tellus igitur magnis rebus gestis e provincia discessit. hunc secuti consules. C. Atti-
 lius: & L. Manilius: maiori q̄ antea conatu siciliam inuadunt. Mari q̄ classe magna in
 qua amplius: q̄ ducentæ naues rostratæ fuerunt: quas superiori hyeme paratas dixi-
 mus. Terra aut uictore exercitu: & iam carthaginēses elephantos aspernante: Lily-
 beus est Siciliæ promontorium in affricā spectans: ac in eo urbs eius noīs amplif-
 sima & munitissimo loco sita. Ea sedes ac portus Carthaginensium erat. Hanc igi-
 tur urbem consules obsedere ac mari terraq; oppugnare pergunt. sperantes si eum
 locū Carthaginenses admisissent: facile post hac: eos sicilia pellere & bellum ī affri-
 ca traducere posse: Profecti igitur eo Consilio mari classe: terra pedestribus copiis
 lilybeum obsiderunt. Erat autem hic annus decimus octauus huius belli: Car-

thaginenſes uero cum propoſitum romanorum intuerentur: nec lateret eos lilybeo
ammiſſo in affrica recipiendum eſſe bellū: quod illi periculoſiſſimum exiſtimabāt
omni conatu lilybeum ſeruare conſtituerāt. Iam enim omnes Siciliae populi urbefq;
p̄ter admodum paucas romanis parebant. Cū ab initio mox ſyracufa: atq; catina: in
de agrigentū & panormū cū athneſibus & Tindaritanis: ac aliis compluribus ciui
tatibus uel ex foedere uel manu captae romanorum partibus acceſſiſſent: Lilybeum
tamen & drepanum & alia quædā oppida per oportuna Carthagineſibus in extre
ma ſiciliae parte reſtabant. Conſules igitur lilybeū obſidentes binis caſtris ex utraq;
parte urbem ſepſerant: foſſamq; & aggerem inter caſtra deduxerant: crebraq; p̄ me
dia loca caſtella excitant: Stagna ſunt ante urbē ex ea parte quæ ad mare ſpectat
perq; ea ſtagna ingreſſus in portum difficili admodū nauigatione: nec niſi expertis
conſuetiſq; optinēda: hæc loca romani ſtationibus cōphenderant: & neq; ingre
di ue poſſet curioſiſſime obſeruabāt. Machinis inde & arietibus longo ſudore mā
nibus iſſis admotis: ſex cōtinuo turres ab ea ipſa parte quæ in mare ſpectat euerte
rant: reliq; uero eodem mō per ſingulos dies imminebāt: Quæſata igitur murorū
parte cæteris uero laborantibus terribilis admodum erat obſeſſio: & intra urbem
ſumme trepidabatur: Exanimata matu urbana multitudo: et militibus mercede cō
ductis: quorū ad decem milia intra urbem carthagineſes habebant: nō fere melio
ri aīo euentum ſpectantibus. Cæterum unus Hymilcon qui p̄ſidio urbiq; p̄erat: ob
ſidionē romanorum magnitudine aī. & conſilio ſuſtinebat. Hic enim iā inde ab ini
tio incipiens quacunq; romani muros arietibus quæſabant: alia ipſe intra urbē mœ
nia munimenta q; ſufficiebat. Aduerſus aut Cuniculos ipſe aliis cuniculis eductis la
borem obſidentiū fruſtrabatur. Eruptionibus etiā crebris iterdiu: uel noctu machi
nis incendebat: opera turbabat: aut deiiciebat: Verum hæc talia erant ut p̄craftina
tionem captiuitatis: non ſalutem obſeſſis allatura uiderentur. Itaq; nō nulli condu
ctorum: q̄ ordinē p̄ſidio carthagineſium ducebant: de prodenda romanis urbe
conſiliū ineunt. Traductiſq; ī hanc ſiniā commilitonibus: principes ipſi munitionē
transgreſſi: ī caſtra romana p̄ficiſcuntur. Affati conſules & quæ uoluerant pacti tra
dere urbē feſtinabāt. Erat in p̄ſidio Carthagineſi Acheus qdā et Alexon ueteranus
miles ac p̄batae fidei. Is cū ea quæ de p̄ditione agitabātur forte a cōmilitonibus di
dicieſſet: Confeſſum hymilconi p̄fecto p̄ſidii rem pandit. Ille ab initio magni
tudine periculi cōmotus: & ſi inopinata re maiore in modū obſtupuerat: nec ratio
nem conſilii ſatis explicabat. Tamen creditus ad ſe reuerſus & aīo confirmatus: oēs
qui ordinem in p̄ſidio ducebant accerſiri iubet. Conueniunt oēs p̄ter eos q̄ iam
in caſtra romana tranſierant: Hymilcon p̄ſentibus rem ſibi notam aperit: obteſta
turq; per iouem ac cæteros deos: ne iuſurandi religionem: ne ue ſe ducere optime
de exercitu meritū prodere hoſtibus uelint. Magna inſuper p̄mia ſi in fide p̄ma
neant pollicetur. Cum reſpondiſſent oēs ſe in eius poteſtate futuras: proinde age
ret ac ſuo arbitratu uteretur: quod iam reliquū erat: ad placandam multitudinē gal
lorum militum: quorū principes in caſtra romana p̄fectos conſtabat. Hānibalem
aduleſcentem eius filium quem in Sardinia poſt amiſſam Claſſem ſublatum in cru
cena diximus: q̄ galli ſub patre diuitius militant. Quod magna gratia apud illos
erat aduleſcens dimiſit. Ad alios item milites alexonē ire iuſſit. Et magna item p̄
mia multitudini polliceri: Horum p̄cibus oblatiſq; p̄miis tandem uicti mi
lites propoſitum mutauere: Itaq; aduentantibus mox principibus conuentionis:

eosq; nominatim uocantibus: ac fidem implorantibus non modo non paruerunt: Verum et telis & lapidibus infectati pcul fugarunt. Ita ex manifesto pditionis piculo lilybeū seruatur. Obsidio nihilominus dura in dies magis ac magis oblesso pmebat: & aut assiduo opere fatigati milites aut crebris pliiis uulnerati remissiori spe in dies utebātur. Carthaginēses at q̄q̄ nihil eorūquā lilybeo agebantur cognoscere poterāt: tamen cōiectura quadā difficultates obessorū suspicati q̄nquaginta nauibus ad hoc ipsum paratis decē milia militum iposuerunt. Cū eo supplemento Hānibalem Hamilcaris filium audacē iuuenem ac singlī scīa rerum naualiū mittunt: ac si qua possit lilybeum penetrare iubent. Hānibal accepta classe: primo ad Egusam insulam q̄ fere media est iter Carthaginē & lilybeū nauigauit. Nactus deinde p̄sperum uentum quē de industria expectarat: ab egusa soluens in ipsas fauces lilybetā portus recto itinere ferebatur. Cōsules subito ac Improviso aduētū hostium pculsi: nauibus aduersus Hānibalem congredi noluerunt: Veriti ne magnitudine uenti aduersante una cum hostibus, in ipsum portū naues suā cōpellerentur. Armati tamen ad littus si qua hostem ab ingressu detertere possent cōcurrerunt. Hānibal nihilo magis deterritus cum suis nauibus aduolat: interq; armatas legiones q̄ ab utraq; partē fauces portus obsidebant ingressus: in colume supplementum lilybei exposuit. Ea die cum ob aduentum nouarū copiarum summa laticia apud oēs lilybei esset: magnaq; fiducia aī apud nouos p̄sertim milites: quoniā ro. aduersus eos cōgredi nō fuissent ausi: Hymilcion nequaquā eam occasiōem pdendam ratus: nouos simul ueteresq; milites in cōcionem uocat. Longa oratione illorū aīos cōfirmat. Victoriā in manibus esse docet: prēmia īgentia fortibus uiris pollicetur: Proinde tunc abirent ad curanda corpora: postero die prima luce armati oēs ī foro adessent: pulcherrimam rem si diis placet gesturi. Magna spe oēs e cōcione abierunt: postridieq; armati aderant iussu Hymilconis expectantes. illa q̄ facere eos uelit Præfatus partes distribuit: duces p̄fecit: pluribus simul locis eruptiōem facere ac machinas oēs tormenta q; cetera quā romani. oppugnanda urbis cā effecerant incendere iubet: At Cōsules etsi nihil eorū rescierant: tamen hoc ipsum fore cōiectura suspicati: prima luce militē arma capere: & circa urbem itentū: q̄ maxie esse iusserant. Itaq; ut Carthaginenses urbe egressi sunt: statim ab ro. illis occurritur: ac praeliū multis simul locis repente cōmittitur: illis icendere machinas: his p̄hibere ab incendio properantibus: Nec fere alias unq̄ atrocius: q̄ ea die pugnatum. Nam Hymilcon: q̄ supra uiginti armatorum milia ad hoc ipsum delecta ex urbe pduxerat. Cōsules autem exercitum oēm: legionesq; ad reprimendum hymilconis conatum circa moenia disposuerāt. Quod autē extra ordinem pugnabatur: eo cōtingebat insigniora fieri pericula. Vir enim aduersus uirum quasi singulī certamine depugnabat: Verum maxia pugna terribilisq; clamor circa machinas erat. Cōsules enī fortissimum quemq; legionarium militem p machinis collocarant. In hos Carthaginenses magno impetu ab urbe ruentes: non solum armis uerum etiam facibus loco pellere conabantur: Illi uero obstinate perstabant. Cuncta igne & ferro percussione telorum uociferationibus ac clamantium coortantiumque miscebantur. Post longum certamen uariasq; fluctuationes ac multas cades: tandem Hymilcon (quoniam nihil p̄ficere posse intelligebat) receptui canere iussit: Romani ea die incredibili uirtute contra uim hostium machinas omnes operaq; tutati sunt. Post hāc Hannibal paucis diebus lilybei commoratus cum his: quas ipsis adduxerat nauibus itempesta nocte: ne sentientibus: quidē hostibus

Hānibal

Egusa
insula

Naui
uelocitas

lilybeo soluens incolumis abiit: ac drepanum ad Atherbalē Carthaginēsiū ducē q̄
drepano classiq; p̄erat nauigauit. Durante uero lilybei obsidione: & aliquot tēpus
post recessum Hannibalis protracta: senatum Carthaginensium ingens cura hēbat:
ea quæ lilybei fierent cognoscendi: post Hannibalis enim recessum sic urbem p̄fle-
rant romani: ut nec ingredi quisq; nec egredi unq; potuerit. In hoc desiderio senatus
profitetur se qdam uir rhodius sua naui inuitis hostibus lilybeum aditurum: req; in
specta Carthaginē renunciaturum. Eius professionem etsi latris auribus acceperat
senatus. tamen quia romana classis ante fauces ipsas portus stationē hēbat: impossi-
bilem cuncti rem arbitrabantur. At Rhodius nīgilo magis perterritus sua naui ad-
uehitur: Cūq; p̄ximāq; contra lilybeum est insulæ applicuisset: nactus postridie se-
cundam tempestatē circiter quartā diei horam spectantibus hostibus importū na-
uigauit: tanta celeritate: ut studium occurrentium impredientiumq; p̄ueniret. Roma-
ni eius audaciam indignati. quo abeuntem interciperent decē naues quas uelocissi-
mas habebant: in ipsis faucibus ea nocte continuerunt. Cūq; his alter Cōsulum ob-
seruans recessum eius naui excubauit. At Rhodius postq̄ abire placuit non noctu
sed per diem: nec clam sed aperto itinere: quasi alis quibūsdam inter naues romanas
p̄terlapsus est. Ne euasisse contentus ubi hostes p̄terit: conuersa in eos prora sin-
gulas naues in pugnam prouocauit. Nec quisq; romanorum adire uoluit: uerētibus
cunctis stupendam. quandam celeritatem: ac ludificandi artem quā paulo ante con-
spexerant. Ille igitur Carthaginem reuersus cuncta ut oculis uiderat senatui enērra-
uit. Eiusq; postea exēplo qdam item alii idem facere: ausi sunt: Ex quo eueniebat: ni-
hil eorum quæ lilybei gerebantur Carthagine ignorari: Hanc ludificationem ho-
stium cum grauius ferrent consules: nec prohibere possent: quoniā plarumq; repē-
te improviso nauigationes ex proximis insulis per aduersam sibi tempestatem fie-
bant: ad tollendam eam facultatē: militari opere fauces portus obstruere tentarunt.
Eius rei cā naues primum onerarias cum pluris saburra onustas profunde destitue-
re. Mox super eas infinitam pene uim aggeris ingessere. Irrito tamē labore: quoniā
uasta profunditas cuncta ingesta longe absorbebat: & fluxus refluxusq; maris oīa
iacta funditus dissipabat. Egre tandem una ex parte qddā aggeris constitit: ad quē
post hac consistentes romani: quadriremem unam Carthaginēsiū egregie uelocē
intercoepere: hāc igitur armatam structamq; importu ipso cōtinētes aduentū Rho-
diæ naui expectabāt. Illa uero casu aduenit & solita uelocitate p̄teruecta portum
ingressa est. Sed dum abire uellet secuta e uestigio quadriremis pramere abeuntem
cepit. Rhodius uelocitatē eius quæ sequabatur naui admiratus ubi quadriremē
captam ab romanis intellexit desperata fuga cōgredi aduersus hostes ac depugna-
re cōpellitur. Sed postq̄ ad manus uētum est: nullo negotio. Rhodius superatus ex-
pugnataq; eius naui ipse capitur: Naue de hic Rhodia ad quadriremem Carthagi-
nenses super addita cum utraq; uelocitate prastaret: romani structas semp importu
paratasq; tenentes ingressum hostium de cætero phibuerunt. Lilybeum interea nō
segniter oppugnabatur. Et iam satis magnam partem murorum arietes euerterant:
sed pro euerso nouum continuo murum obsessi sufficiebant. Eruptiones autem fa-
cere & opera incendere non amplius attentabant. In hunc modum cum aliq̄diu p̄-
seueratum esset: fortuna rei bene gerendæ occasiōem obsessis p̄buit. Ventus siqui-
dem quodam die maiori ui coortus ita uehementer efflare cepit: ut machinas om-
nes operaq; stridore ac procella conflictaret: quarundam uero turrium tabulata

diripiens longe auferret. In hac turbatione rerū Hymilcon eruptionē facere suos:
 ac ignem machinis inicere iubet. Id eo facilius fuit. q̄ uentus ab urbe machinas per
 flabat. Itaq; uiolentia uenti delatus ignis facile in opera concidit. Quod autē mate-
 ria erat arrida ac iam diutius ad solem exusta: eo auidius ab igne corripitur. Vētoq;
 domināte cum nulla humana ope resisti posset: oīa tandem uno incendio absumū-
 tur. Tantaq; fuit uis ignis: ut nō materiā mō: uerū bases quoq; ipsæ quibus stabilitæ
 erāt turres cremarentur. & arietū capita liquāfierent. Post hæc Cōsules: quoniā lon-
 gi tēporis opa breuis hora p̄didisset: machinas reficere: & opibus urbē oppugna-
 re destiterūt. Sed eā unde quaq; cingētes lenta longaq; obsidiōe domare hostē sta-
 tuere: nec prius abscedere: q̄ lilybeū caperetur. At Hymilcon & Is q̄ cū illo erant re-
 sectis quæ corruerāt mœnibus obsidionē iā ociose tolerabāt: Cū hic esset status re-
 rū in Sicilia nouū supplemētū ex Italia uenit. Senatus enī postq̄ cremata opa lilybei
 cognouit: & urbē undiq; a cōsulibus cinctā: quoniā magna hoīum multitudo ī his
 destinabatur: multi etiā in ipsa obsidione interierāt: & pene uacuefacta erat classis
 nouo delectu habito decē milia hoīum in supplemētum misit. Hi messanam primo
 traducti: inde pedestri itinere in castra ad lilybeū uenere. Iam Appius Claudius pul-
 cher Cōsulatū inierat acceptoq; ab antecessoribus exercitu castris apud lilybeū p̄-
 erat. Vt primū igitur supplemētū affuit a senatu missum: Consul uocatis ad se cētū
 riōibus edicit sibi esse in aīo classē hostiū quæ indrepanetano erat portu inproui-
 so inuadere. Eos enim q̄ drepani essent aduentū nouarū copiarum ignorare: Putare
 autē oēm exercitū ut antea in lilybei obsidione distineri: Itaq; ne suspicari qdē eorū
 impetum si celeritate utantur: & improuisi ad sint: classē totam Carthaginēsiū ī
 ipso portu oppressuros: Id tandē cōsiliū ubi cēturionibus quoq; tribunisq; p̄ba-
 tum intellexit: confestim ex ueteribus nouisq; copiis milites delegit: nauesq; cōple-
 uit: centū uiginti quattuor. In his fortissimus qsq; e toto exercitu fuit. Nam q̄ pro-
 pinqua erat naaigatio: & p̄miorum optima spes: nemo id munus recusabat. Pleriq;
 etiā ultro se cōsuli ingerebant: Paratis oībus q̄ paranda erant Consul intēpesta no-
 cte magno scilento neqd sentire hostis posset: lilybeo soluens. Drepanum uersus
 nauigauit. Drepano ut antediximus p̄erat Atherbal Carthaginensis classēque im-
 portu habebat. Nam p̄pter opportunitatē eius urbis: portusq; amplitudinē: ac bo-
 nitatē p̄cipua semp̄ circa fuit Carthaginensibus eius loci cōseruandi. Abest autē Dre-
 panū a lilybeo milia passuum circiter: q̄ndecim. A bea parte quæ Italiā uersus pelo-
 rumq; p̄spectat. Confesto igitur per noctem eo spacio: prima sub luce naues roma-
 næ his qui drepani erāt apparere cœperunt. Hinc tumultus & trepidatio apud ho-
 stes maiorem inmodū excitata est. Atherbal uero & si primū in opinato romanorū
 aduentu percussus erat: tamē celeriter ad se reuersus: & aīo cōfirmatus tentare fortu-
 nā p̄lii: ac periculis oībus ultro sese offerre constituit: Cuncta potiora ducens: q̄ ex-
 pectare dum ī portu ipso circumuētus: summa cū ignominia ab hostibus opprima-
 tur. Itaq; statim turbam remigū nautarumq; ad littus cogit. Milites autē tuba conuo-
 cat: & p̄ tēporis angustia coortatur: aīosq; illorum uerbis cōfirmat. Addit extrema
 in oratione nō se ipsos in pericula rogare. Se q̄dem primum iturum nec uerbo ma-
 gis: q̄ re ducem in p̄lio futurum: pinde nauim suam cōspiciant: eamq; sequentur: his
 dictis cum p̄sto se fore significassent milites: pinde duceret: atq; uteretur: nihilo cō-
 moratus naues cōscēdere iubet. Ipse ut pollicitus erat: principes duxit diuersa regio-
 ne portus. q̄ romani aduentabant: Consul igitur hostes conspiciatus: quando illi ut

Consules

*Appius clau-
di⁹ pulcher*

ipse crediderat: nequaquam cedebant: sed ad pugnam parabantur: naues suas quarum magna iam portum pars intrauerat reuocauit: quo in loco cum primae naues dicto confusis audientes iter uertissent: aliae nundum audito iussu properarent: tanta conflictatio facta est aduersis exeuntibus intrantibusque. Vt extremo in periculo classis romana constitueretur. Ea primum imperitia ducis animos militum fregit. Demum magno labore explicatis nauibus ut quaeque adueniebat: perfecti in ordinem iuxta littus collocabant. Consul autem ipse ab initio post omnem classem sequebatur. Tunc uero altum petens leuum suorum cornu obtinuit. Inter haec Atherbal supra leuum romanorum cornu in altum progressus contra consulem a pellago constitit: nauisque suae proram in hostes uertit. Idem aliae naues quae sequebantur ad unam fecere. Ex quo euenit dextrum carthaginensium cornu in pellagus magis extendi: leuum autem a littore multum distare. Romanorum uero dextrum cornu littus attingebat: quod ideo prouiderat: ne ab hostibus quae ex portu euadebant circumueniri possent. Sinistrum uero romanorum cornu in pellagus quod protendebatur: non tamen ita altum tenebat: ut dextrum Carthaginensium cornu. Structis paratisque omnibus. Atherbal eodem ordine a pellago in romanos deferretur: Idem faciunt romani. Vtque in propinquo fuere: signis & praetoriis nauibus ab utraque parte sublati clamor terribilis ad caelum tollitur: & concurreribus iter se pugna committitur. Diu acriter certatum est. Vt pote uiris fortibus ex utroque exercitu ad praedium delectis progrediente uero longius pugna Carthaginenses prauelebant. Cuius erat quod illi celeres habentes naues a pellago insultabant: itaque si quae eorum nauem romani. presserant confestim celeritate freti in altum euadebant. Si hostes sequabantur in eos plurimae conuersae eadem celeritate circundabant: ac liberiori spacio commodius uagabantur. At romanis magna proximum littus impedimenta afferrebat. In arcto siquidem coactae spacio: neque refugere cum opus esset neque se explicare commode poterat. Sed & scopulis & artis quibusdam impediebatur: ex quo fiebat ut fortium uirorum manus inutilis esset. Ac neque se tutari neque succurrere laborantibus ualerent. Consul igitur cum rem identerius labi cerneret amissa ad extremum spe: omnium primum fugam arripuit: Triginta naues omnes ex classe eum secutae euaserunt. Reliquae tandem expugnatae in Carthaginensium uenerunt praeterea: cum magna iactura populi romani qui non modo naues: sed optimum quoque militem ex toto exercitu hoc praedio amisit. Atherbal igitur ut par erat magnam laudem assecutus est: Vt pote quae magnitudine animi: & industria amissam rei maritimae gloriam ciuibus suis recuperasset. Haec ubi romae nunciata sunt confestim Appius claudius romam uocatus consulatu se abdicare coactus est. Tandem post ignominiam in iudicio concidit. Non tamen ob id uulnus: quod insignitus acceptum: quicquam remissum est a populo romano pristinae animi generositatis: sed confestim parata classe: nouoque delectu homo. L. Iunium Consulem in Siciliam ad lilybeum nauigare iussit. Ille igitur ut consulatum iniiit cum septuaginta rostratis nauibus Messanam delatus reliquas ab omni Sicilia praeterquam a lilybeo naues contraxit: Classemque fecit rostratarum centum & uiginti: praeter has onerarias habebant frumentationis causa Circiter octingentas: quis de ferre commeatum in castra ad lilybeum statuerat. E. Messana Syracusas nauigauit. Nam inferius Siciliae latus quod tusco alluitur mari: propter Drepanum uitabat. Cum igitur Syracusas peruenisset consul magnam uim frumenti sociis imparat: quo impigre collato: nauibusque imposito mediam fere partem onerariarum & quaedam rostratas quaestori attribuit. ac praecedere in castra ad lilybeum iussit. Ipse Syracusis paucos dies subsistere constituit. Reliquas onerarias quae a messana sequebantur ac ex

naualis
pugna

Consul
L. Iunius

mediteranea regione frumentum a sociis imperatum excepturus. Dum hæc a consule prouidentur interea Atherbal Captiuos romanorū & naues quas plio coeperat: Carthaginē misit. Ingenti eas lætitia carthaginēses uidere: ac magni honores Atherbali senatus decreto tributū. Inde cum cætera quæ agenda erant pro tpe puidissent: demū Carthalo pfecto tradita Classe nauigare circū lilybeū & si qua occasio de rei benegerendæ aggredi iubet. Carthalo igitur uir impiger & gloriæ appetēs cū per noctem iprouisus supuenisset. naues romanas quæ reliq̃ a pugna in lilybeta: no portu asseruabantur: magno impetu aggreditur ac alias abducere: alias incendere pperat. Cōsurgitur ab his q̃ tutelæ gratia circa classē excubabant. Et magnus repente clamor ab ea parte attollitur. Eo clamore exciti q̃ in superioribus erant castris: haud segniter cōcurrerūt. Ingenq̃ certamē circa naues oritur. Inter hæc Hymilcon ex clamore ac uociferatione hostiū cū suos adesse cognouisset: ipigre egressus urbe: castra romana inuadit. Ita ab urbe simul & a portu atrox plū excitatur: tumultu & trepidatione oīa p̃ tenebras cōplentur. Id certamen a tertia fere uigilia ad aurorā fuit. Orta demū luce. Carthalo suos a pugna reuocauit: paucis admodū nauibus quas primo impetu nactus in ipso portu cōfractis: aut incēsis: Reliquas uero romani multis uulneribus illatis acceptisq̃ tandē seruauerunt. & qui p castris pugnant: facile Hymilconē intra mœnia cōpulerunt. Post eā pugna Carthalo heracleā uersus nauigauit: Vt cōmeatū q̃ fere ab ea in castra romana ferebatur: uel interciperet uel ipediret. Iter facienti: speculatoria naus Carthalo nunciat magno numero naues aduentare. Hæ erāt naues quas a consule pmissas ostendimus: Igitur Carthalo nequaq̃ cōctatus aduersus eas pperauit. Si eodē fere tēpore romani quoq̃ adesse classē hostium a speculatoribus cognouerunt. Itaq̃ cū se impares esse ad pugnam arbitrentur in proximū forte littus naues subduxerunt. Erāt in his locis recessus q̃dam & anfractus: rupesq̃ desuper aliquāto iminebāt: q̃bus cōsistentes romani hostes lapidibusq̃ telis arcebant. Ab his repulsi Carthaginēses: cū ppter naturā loci nīhil pficere possent: & cōtra spem a ro. resisteretur. Tandem abeuntes nō longe ab eo loco consistere: & ne quo illi euaderent obseruabant. Interea cōsul peractis his quorū gratia Syraculis remāserat: cū reliqua classe & onerariis circiter quadringētis superato pachinni promontorio lilybeū petebat. Ignarus oīum quæ per superiores dies suis euenerant: Carthalo igitur aduentu consulis per speculatores cognito cōfestim sua Classe pperauit: festinās ut q̃ procul ab aliis romanis nauibus quas p superiores dies obsederat plium comitteretur: ne sibi inuicem auxilio esse possent. At Iunius Consul cū adesse classē hostiū cognouisset: magnitudine eius conterritus: quoniam supra centū rostratas naues Carthalo secū hēbat: sua uero Classis diuisa erat nec pugnare ausus est: nec rursus fugere poterat propter p̃pinitatē. Quare ad loca & difficilia & periculosa e uestigio diuertens littore in ipso copias exposuit. Carthalo autem difficultate locorum deterritus: hostes adire noluit: sed inter utraq̃ romanorum classē stationem quandam nactus ne quo abire possent obseruabat. Cum per aliquot dies in hunc modum stetissent turbida tempestas insurgere coepit: quā nautæ regionis & locorum gnari prauidētes Carthalo suaserūt: Vt superato celeriter pachinno uim procellæ uitaret. At Classis romana quoniam loca importuosa erat: salo & undis agitata ad extremum sic fracta est: ut nō ex tot nauibus quod utile in posterum foret relinqueretur. Per hūc modum populus romanus onerarias quidem naues ad octingentas: rostratas uero centum & uiginti

uno tempore amisit. Tantis igitur incōmodis acceptis rursus euenit carthaginēsiū
 rem superiorem fieri. Nam romani nuper magno nauali praelio apud drepanum su
 perati: tunc aut omnino amissa classe mari qdem excesserunt: terra quoq; non satis
 bonam spem habebāt: Nam qui ad lilybeum in castris erant. Post casum illum con
 sulis ammisso frumento: facultate etiam importandi sublata præsenti inopia & fu
 turo moetu pramebātur. Romæ aut tot clades subīde acceptæ patrum simul ac ple
 bis fregerant animos: Exinanito iam pridem tot sumptibus errario: & singulorum
 patrimoniis crebra tributorum pensione exhaustis. Post ammissam naufragio clas
 sem. L. Iunius Consul pedestri itinere in castra ad lilybeum peruenit. Ibi frumēto so
 ciis ciuitatibus īperato: meditaranea regione ut poterat exercitum sustētabat. Mox
 uero occasionem rei alicuius gerendæ querens: quo acceptam ex classē ignominiam
 minueret: noua quādam pericula molitur. Erix est Siciliae mons oīum qui in ea insu
 la est maximus præter unum athnnam. Imminet aut mari ex ea partæ quæ ad Italiā
 spectat: mediūq; attollitur inter Drepanum: & panormum. Drepano tamen magis
 cōiunctus. In eius uertice fuit Veneris ericinae templum quod sine cōtrouersia om
 nium templorum opulentissimum & ornatissimum confitebatur: Paulo infra locus
 urbem habebat eiusdem noīs longissimo ac difficilimoq; undiq; aditu. Iunius igitur
 paruam admodum occasionem nactus. Ericē per prodicionem occupat: oppidoq;
 & templo potitur. Mox uno inuertice præsidio altero in radicibus montis ab ea p
 te qua aditus a drepano ē collocato: custodire locum pgit: nouumq; exsuscitat cer
 tamen. Nam Carthaginenses simul ac intellexerunt Ericem captum ab romanis ma
 iori nixu incumbere statuerūt. Ea igitur de causa nouo delectu habito: classeq; affa
 rim parata: Hymilcarem cognomento Barcham ingentis spiritus uirum: ac singulari
 scientia rei militaris cum his copiis ad ea loca miserunt. Hamylcar igitur primo Ita
 liam delatus maritimam oram populatus est: brutiauiq; & locorum uastauit agros.
 Inde mox Siciliam repetens in panormitanum agrum descendit: locumq; ibi nactus
 bello aptissimum in eo cōsendit. Inter Ericem enim ac panormum locus est natura
 munitus: præcisæ undiq; rupes cingunt: Summitas uero planiciē habet culturæ aptā
 non minori ambitu q̄ duodecim: milium. In ea tumulus insurgit: qui speculæ simul
 atq; arcis locum obtinet. Aditus omnino ad illum tres sunt: unus a mari duo amedi
 taranea regiōe: Vnus a mari portūq; habet amoenissimū ac dulcium aquarū copiā
 insignem. In eo loco Hamylcar statuiis positis præsidium cōmuniit: nauesq; in por
 tu habuit. Ex quo plane euenit eos qui Ericem occuparāt a Carthaginensibus ob
 sideri. Ex alia siqdem parte drepanum a castris romanis quæ ad lilybeum erāt exclu
 debat. Ex alia uero Hamylcaris præsidium adeundi panormum abstulerat. Ita circū
 uenti in medio romani. in Erice obsidebantur non minus: q̄ Carthaginenses in lily
 beo. Hæc obsidio fere triennium durauit. Hamylcare sic impigre rem gerēte: ut sum
 mi nomen ducis omnium ætatis suæ in eo bello consequeretur. Nec quicq; esset ter
 ribilius apud romanos: q̄ Hamylcaris nomen. Hic enim mari saepe ab eo loco dela
 tus: Italiæ littus usq; puteolos & Cumas omnibus belli cladibus sic infestum reddi
 derat: Vt nemo his in locis consistere. auderet. Terra rursus per Siciliam euadēs pa
 normitanis ac cæteris populi romani sociis in numeras clades īferrebat. Vt penē eo
 dem tempore mari & terra uersari. Ericem obsidere & omnibus simul locis adesse
 uideretur. Romani uero & Italiæ maritimam orā tueri: & socios defendere coacti:
 præterea caput Ericem ac lilybeum occupati multis simul locis necessario distinabā

Erix

Veneris e
ricinae te
plū

Hamylcar
barcha

tur: nec ulla requies: aut cessatio erat: Urbem in Erice monte aliquanto infra uerticem fuisse diximus: praesidium uero a Consule cum ea primum occupauit loca: alterum supra urbem summo in uertice: alterum infra urbem quæ aditus est a drepano collocatum ab initio docuimus. Hamylcar igitur cum inter Ericem & panormum statua posuisset: mariq; & terra omnia infestaret: ad extremum urbem Eri cinam fraude coepit: quæ media erat inter praesidia romana: quo facto utrunq; iam praesidium durius obsidebatur: Nam qui in uertice montis erant: omnino exclusi a suis ac circūuenti praestabant: & qui infra urbem erant: inter Drepanum & Ericem clausi undiq; ab hostibus pramebantur. Nec minus sane Carthagenenses ipsi in Eri cina Vrbe periculose consistebant: cum supra uerticem romanorum praesidium assidue quasi de industria ad illam obsidendam positum a drepano excluderet. Ita inuicem obsessi et obsidentes summa obstinatione animorum obdurabant: tantumque erat militibus iniectum certamen: ut omnia pericula & in commoda uel cupientissime tollerarent: ne inferiores uirtute bellica uiderentur: Itaque prope quotidiana prælia: ut pote a propinquis hostibus & studio superandi incensis cōmittebantur: nec ullum genus periculi aberat. Deniq; eo uersa erat totius belli moles Carthagenensibus atq; romanis subsidia ad suos promptissime subministrantibus. Cōmeatū Hamylcari classis libero mari suppeditabat. Nā populus romanus ut diximus post L. Iunii naufragium mari abstinuerat: terra uero incubuerat: in qua se prauelere hostibus facile arbitrabatur. Sed tanta erat huius Hamylcaris Carthagenensis uirtus: ut terra quoque iā aut par aut superior esset. Contractis enim maioribus copiis: apud panormum castra posuit non longius ab urbe: q̃ sexcentis passibus exercituiq; romano auxilium panormitanis afferenti nequaquā cessit: sed castra castris conferre: & crebra prælia committere non dubitauit. hoc. nō semel tantum sed sæpius fecit. Ne tamen ad extremum fortunæ experimentum descenderetur: causa erat propinqua praesidia & pluribus locis diuisæ copiae: ac modo accersita celeriter modo remissa auxilia: Cum in hunc modum traheretur bellum: & Hamylcar terra mariq; uolitaret: ac Italiam simul & siciliam terrore inuolueret: cōmoti maiorem i modum romani quādo aliter nullum finem habiturum certamen uidebatur: & contra decus romani nominis erat: populationem italiæ perpeti ad studium parandæ classis iterum conuertuntur. Quod autē ex inanitu iā pridem errarium fuerat priuatim ciues pro facultatibus uia plures simul quinquere mē sumptusq; ad eam necessarios cōtribuebāt. Edificata est autem tota classis ad exemplar Rhodiæ nauis: quā apud lilybeum captam supra ostendimus. Ea enim uisa est ad celeritatem aptissima. In hunc modum rostratas naues ducentas parauere: omnis quinquere mē cum ea classe. C. Luctatius Cattullus consul traicere: in Siciliam ac bellum carthagenensibus inferre iussus nauigauit. Carthagenenses libera iā aliquot annos possessio maris segniores ad studia rerū maritimarū reddiderat: sperabantque romanos quoniā multis cladibus afflictī sponte sua mari excefferant: nihil de classe molituros. Deniq; nunciantibus romæ parari classē: non satis fidei a Carthagenensibus tribuebatur. Nec sane minus exinanitū punicū. arariū lōgis belli sumptibus apud Carthagenenses fuerat: q̃ apud romanos. Itaq; prius circa Siciliā inspecta est romana. classis: q̃ a Carthagenensibus fides adhiberetur. Igitur luctatius Consul ubi primum circa Siciliā classē pulcherrimā ac omnibus rebus optime instructā: ostendit: Omnes Carthagenensiu naues ob penitentiā eius conterritæ desertis siciliæ littoribus se in affricā receperunt:

Consules
C. luctatius
cattullus

Catullus uero liberum nactus mare: primo aduentu drepani portum quem Carthagenenses ad eam diem unice custodierant nullo repugnante occupauit. Drepanumque ipsum expugnare adortus machinas & omnia tormentorum genera urbi admouit. Post haec ad insulas quae mediae inter lilybeum & Carthaginem iacent: speculatoriis nauibus dispositis: ne quae ad Hamylcaris comaeus deferri possent curiosissime obseruabat. Remiges iterum & nautas assidue exercebat: ne quicquam ex tota classe ociosum esse patiebatur. His ille artibus effecit: ut non modo non formidarent hostes: uerum etiam cupidus praelium exposcerent. Carthagenenses autem cognito aduentu Catulli: & drepani oppugnatione maxime augebantur. Praecipue tamen eos mouebat Hamylcaris cura: qui implicatus difficilimis locis: & partim obsidens: partim obsesus non aliunde quam mari ad eam diem sustentatus erat. Tunc autem ob aduentum romanae classis ammisso mari & comaeus facultate adempta quid tandem superat nisi ut marceratus fame hostibus dederetur. Hoc igitur motu anxii classem parant eique Hanno nem perficiunt nouumque delectum propere habent: Paratis structisque omnibus frumentum ac ceterum comaeum imponunt: & Hanonem cum ea classe in Siciliam traicere: et in castris apud Ericem comaeum exponere iubent. Ibi uero si uideretur Hamylcare duce & optimo quoque e toto exercitu milite in naues assumpto. Drepanum petere: & aduersus romanam classem praeliu committere. Hanno igitur e Carthaginis portu delatus ad insulam: quam uocant hieronesum primo constitit. Inde clam hostibus in castra ad hamylcarem nauigare properabat. Ac Catullus aduentu hostium per speculatores cognito eorumque consilium (Neque enim difficile erat) coniectura suspicatus: confestim ad Egulam insulam cum classe perficiscitur. Ea insula non longe abest a lilybeo. Ibi postridie se omnes ad pugnam parent: edicit eosque oratione confirmat. Postea die prima luce uentus erat hostibus quidem prosper ac secundus. Romanae autem classi aduersabatur turbatusque & undosum erat mare: quod primum aspiciens Catullus subdubitare coepit: & incerti consilii esse. Mox uero considerans quod naues hostium tunc oneribus impeditae parum celeres erant: parumque ad certamen structae. Quod si abire patiatur ad celeres post modum: & expeditas structaeque militibus pugnandum erit: & contra Hamylcaris audaciam quo nihil terribilius per id tempus audiebatur: quis turbato & aduersante mari congregiendum: tunc & pugnandum. statuit. Hac igitur mente per undas celeriter delatus: uenientibus hostibus classem opposuit. Hanno uelis iter faciebatur. ut autem interceptum suae classis cursum ab hostibus uidit. & ad praelium structas naues: dimissis uelis se ad pugnam comparauit. Postquam utrinque parati sunt ex composito confluxere: quo in loco cum omnia contra quam dudum in pugna apud drepanum essent ita contrarium euentum res non in merito habuit. Romani enim celeres naues habebant oneraque omnia e nauibus possuerant: praeterquam ea quae ad pugnam oportuna essent. Remiges uero exercitatos: ac ob id ipsum promptos & certaminis audidos: Robur autem uirorum qui pugnaturi erant e toto exercitu egregie delectum Carthaginensibus uero contra primum naues onuste ac ob id ipsum tardae & ad pugnam ineptae. Turba autem remigum atque nautarum collectitia: & in exercitata ac temporis causa propere assumpta: Milites autem ex nouo delectu tyrones ac nullius periculi satis ignari: Quod enim nunquam amplius romanos quicquam molituros mari existimabant: ea de causa rei naualis curam omnino neglexerant. Quamobrem ubi pugnari coeptum est: confestim. Ut par erat ab romanis superantur. Centum uiginti naues in ea pugna Carthagenenses amittere. Harum duae de quinquaginta submersae fractaeque

Hanno

sunt: reliquæ uero captæ. Fugientibus ex prælio plurimum opitulata est uenti subita mutatio: qui statim post fugam contrario quàm prius impetu flare coepit. Itaque uelis sublati cursum sequentium ante uenire & ad hieronesum unde prius soluerant se ex fuga receperunt. Cōsul post prælium cū tota classe Lilybeū rediit. Ibi laudatis donatisque militibus cætera intēto studio persequēbātur. Carthaginēses ubi superatū Hānonem pfligatāque classē intellexere: præter spem tāta clade percussī quō se uerterent nesciebāt. Et si enim promptitudo erat animis belligerādi: tamen & inopia ararii & priuatorū impotentia: oībus iam longis sumptibus exinanitis sese at tollere phibebātur. Maximā uero desperationē afferebat Hamilcar & exercitus quæ apud Ericem erant: quibus nec submittere cōmeatus amissa classe: & hostibus mare tenentibus: nec e periculo reuocare in affricā poterant. Sinere autē ut dux & milites optime de re publica meriti perirēt: pditioni simile uidebatur. Quibus autē copiis aut quibus ducibus in p̄sentia conarentur nulli erant. Restabat igitur pacē petere: ad quā cū oēs necessario inclinarentur e dignitate magis uisum est: ut arbitrium eius rei Hamilcarī pmitteretur. Facto igitur sup̄ ea re senatus decreto: & ad Hamilcarē misso in quo petēdæ firmandæque pacis arbitriū si modo expedire uidetur ei p̄mitterebatur. Hamilcar potestate publica accepta sapientissimi ducis opus effecit. quādiu enim aliqua ratio fuerat belligerandi nullū unquā periculū: nullū laborem uitauit: sed summa industria & audacia fretus: nihil pro uictoria adipiscēda omisit. Precisa uero tandē spe cum nulla ratio cerneretur amplius adnittēdi prudenter: & moderate cedens tēpori: nequaquā turpe existimauit legatos ad Catullū mittere pacemque ab eo quarere. Optimi nempe ducis existimandū est uincēdi tēpora cedendi que perspicere. Catullus quoque pacē nō aspernatus est. Cōscius difficultatum: quæ ex diuturno bello ciuitatē p̄mebant. Ita de pace tandē cōuenit: huiusmodi cōditionibus præscriptis receptisque. Amicitia esse romanis Carthaginēsisque si id po. ro. uideatur omni Sicilia excedere Carthaginēses: nō post hac hieroni Siracusani que aut Siracusanorū fociis bellū inferre. Captiuos oēs sine p̄cio Carthaginēses dimittere: trāsfugas red dere. Pēdere insuper romanis Carthaginēses talenta argēti euboica duo milia du cēta in annos uiginti. Has cōditiones romā missas: populus ro. nō cōprobauit: sed decem legatos in siciliam cū auctoritate publica misit. Ab his tēpus pēdendi argenti coartatū est: & mille talēta insuper adiūcta. Et id ad cōditionibus ascriptū: ut nō Sicilia solū: sed oībus cū insulis: quæ mediæ sunt inter Siciliā & Italiā Carthaginēses excederēt. Per hūc modū primo bello inter p̄enos & romanos finis impositus uigesimo quarto āno postquā gerī captū fuerat: bello oīum lōgissimo atque maximo. In quo ut alia ommittā semel quicquid remibus amplius quingētis. Iterū nō multo minus quā septingētis ad inuicē pugnatū est. Amiserunt autē romani in eo bello præter onerarias naues quicquid remes circiter septingētas. Carthaginēses uero circiter quingētas. Itaque græci hoīes quæ ad id tēpus admirati fuerant. Antigoni atque pedomei & demetrii nauales copias: bellūque atheniēsum atque lacedæmoniorū merito post hac admirari destiterūt. Quod si quātū intersit quicquid remes iter ac triremes: quibus per se aduersus græcos atheniēsesque & lacedæmonii inter se bello usi sunt. Cōsiderare uoluerint: nunquā maioribus copiis: quā hoc bello mari pugnatū intelligant.

Finit liber secūdus primi punici belli Nunc sequitur de affricæ motu.

INITO Primo Punico Bello quod uigintiquatuor annos ter-

ra mariq; gestum ostendimus: similes fere casus utrūq; populum excepere. Carthaginēses enim affrico bello finitimo sane: & periculoso circūuentu: & in extremum discrimen adducti: triēnium post pacem continuū: de uita & sanguine certauerunt. Romanos autem illiricum primo: mox gallicum bellum ociosos esse nequaq; permisit. Dicemus autem causas & persecutiōes eorum: ut de his quoq; noticiam nostris hominibus præbeamus. Hamilcar post firmatam pacem ab Erice copias deduxit ac pedestri itinere Lilybeum contendit: ut inde in affricam milites secundum foedus exportarentur. Vbi uero lilybeum peruenit: magistratu se abdicauit. Copias autem Glisconi transmittendas reliquit: ipse priuato habitu Carthaginem nauigauit. Glisco q̃ res nouas in tantis copiis: si simul in affricam delatæ forent uerebatur: presertim cum magna illis stipendia deberentur: quæ propter publicam inopiam solui non possent: caute simul: ac prouidēter iam inde prospexerat. Ne simul omnes sed aliæ alio tempore copiarū mitterentur. Interuallis etiam maioribus de industria factis: ut facilius per partes prouideri posset: primiq; ante domum abiissent: q̃ secundi superuenirent. Carthaginenses partim negligentia: partim inopia copias distinebant: ac esse in urbe patiebantur. Et expectare reliquos iuebant: ut sic cum omnibus simul de stipendiis transigeretur. Crescentibus igitur in urbe copiis multa a militibus maleficia committi cœperūt: nec noctu modo: uerum etiam interdiu: rapinæ & cædes: ac cætera nepharia perpetrabantur: qđ cum animaduernerent carthaginenses: omnem multitudinem quæ in urbe conuenerat in oppidum Siccam transire iusserunt: ibiq; expectare donec reliquæ copiarū in affricam ueherentur. Non nihil etiam pecuniæ in singulos traditum: ut facilius tolerare moram possent. Vt igitur in Siccam traducti sunt: milites licentius iam agentes a nullo maleficio se temperabant. Tandem ibi omnes conuenere stipendia insolentius q̃ ante: ac longe maiora q̃ prius postulare cœperunt. Erant hi supra uiginti milia hominum mercede conductorum diuersorum admodum generum hispani alii: alii galli: quidam lygures. Item baleares: græci etiam non pauci: affri plurimi: fugitiuorum & transfigurarum magnus numerus. Ad hos igitur missus Hāno Carthaginensium prætor: ubi uerba fecit de arrarii penuria: & remissionem quandam stipendiorum postulauit. Confestim multitudo insurgere cœpit: raptisq; per iram armis Carthaginem uersus profecti: apud oppidum Times quindecim milibus passuum a Carthagine castra locauit: Carthaginēses crebris legationibus ad eos missis: lenire iter militum nitebantur. Sed præualebant in exercitu pestimi quiq; & sediciosi: nec rem componi mittebant. Duces uero sedicionis erant Spendius quidam Italici generis capua oriundus: qui nuper in sicilia ad Carthaginenses transfugerat: & Affer quidam Matho nomine. Spendius igitur metuens: ne secundum foedus romanis dederetur: cum esset transfuga turbare omnia cupiebat. Matho etiā pro multis quæ sediciose ante fecerat: supplicium formidabat. Horū maxime opa cū oēs cōditiones reiicerētur: legatis etiā carthaginēsiū ad eos cōponēdā rerū gratia missis afferētur manus: tādē apte bellū exarsit. Spendius igitur: & Matho duces suffragio militari ad id bellū creati: legationes ad affricæ populos cōse-

Glisco

Spendius

matho

Nam misere: ad libertatem prouocantes: facultatem sibi oblatam ostēdentes: qua crudelē: auarumque populi Carthaginensis dominatum a ceruicibus suis depellerentur. Neq; cūctati sunt affricæ populi bellum capescere: sed ut sit ex dura seruitute ad libertatem cupide aspirantes a carthaginensibus pleriq; defecere. Spendioq; & Mathoni se cōiunxerunt. Carthaginēses multis eodem tempore difficultatibus pramebantur. Nullæ quidē illis copiæ pedestres erant: nullæ nauales. Consecuti autem conducto milite bella gerere: in urbana multitudo utpote imbelli & insueta nihil spei habendum putabant. Quos uero conducere possent pro celeritate expeditionis nō aderant. Omnes uero pecuniæ publicæ ex tributis affricæ prouenire solitæ erant: quæ tunc rebellis facta eam facultatē omnino abstulerat. Erant hæc tātō grauiora: quāto præter spem acciderant magis. Longo enim ac difficili romano bello multos annos fatigati: pacem ad extremum petierant: respirationem optabāt. Futuram quietam tranquillitatēq; cupidissime amplectabantur. Contra uero hæc longe euenerant. Bellum enim subito exarserat infestius ac periculosius q̄ ante: in quo nō de possessione Siciliæ aut de rerum maritimarum gloria: quæ & ipsa iam superioris bello amissa erat: sed de patria: de penatibus: de uita deniq; & sanguine certabatur. Cōuerso ad eorum perniciem exercitu: alienatis affricæ ciuitatibus: exnani- to arrario: cuncta plena formidinis: & desperationis proponebātur. Tūc igitur demum se circūspicere: tunc errata sua recognoscere coeperūt: q̄ tātā multitudinem cōductorum militum finito bello in unum coegissent. Quod affricæ ciuitatibus superbe nimium: auareq; imperassent: q̄ in odium sui crebris iniuriis suorū magistratum socios compulissent. Hæc enim causa rebellionis ciuitatibus fuerat: quæ iam pridem ardentes odio tam cupide arripuerunt bellum: ut intra paucos dies septuaginta armatorum milia in castra ad Spendium & Mathonem ex iisdem ciuitatibus magna multitudo undiq; confluente. Spendius & Matho diuisis inter se copiis. Alter uticam: alter hypponem: q̄ hæc ciuitates consilia belli suscipere noluisse obfiderunt. Castra etiam apud Times oppidum quod prius constituerant non deseruerunt. Ex quo fiebat ut Carthaginenses omni affrica excluderentur. Carthaginē enim in promontorio sitam diximus in mare protendere. Regionem autem ipsam qua ad affricam continetur: hinc stagnis quibusdam. Hinc mari cohartari: ut parua admodum planicies inter stagna ac mare relinquatur. Huius uero ex alia parte iuxta plaudem Times est oppidum quod superiori bello a M. Attilio captum ostendimus. Ex alia uero parte iuxta mare Utica nō longe abest. Hostes igitur castra hic apud Thimes illinc apud uticam habentes Carthaginēses ab reliqua affrica excludabant. Ipsi uero modo noctu: modo interdium & trepidatione urbem complebant nec multo post ab obsidione res distare uidebatur. Per idem tēpus cōducti milites qui in sardinia erant: audita seditione exercitus: & ipsi rebellarunt ac omnes ciues carthaginenses qui in ea insula reperti sunt interfecerunt. Oppida uero cuncta & arces in potestatem suam redigerunt: nō concidere tamen carthaginēses: nec in tot aduersis fracti sunt animis: Sed quātas ualuerant pro angustia temporū copias pararunt. Hisq; Hānonem præfecerunt ducem: & uticēsis obsidione laborantibus auxilium fere iusserunt. Hāno igitur cum exercitu cōtra Spēdium profectus nō longe ab utica pugnam: conferuit. Et uictor quidē primo prælio fuit: elephantorū uolentia structuram hostium dissipante: tātūq; fuit elephantorum terror: ut Spēdius ipse & sui desertis castris: quæ tutari posse non confidebant: in proximum collem

scelus

hāno

aufugerent. Et dissipatione hostium uictoriā plenā consecutum se Hāno arbitrabatur. Consuetus enim aduersus numidas bella gerere: qui ubi semel fugā arripuerit: nix ad tertiam diem cōsistere solent: quasi uictor esset. curam persequendi abiecit: atq; uticam ingressus reficiendo ex labore corpori operam dabat. At Spēdius & hi qui secum erāt utpote Siculo bello & sub Hamilcare magistro militare consueti: ac saepe eodem die fugere hostem: ac rursus infectari: ubi Hānonem uticam ingressum cognouere: exercitūq; fiducia uictoriæ in cautum degere: repēte castra Hānonis aggressi sunt: tanto impetu ut palantes agerent hostes: ac demum castra expugnarēt. In castris balistas: tormenta catapultas: ac omnifaria oppugnandarum urbium: machinas quæ secum Hāno detulerat coeperunt: ut nō modo non liberarētur obsidione uticēses: cuius gratia Hāno aduenerat: sed longe durior condictio obsessorum fieret: instrumētis ad oppugnādum: quasi de industria ad illos translatis. Cum itaq; Hāno ob hæc & alia huiusmodi errata impite uersari: in eo bello cerneretur: & ad Hamilcaris uirtutem auctoritatēq; omnes respicerent: tandem magno consensu ciuitatis cura eius belli Hamilcari mandatur. Ad hoc Elephāti septuaginta equites peditesq; urbani: item conductorum militum & transfugarum circiter decem milia Hamilcari tradūtur. Interea hostes quoniam nouum exercitum apud Carthaginem parari: & Hamilcarem ducem præfici bello audiebant: intentius agere omnia coeperunt: regionemq; totam: ne duci nouus exercitus ualeret præsidii capefcere. Id eo facilius erat quia promontorium id in quo Carthago sita est: aspero admodum dorso: ac montuosis saltibus ad reliquam affricam coniungitur. Viasq; loca habent difficiles atq; arctas ut plurimum manifestas. Igitur tumultos omnes itineribus imminentes: hostes occuparunt: præsidiaq; in his munierant: quis regionem tuebantur. Fluit quoq; per hæc loca Machera fluuius quidem ripis: ac prarapido gurgite: & uno tantū ponte transmeabilis. Vrbisq; ab eo dicta Gefira super amnē posita pontem moenibus complectitur. Hanc hostes urbem tenebant. Itaq; nec montibus propter arcta: & custodita itinera: nec planicie impediēte amne: ponteque occupato: transire in affricam exercitus poterat. In his difficultatibus profectus Hamilcar: cōfestim in admirationem sui ciues simul hostesq; conuertit: dignusq; apparuit ea gloria: quā Siculo bello per egregiam quādam uirtutem fuerat consecutus. Fuit autem prima eius industria in hunc modum conspecta: cum nulla ratio traducendi exercitus ob eas quas supra rettuli difficultates cerneretur: ipsa industriæ fiducia profectus castra ad hostia Machere fluuii posuit: uētūq; expectauit: qui aduersus hostia ipsa perflaret. Animaduertit enim cūsum eius fluminis ob aduersum aduentū distineri stagnariq; amnem: nec multum per id tēpus in mare defluere. Itaq; tunc per ipsa fluuii hostia secus mare transitum facilem præberi coniectabat. Cum igitur ea de causa in his locis moraretur: uentus noctu perflare coepit. Quare animaduersa Hamilcar cōfestim militibus ut se sequantur edicit: ac secus mare præter ipsa fluuii hostia facillime elephantos copiasq; traducit. Orta mox luce trans amnem conspectus: cum ad impossibile existimaretur: miraculo rei omnes conterruit. Erat in Gefira urbe ad decem milia hoīum quos eo in loco Spēdius ab initio posuerat: tuēdæ urbis cā: & impediēdi si qua. puadere hostes conarētur. Hi ubi traductum ab Hamilcare exercitū cognouere: raptō cōfestim agmine: aduersus illū exercitū duxerūt: eodēq; tēpore Hi qui Vticā obsidebant: cōciti eo tumultu ad hæc loca cōcurrerūt. Hamilcar uero post traductas copias Gefirā uersus iter faciebat: medio fere spacio

Machera
 Gefira

confecto: bina hostium agmina idem sub tēpus aduentarunt. Nam & a fronte Hæ
 copia: quæ a Gefira proficiscébatur occurrerūt. Et a tergo alia manus quæ ab utica
 audito tumultu eo contenderat. Hostes igitur cum se mutuo cōspexissent missis in
 ter se equitibus uno in tempore alii a tergo: alii a fronte inuadere constituerant. At
 Hamilcar nihilo ob eam rem deterritus longo agmine iter faciebat: prima fronte
 elephantum: deinde equites: ac leuis armaturæ miles. Post hos legionarii incedebant.
 Inter hæc hostes dato signo ab utraq; pte infestius ruere: ac magno clamore a fron
 te simul: & a tergo inuadere coeperunt. Hamilcar ubi eos in se ruentes aspexit subi
 to mutari ordines ac totum conuerti agmē iubet: Ita ut elephantum: atq; equites: qui
 in fronte erant: ad dextram conuerso itinere: contra eos qui pone inuadebāt occur
 rerūt. Legionarii autem qui postrema incedebant alia ex parte ad leuā flectentes in
 primam partem properarēt. Quo qdem facto utraq; ex parte: uno in tempore ho
 stes superauit. Nam qui a Gefira obuiabant simul ac deflectere elefantos equi
 tesq; uidere fugam arripuisse rati: deserto ordine circa illos funduntur. Hos legio
 narii compositi ex latere inuadentes: magna cum clade dissiparunt. Eodem modo q
 a tergo sequebantur post legionarios ruentes: quos fugere putabant ab elephan
 tis equitibusq; ex latere in eos ruentibus dissipati sunt. Ita a fronte simul & a tergo
 res prospere ab Hamilcare geritur. Ad sex milia hostium in eo prælio ceciderunt:
 & capti insuper ad duo milia. Alii fuga arrepta partim ad castra: quæ circa uticam
 erant se receperunt. Hamilcar eos qui Gefiram aufugerant insecutus: urbem ipsam
 ac potestatem primo aduentu coeperit. Nam milites qui in eam refugerāt obtrepida
 tionem & matum defendere moenia nō ausi: in oppidū. Times e uestigio aufuge
 runt. Ex hoc iam superior ac magna opinione uirtutis Hamilcar: pleraq; eius regio
 nis oppida in potestatem redegit. Non nulla etiam pertinacius repugnātia machi
 nis: ac ui militum expugnauit. Ob eum matum. Spendius obsidionem uticæ dissol
 uit: copiasq; in oppida tutelæ gratia dispersit. Ex quo factum est: ut. Carthaginensi
 bus lux quædam optimæ spei ex præstina desperatione suboriretur. Matho per id
 tēpus circa Hipponem exercitum habebat. Nec ob ea quæ acciderant ab. obsidiōe
 destiterat. Ne uero obsidio iam longe ptracta impediretur. Spēdio persuaserat ut
 cum aliqua manu Hamilcarem destineret. Donec ipse hypponenses indomitos in
 potestatem uenire compulisset. Simul autem & Numidas crebris nunciis sollicita
 bat: idēptidem monēs atq; orans ne ea tēpora tam oportuna ad libertatem affricæ
 labi in irritum paterentur. Spēdius igitur sex ueteranorum milibus ex omni multi
 tudine assumptis: duo milia gallorū quæ in sicilia militauerāt adiūxit. Cum his co
 piis profectus cōtra Hamilcarē castra metebatur: Plana tamē euitās loca ob elephā
 torū matum. Caterū ad omnē occasionē rei bene gerendæ maxime intētus. In hūc
 modū pstantibus auxilia tandē numidarū affrorūq; magna multitudine supuenerē
 quorū aduentu sublatus Spēdius nō solū descendit in aqua loca: uerū etiā sic circū
 dedit Hamilcaris exercitū: ut nulla ratio euadēdi cerneretur. Circūdatus enī ab ho
 stibus quorum pleriq; iprouisi supuenerāt: tribus undiq; castris cingebatur. A frōte
 affri: a tergo numide: ab latere Spēdius iminebat. In tam iniqua conditione rerum:
 uirtus simul & fortuna Hamilcarem iuuat: Erat inter Numidas: Narua quidam adu
 lescens domi nobilis ac in primis manu promptus. Is iam pridem utpote qui
 bellicis artibus magno ardore incubuerat: Virtutem Hamilcaris admirabatur: ho
 minemque ut fit ex fama adamauit. Itaque difficultates eius grauius ferens ad

Narua

castra hostiū p̄ficiscitur. Cūq; iam prope esset: colloquiū manu p̄scit. Mittitur ad eū unus ex Hamilcaris militibus. Ille ea de cā se aduentasse dicit: Vt Hamilcarem al loquatur. Esse enim nōnulla quæ aperire duci uelit: p̄inde rogare ac obsecrare: ut p̄ cedat e castris: sese usq; ad munitiones obuiam iturū. Hamilcar p̄ id tēpus pro ual lo stabat: & qd sibi uellet numida admirabatur. Tandē nō contēnere hoīem uisum est. Itaq; castris egressus in colloquiū se offert. Numida simul atq; Hamilcarē cōspe xit: ad terrā profiliens hastam & equū reliquit. Ipse pedes & inermis ad Hamilcarē uenit: Narrat sese iam pridem magna admiratione uirtutis captū: eius amicitiam fa miliaritatēq; optasse: amorēq; sui unius Carthaginēses partes aīo p̄ferre: putasse ue ro id maxime tēpus amicitia ostendēdā: cum difficultas earū: cōmoda offerētis ex cludit. Se igitur si nō abnuat cum aliqua suorū manu ad eum uenturū. Hamilcar his latus dictis laudatū cōmendatūq; adulescentem ut ad se q̄primum trāseat hortatur. Et quādo tantus ardor in eo cōspicius sit in generū sese illum deligere p̄nūciat. Iu req; iurando id sancit. Igitur Narua ad suos reuersus postridie cū duobus milibus numidarum qui una domo p̄fecti erant: ad Hamilcarē in castra transiit. Ea res pluri mū opitulata est Carthaginensibus. Hoc enim auxilio sublatus Hamilcar aduersus Spēdium & affros signis collatis dimicare ausus ē: uictor in eo pralio fuit. Narua & Numidis qui cū illo uenerāt egregie operā suā nauantibus: Supra decē milia ho stium in eo plio cāsa sunt: capti uero ad quatuor milia. Spēdius uero & Antarius Gallorū dux: cum reliquis copiis fugam cōsuluere. Post hoc plium: Hamilcar capti uis oībus quorū pleriq; sub eo duce in Sicilia militauerāt: ad se uocatis: eorum quæ ad eā diem cōmisissent impunitatē se cōcedere dixit. Proinde si militare secum uel lent arma ex defunctorū spoliis p̄biturū: Sin abire mallent id qd oq; licere. Ea beni gnitas Hamilcaris indimittēdis captiuis apud hostes relata multorū flexerat aīos: & antiquum eius ducis amorē apud milites renouarat. Nec deerant qui apte dicti tarent per eū cōponi rem oportere. Id cū animaduertissent duces hostiū: ueriti ne Hamilcaris gratia apud exercitū p̄sertim impunitate oblata p̄ualeret: quo maiore aliquo scelere spem uenia auferrēt: tale aliquid machinātur. Glisco erat Carthaginē sis apprime nobis hic in Sicilia p̄tor fuerat: & hos ipsos milites post romanorum pacē ab Hamilcare acceptos in affricam deduxerat: eiusq; nos supra mētionem feci mus. Orta igitur ab initio seditione cū exercitus apud times oppidū cōstitisset: cre brisq; nūciis a senatu Carthaginēsiū missis de concordia tractaretur: postulatū est a militibus ut arbitrio Glisconis: controuersia sedaretur. Id p̄pter summā spem optimāq; eius uiri fiduciā factum: ab exercitu cōstabat. Nam Hamilcarī q̄dem p̄ id tēpus irati milites erāt q̄oniā is multa in Sicilia dū sub eo militarēt pollicitus ēēt: reuersus autem domū fraudari pateretur: nec ut debuerat se pro eorū fauore inter posuisset: Itaq; ad Glisconē conuersi: cuius recētior erat apud milites gratia illū ar bitrum ad cōponēdas lites poposcerūt. Ierat igitur: tunc ea de cā Glisco in castra ar biter ab exercitu postulatus. Sed multitudo in cōposita & uariis linguis: uariis mo ribus ac insup a sediciosus concitata incredibiliter fluctuabat. Itaq; paucis post die bus q̄ in castra uenerat Glisco ab illis ipsis q̄ eum fiducia gratia arbitrum poposce rāt capitur in catenas coniicitur. Idem in ceteris Carthaginēsiū qui cum illo uene rāt. Idē quoq; aliis quos nācisci potuerunt. Duces igitur ueriti Hamilcaris gratiam quo maiore aliquo scelere milites obligarent: Litteras fingunt suo arbitratu & tā bellarius submittitur. Inde q̄si alia de re acturi cōciomem uocat: Cum frequētes cō

Antarius

Glisco

*Cōmentus
spendij*

uenissent: tabellarius ut præceptū erat cum litteris aderat. Narrat sese ab Sardinia recentissimū aduenisse. Litterarq; de cōi re ducibus afferre: leguntur in cōcion: elittera. Tenor earū fuit uti Glisconem ceterosq; captiuos diligentius custodirent. Esse enim quosdā in exercitu quorū opera liberatio eorum promissa Carthaginēsis esset. Eo nuncio turbatis oīum aīs: & ut par erat in suspitionem uersis: Spēdius suggestū ascendit. Milites supplicij oratione præcatur: ne ficta Hamilcaris clemētia in dimittendis captiuis decipi se permittāt. Nō enim eos dimisisse q̄ saluos eē cupiat sed per illorū dimissionem oēs simul decipiat: ut nō de q̄busdā: sed de oībus simul supplicium summatur: quātū uero ad Glisconis negociū attinet monere se atq; obtestari: ut etiā atq; etiā considerare secum uelint: quāta mox incōmoda subituri sint: si tam egregius dux: tamq; præstās in re militari per ignauā atq; socordiā eorū manibus elabatur: præsertim quem non ignorent esse sibi inimicissimum. Nō enim dimittere eum: sed contra se imittere. Quod si accadat ut fictis deliniti blandiciis eū labi patiantur: moxq; ille sui arbitrii factus (ut credere par est) manu & consilio psequatur: quis non eorū hebetudinē prudentiamq; contēnatur: q̄ quē paulo ante in Cathenas cōiecerint eum nec tam fatue amicū fore sperauerint. Adhuc eo dicente alter tabellarius a Timete aderat litteræ fere eiusdē tenoris erant. Quibus recitatis Antarius gallorū princeps assurgens: unā se prospicere uiam salutis inq̄: si oīs omnino spes quā in Carthaginēsis habeat pcedatur. Quoad uero quis ad illorū dementiā respexerit eū fidum in bello socium esse non posse. Itaq; illis nō maxime credere illos audire: illis mētem adhibere oportere: qui q̄ acerbissima aduersus carthaginēses consulerent: qui uero contra suaderēt: eos proditores atq; hostium loco habendos esse. Post hæc & huiusmodi tandem sniam pmitur ut Glisco: ac ceteri Carthaginēsiū quos in captiuis haberent: duris suppliciis affecti necentur. Erat hic maxime e ducibus aptus: ppter ea q̄ ex longa militia assuetus phenicea lingua utebatur. Eam uero plurimi intelligebāt. Huius igitur oratio fauore militari accepta: a ferocissimo quoq; laudatur. Modestiores aut si qui in exercitu erāt contra dicere non audebāt: ne forsā suspitione illa q̄ ex litteris ppositā diximus notarentur. Fuerunt tamē quidā qui sententiā Antarici laudantes mortē probarēt: dura uero supplicia præsertim in Gliscone uiro eius dignitatis collerēt. Hi & minis & uocibus sediciosorum agitati: ac plene lapidibus obruti sunt. Aguntur oīa proterue ac turbulente: & quasi furore quodā turbæ feruntur. Recepto igitur Antarici consilio Glisconem & alios captiuos: ad septingentos hi fuere extra uallum perducūt. Ibi a Gliscone ipso incipientes singulorū manus: nares: aures pciderūt: mēbratimq; lacerarunt. Ad extremum fractis cruribus uiuos adhuc in Scrobē quādā abiicerunt. Et de oībus Carthaginēsis: qui post hæc in eorū potestātē uiui puenirēt idem supplicium sumēdum statuerūt. Caduceatorē uero corpora defunctorū ad sepulturā petentē ad se uenire uetuerūt: idem supplicium caduceatoribus legatisq; siquū unq; ad eos uenire ausi fuerunt minitantes Carthaginēses supplicio suorum ciuiū cognito: miserum in modū affligebātur: totaq; in luctu ciuitas fuit. Deniq; ad Hamilcarem scribunt uti hæc tam scelestā & inaudita facinora ulcisci pperaret: q̄bus litteris & simul crudelitate hostiū p̄motus Hamilcar pristinā clemētiā & mansuetudinem exiit: & oēs oīo hostium quos aut tunc captiuos apud se habebat: aut potestatem eius potestātē uenire bestiis obiecit. Ita bellum desperatū atq; nefarium ab utraq; pte excitatur: ne quisq; post hæc in eo bello: aut a Carthaginēsis captus ē:

Scelus
ingens

qui nō bestiis laniandus obiiceretur: aut ab hostibus qui non mutilatus ex carnifi-
 catulq; periret. Per hoc tēpus cū uiderentur Carthaginēses p̄ualere: ac longe melio-
 ri spe gerere bellū: subito fluere retro: ac in cōtrariū uerti fortuna coepit. Postq̄ enī
 ex his quas supradiximus causis efferatū est bellum: irritati Carthaginenses ob ho-
 stium crudelitātē Hānonem alterū ducē Hamilcarī cōiunxerunt: ac pari consilio ad
 ministrare bellū iusserunt. Sic enim facilius opprimi posse arbitrabātur. Vt igitur si-
 mul fuerunt duces: magnæ inter eos cōtrouersia ortæ sunt. In qbus usq; adeo uesa-
 ne p̄gressum est: ut omīssa oīum cura per singulos dies inter se pene digladiaretur:
 & facultatē opprimēdi sui hostibus darent. Accessit ad hāc cōmeatus penuria nō
 solū p̄pter incuriā ducum: uerūetiā p̄pter naufragiū: quo onerariæ fere oēs frumē-
 tum in castra ferētes aduersa tēpestāte correptæ perierāt. Per idem tēpus uticēses &
 hipponēses: quæ ciuitates ad eā diem uel p̄tinaciter in p̄tibus Carthaginēsiū ste-
 terant mutata uolūtate ad hostes defecere. Et quidē tāto furore: ut oēs Carthagi-
 nēses qui p̄sidii cā apud illos erant interficerēt: ac moenibus oppidorū p̄cipites da-
 rent. Explicatus igitur Matho hypponēsiū cura qua prius destinebatur: exercitiū
 reduxit: coniunctusq; cū spendio: & Antarico oībus simul copiis Carthaginē ip̄am
 obsidere aggrediūtur. Tantis undiq; cladibus afflicti Carthaginēses quo se uerte-
 rent nesciebāt. Et accedebat his malis q̄ in senatu factionibus certabatur: aliis Ha-
 milcar: aliis Hānoni fauentibus: unde & barchina factio dicta est: quoniā Hamil-
 car cognomēto Barca uocabatur. Cum itaq; alter e ducibus amouēdus esset: nec in
 senatu ob studia factionū conuenire posset: Placuit tandē exercitus arbitrio p̄mit-
 tere ut quē uellet ducem retineret. Quo facto rursus Hānone a cura belli repulso:
 p̄rogatiua militari: Hamilcar p̄fertur. In Hānonis locū Hānibal suffectus: magnaq;
 concordia ducum: bellū deiceps administratū: Carthago nihilominus ab hostibus
 obsidebatur. Nam terra q̄dem circa urbem oīa loca tenebāt. Hamilcarē uero exerci-
 tiūq; excluderant. Per hāc tēpora Carthaginēsiū obsidione laborantibus: Hieron
 Siracusanus magna auxilia misit. Romani quoq; in hoc bello Carthaginēsiū opi-
 tulati sunt. Ex huiusmodi cā cum primū obsideri cæpta est Carthago: multi ab Ita-
 lia quæstus gratia nauigantes frumētum in castra hostiū deferebant. Eorūq; ad qn-
 gētos uariis tēporibus Carthaginenses coeperāt. & in carcerē adduxerāt: qua de cā
 cū postea legati a Senatu missi Carthaginē uenissent: & Carthaginēses eorū gratia
 cōmoti: illos q̄ capti erant benigne liberassent: usq; adeo grate id suscepit populus
 ro. ut senatus contum fieret ex italia ac oībus locis quæ romano suberāt ip̄erio fru-
 mētū Carthaginē exportari licere. In castra uero hostiū ne q̄s exportaret magna cō-
 stituta poena eodē senatus cōsulto p̄uissum est: Captiui quoq; oēs Carthaginēsiū
 q̄ post pacē in Sicilia Italiaq; remāserūt: sine p̄cio dimissi sunt: qbus rebus subleuati
 Carthaginēses: obsidionē tollerabāt: & iā copiarū Hamilcarī in dies augebātur. Itaq;
 sup̄ioribus locis castrametatus cōmeatū ab affrica deferri ī castra hostiū phibebat.
 Qua tandē difficultate coacti hostes: cū neq; ab Italia Siciliaq; phibentibus roma-
 nis neq; a terra phibente Hamilcarē cōmeatus deuehi posset: obsidionem dissolue-
 runt. Relictosq; apud oppidum Times Mathone cum p̄te copiarū: Spendius reli-
 quas habens copias ad qnquaginta milia hoīum contra Hamilcarem cōtendit: Ha-
 milcar equitatu & elephātis p̄ualebat: quæ duo ueritus Spēdius plana uitabat adi-
 tis locis castra metebatur: Cum igitur p̄pinqua essent hostium castra: ac per singu-
 los fere dies p̄lia cōmitterentur: cōfestim discernere licuit: quātū inter periciā ducis

barchina
 factio /

ac temeritatem ferocium uiroꝝ interesset. Hamilcar enim nil temere nil ferociter gerendo Spendii audacia breui domitauit. Nonnunquam enim simulata fuga in insidias precipitem traxit: nonnunquam in prouiso hostes adortus magnum eorum numerum oppressit. Captiuos omnes uti ab initio constituerat bestiis laniandos obiecit. Tandem circumuentos eo difficultatis adduxit: ut neque descendere ex aditis locis metu equitum: atque elephantorum auderent: neque comeatus deferri ad eos posset. Cum ea iam plane esset obsidio. Spendius ad Mathonem nunciis missis: ut sibi cum reliquis copiis subueniret postulauit: & quasi id prope diem futurum esset: hac auxilii spe milites solabatur. Sed nihil duri in presentiarum aderat. Hamilcar enim in dies magis eos premebat: ac uallo & fossa circudabat. Comeatus autem omnino defecerant. Cumque captiuos omnes bestiis obici non obscurum esset: nec ullum misericordiae locum sibi relictum ob superiora scelera intelligerent: incerto consilio: inter angorem famis: ac formidinem supplicii fluctuabant. Demum ad eam rabiem desperatio adduxit: ut primo equos: ac iumenta comederent: mox seruis ac ministris cassis eorum carnibus sustentarentur. Denique cum frustra expectatum auxilium non ueniret: milites Spendii cum Hamilcaris militibus e uallo collocuntur: petuntque ut liceat legatos ad Hamilcarē mittere. Id cum impetrassent mittunt aliquos ac per eos paciscuntur: ut decem primoribus exercitus Hamilcaris traditis: reliquis cum singulis uestimentis abire liceat. Ea pactioe Spendius ipse: & Antarius: & alii primores exercitus traduntur: Hamilcaris & in Cathenis coniiciuntur. Dum haec in castris fiunt ad quatuor milia affrorum: qui huius pactiois ignari fuerunt arma caperunt: & in parte castrorum se tuebantur. Quos postea Hamilcar quasi ex partes foederis in hostium numero habuit: eosque ad unum interfici iussit. Post oppressum Spendii exercitum: Hamilcar ut reliquas hostium copias persequeretur. Times exercitum duxit. Id enim oppidum. Matho cum parte copiarum tenebat: & usque ad Carthaginis mania quotidie infestabat: Cum igitur Times peruenisset in pugnam pellicere Mathonem nitebatur: At Matho se primo aduentu manibus continebat: nec pugnandi copiam faciebat: Itaque duces inter se partitis copiis binis castris diuersa regione contra oppidum positis obsidere inclusos pergunt. Hannibal ab ea parte oppidi quae ad Carthaginem spectat castra metebatur. Hamilcar uero superioribus locis quae ad affricam pertinent. Itaque diuisis copiis castrisque: die constiteruta de speditio ac Antarico ac ceteris primoribus hostium quos in Cathenis habebat: supplicium summere in oculis obsessorum statuerunt. Quamobrem ex composito ante oppidum conuenientes quae proxime ad moenia illos adducunt. Ibi supplicio laceratos spectantibus hostibus altissimis crucibus sustulerunt. Ea cum perfecissent sua utrique dux in castra milites reducere coepit. Inter haec Matho paratis structisque intra oppidum copiis eorum digressum expectabat. Itaque ut Hamilcarē iam longius abire conspexit e diuersa regione oppidi confestim egressus Hannibalē tardius iter facientē assequitur: Tactusque fuit impetus ut non solum perfligaretur Hannibalis exercitus: uerumetiam cum effusa copia repetere castra mixti una uicti uictoresque intraret. Turpis de hinc fuga & plurima caedes ubique per iram a uictoribus adita. Capti etiam multi: & in primis Hannibal ipse dux quē uestigio ad crucem Spendii tractum: illius deposito corpore huic mutilatum crudeliter atque confractum uiuum adhuc in eadem crucem sustulere. Triginta uero ex nobilitate Carthaginensi circa Spendii corpus crudelissime mactauerunt. Hamilcar nec satis prope sensit eruptionem hostium propter longam distantiam castrorum. Nec postquam intellexit ferre auxilium potuit ob locorum difficultatem. Interiacent

enim paludes ac plurimū impedita sunt loca: Procefferat tamen e castris ut auxiliū ferret: sed medio fere itinere deletum Hānibalis exercitum: & capta eius castra cognouit. Itaq; reductis propere copiis ne prioribus castris consistere ausus longius abiit: & apud macheram fluuium castra metatus est. Hāc postq̃ Carthaginem nuntiata sunt: rursus senatum simul atq; plebē metus inuasit. Renatū enim bellum cernebant: quod paulo ante confectum uidebatur. Itaq; maiore cura q̃ unq̃ incūbētes nouum in urbe delectū habuere: Triginta uero senatores ad Hamilcarē legatos miserunt: qui cum illo agerent uti priuatas inimicitias: quā sibi cum Hānone fuerāt rei publice cōdonaret, Eumq; collegam esse pateretur: cōmuniq; consilio bellū gerere. Id cum iperassent. Hāno rursus cum nouo delectu missus Hamilcari cōiungitur. Hi postea aduersus Mathonem bellum gerētes: post multos casus: ac uarias belli uices: quos & apud leptem oppidum: & aliis locis habuere: tādē ex composito sua & hostium uolūtate magno prālio signis collatis decernere statuerunt. Ad hoc ipsum dies cōstituta. Copiā undiq; contractā: apparatus omni adnixu utpote ad extremum casum facti. Pugna demum inita Carthaginēses uictoriam assecuti sunt. Matho in potestātē hostium uiuus puenit. Post hoc plium Ciuitates affricā quā prius defecerant: in Carthaginensium potestātē omnes rediere: prāter uticenses: & hypponenses. Hæ nāq; pro magnitudine crudelitatis dudum ad Carthaginenses ciues editæ si in uictoris potestātē redissent supplicium formidabant. Itaq; iam prius dem ad romanos legatione missa se ac sua illis debebāt. At romani suscipere noluerunt. Ita re infecta legatio rediit. Tandem p̄cisa omni spe: & ipsā redire in potestatem uictoris coactæ sunt. Per hunc modum finis bello affrico impositus. Triēnio fere: & quatuor mensibus postq̃ geri ceptum fuerat: usq; adeo prospero euentu ut nō solum cuncta recuperaret Carthaginenses in affrica prius amissa: uerū etiam auctores oēs rebellionis quasi fato quodā in potestātē eorum uiui peruenirent. Matho captiuiq; alii in triumphum ducti: & supplicio affecti sunt.

POST pacem igitur in Sicilia cum romanis factā: Carthaginēses ista gessere. Romani uero post eā pacem aduersus illirios ob casum populi romani legatum & infestatum p̄datoriis nauibus mare: tunc primo gessere bellum: qbus celeriter domitis & purgato mari plerāq; ciuitates greciā in populi romani amicitia pueniunt. Nā illirii per id tps cōes oīum grācorū hostes erāt: terraq; & mari oīa infestabant. Corcyrram & Epidamium obsederāt: & pugna nauali Acheos fuderāt: oēmq; grāciā latrociniiis: armisq; cōtriuierant: Sed ubi affuerūt Consules ambo. C. qdem fulitius cū ducētis nauibus. A. uero Postumius cū pedestribus copiis: quas Brundisio apolloniā traiecerāt: Fracti nullo negotio illirii: & ad extremum domiti pacē supplices petierunt: & quas tulerunt cōsules cōditiones acceperunt. Tenta eorum regina cuius opa legatus populi romani cum ad res petēdas uenisset ad eam: interfectus fuerat: grauius multata: ac fere toto regno spoliata ē. Reductis in italiā exercitibus cum nunciarentur Carthaginenses finito affrico bello magnā parare classē qua Sardiniam inuaderent. Romani in suspicionem adducti: quasi ea classis aduersus se cōtra foedus pararetur: pacem ruptam quārētes bellum Carthaginensibus indixere. Eius tanta repente formido poenos inuasit: ut non solum Sardiniam dimitterent: uerum insuper stipendium nullā ducētorum talētorum ipenderent: ne se in p̄sentia populus romanus adoriretur. Ita foedus inter Carthaginenses & romanos renouatum est. Sardinia ad iperium romanorum acces-

Consules

C. fuluius

A. posthumus

Tenta
regina

sit: crescentibus mox in hispania Carthagenensium uiribus: eo nāq; post foedus: Ha-
 milcar cum exercitu missus: incredibili uirtute rem Carthaginēsiū adauxerat: nec
 eam quidē partem romanus populus negligendam putauit: ducibus exercitibusq;
 eo missis: his quoq; in locis iperium extendit: ut neq; plus nimio cresceret aduersa-
 riorum potentia in uacua penitus regione: neq; ex ea parte quicq; moliendi facultas
 hostibus p̄staretur. Bellum deinde gallicum in italia oritur: de quo altius repetētes
 dicere aggrediemur. Nam ut affricū bellum Carthagenensibus finitiuū: & periculo-
 sum fuit. Ita gallicum romanis & in utroq; nō de gloria: sed de salute pugnatum cō-
 stat. Italia ab oriente qdem adriatico mari: a meridie uero atq; occasu tyrrheno in
 modum insulæ cingitur. Ad septētrionem uero montes habet continuos qui inter
 utrūq; mare extensi mirabili altitudine ac difficilimo aditu a mediteranea regione
 illam cōmuniunt. Hi montes pprio nomine alpes uocantur. Apeninus autem mons
 paulo supra inferū mare ab alpiibus oritur: moxq; se magis: atq; magis ab illis disiū-
 gens: recto dorso in superū mare fertur: quasi usq; ad urbem senam. Inde rursus ad
 dextrā flectens per mediam Italiam in siculum frētum discurrit. Inter apeninum ue-
 ro & alpes campi sunt: nō Italiae modo uerumetiā totius europæ uberrimi: quorū
 formam quodāmodo triāgularem esse contingit. Alterum siquidē latus apeninus
 efficit: alterum alpes: qui ab angulo summo quo inuicem se contingunt: magis atq;
 magis disiungentes in adriaticum mare feruntur. Basim uero trianguli littus ipsum
 adriatici maris efficit a sena urbe usq; ad intimum Venetiæ sinum. Padus uero inter
 apeninum & alpes decurrens: ingenti aquarū multitudine planiciem secatur & in adri-
 aticum mare fertur. Hanc regionē Tusci quondā in colluere duodecim urbibus in
 ea conditis. Et adriaticum mare ab adria tuscorum colonia: quæ inter hostia padi
 condita fuit nominatum cōstat. Galli deinde superatis alpiibus in hanc regionē trā-
 sierunt: pulsifq; hætruscis per hæc loca conscedere: a quibus mox gallia uocitata ē.
 Calliæ igitur duæ sunt: altera transalpes: quæ proprie ē gallia: Altera in Italia quæ
 cisalpina dicitur. Sed huius galliæ quæ est in Italia præcipuæ auctoritatis. Hi popu-
 li fuere: Primi inter padum: & alpes lai: mox lebetii: Post hos insubres: mox Ceno-
 mani: inde Veneti nō ipsi iam galli: sed aliud genus antiquum ex paflagonia profe-
 ctum: Inter apeninū rursus & padum: Primi ananes post boi: inde eganes mox se-
 nones: qui iuxta adriaticū mare extremi oīum gallorum incoluerunt: Horum præci-
 pua urbs sena fuit. Ducētesimo fere anno: Postq̄ hi gallorum populi in ea regione
 cōfederunt: bella inter eos ac romanos sunt orta. Nec primo aduersus oēs: sed ad-
 uersus senones: qui magis finitimi erāt. Hi enim superato apenini uigo cum magno
 exercitu in hætruriam descēderunt. Ibi cum urbē clusium obsedissent: irritati a lega-
 tis romanis: qui per spēm concordiæ uenientes: mox p̄lio sese intulerant: ac regem
 ipsum gallorū cominus pugnando occiderūt. Omissa clusio romam inuasere. Hi
 sunt galli senones a quibus romam captam uulgo prædicant. Non ipsi tunc primū
 ex gallia uenientes: sed in Italia nati educatiq; uerum antiqua origine ex gallia orti.
 Multa post hoc bella inter romanos & gallos consecuta sunt: usq; ad tempus pri-
 mi punici belli. Post id autem bellū: maior q̄ unq̄ tumultus ex huiusmodi causa ori-
 tur. Non multo ante id tempus galli hætruriam ingressi aretium obsederant. Ro-
 mani auxilium ferentes contra gallos non longe ab aretii moenibus dimicarunt: In
 ea pugna superati romani consulem amiserunt. Multi præterea romanorū captiui
 in galliam ducti sunt. Cū igitur pro his redimēdis legati populi romani in galliam

Italie
 situs/

Alpes
 Apeninus

padus

Tusci
 Adria

Galliæ
 duæ/

Senones
 Sena/

m. curi9 /

C. Flāmini9

Congolica
n9 rex /

Amaraestres
rex /

uenissent; contra ius gentium uiolati a gallis interficiuntur. Ea indignatione populus romanus nouū delectum ex integro habuit: ac M. Curiū bello gerendo praefecit: qui cum exercitu galliā ingressus cōtra senones collatis signis pugnavit: uictorq; tanta occidione eos occidit: ut pene ad interfectionē delerentur. Reliquos uero q; praelio superfuerāt sedibus romani pepulerunt. Alios deinde gallos duobus plis superatos suis acquiescere rebus ac pacem optare compulerunt. Hac fere extrema erāt cum gallis gesta ante tēpus primi punici belli. Itaq; durante bello punico galli quietem egerunt. Post punicum tādē & illiricum bellum. C. Flāminius legem ad populum tulit: ut ager gallicus qui senonibus per superiora bella adeptus fuerat romanis ciuib; assignaretur. Id cū innotuisset: Boi qui proximi post Senones erāt Hanc propinquitatem romanorū: Ciuium grauissime indignabantur. Quo enim tandem alio eam rem spectare: nisi ut pulsus deinceps omnibus gallis regionem totam in proprios usus romani cōuertant. Consueuisse bella geri propagandae imperii ac gloriae causa. uictis autē parci solere. Romani autem contra ius gentium cōtraq; humanitatem: nō iam de gloria: sed de praeda certare. Enimuero non usq; adeo cōtritas esse galliā uires: ut contēptui romanis esse debeant: ac in eorum oculis: qbus cum pacem fecerint: ueluti peremptorum in bello spolia legere. His accēsi uocibus legationem de cōmuni salute ad insubres quorum praecipua inter omnes gallos cisalpinos fuit auctoritas mittunt. Idem faciūt ad Cenomanos & alios gallorum populos. Ibi refricandis ueteribus odiis: ac recētibus iniuriis cōtra romanos incendūt. Magnas esse docent cisalpinorum gallorum uires: modo oēs uno consensu ad bellum incūbant. Quod si singuli per se aggrediantur impares esse romanis: quod illi astu puidentes semper egisse ac singulos inuaderēt. Itaq; senones dudum ea fraude euertisse: nunc uero Boios ipetere: quos si opprimant mox cenomanos: inde insubres petituros. Quāobrem si sapiant cōmuni consensu bellum esse suscipiendum: quin etiam mittendum esse transalpis legatos: qui pristina consanguinitatem cōmemorent: principumq; & bellorum auxilia rogent. His igitur rationibus insubres: & cenomanos: ac ceteros oēs galliā populos: in sentētiā trahunt: Cōsiliaq; belli facile suscipiunt: & contra populū romanum oēs coniurant: cōmuniq; consilio transalpes legatione missa Congolicanum & Amaraestem gallorum reges: itemq; alios circa rhodanum gallos ingētibus premiis pollicitationibusq; sollicitare aggrediūtur: ut coacto exercitu in italiam transeant: per maxima eis cōmoda: si romanos superent ostēdunt. Esse enim italiam ubere & ameno solā cūctis etiā quae dici possint diuiciis refertā. Romanos autē uinci nullum fore negotium: si trāsalpini cisalpinique galli pristinae cōsanguinitatis memores: una ad bellū incūbāt. Cū olim Senones eo plio fuderint: urbēq; romā cōepint: atq; icēderint. Hac iactādo monēdoq; tādē reges ipos pposq; galliā ad bellum exciuerūt: Magniq; cōfestim habētur delectus: multi etiā spe praeda ac nouarū sediū auuiditate: sese regibus cōiūgūt: ut neq; maior unq; exercitus neq; ex ualidioribus pugnationibusq; gētibus neq; oī apparatu insignior cogeretur: societasq; publice fieret: iter cisalpinas & trāsalpinos gallos: ad romanum iperium euertendum: hac ubi & fama: & multorum litteris: nunciisq; romā delata sunt: magno terrore: cohorto uarie tumultuarij in urbe cōeptū. Magnos delectus haberi: copias educi: pperare oēs trepidare adesse iam gallos putare. Ceterū hac non parū carthaginēsis pfuere ad iperū in hispania ppagādū. Romani enī hūc tumultū gallicū formidātes res hispaniae negligere coacti sunt. Itaq; renouato

cum Carthaginēſibus foedere totis iam aīs in bellum gallicū uerſi: id unū p id tēpus maxime cogitabant: quēadmodum aduerſus gallorum conatū reſiſtere poſſent. Coacto circa rhodanū exercitu: oībusq; ad iter paratis. Cōgolitanus & anarceſtes gal-
lorum reges: magnam multitudinē mouentes: ſuperatis tandē alpibus in Italiā uene-
runt. Tardiorē fuiſſe illorū aduentū cōſtat: ac diutius ptractā ſpem. Itaq; Cenoma-
ni & ueneti legationibus romanorū interea deliniti: ab incepto deſtiterant popu-
liq; ro. amicitia: ſocietati trāſalpinorū p̄tulerant. Cū ergo in cāpos q ſunt circa padū
amnē tranſalpini exercitus deſcendiſſent: Inſubres ac Boi magna multitudine ſeſe il-
lis cōiungunt. Reges igitur ppter cenomanorū uenetorūq; ſuſpicionē: pte copiarū
inſubribus relictā: ipſi cū reliquo exercitu caſtra uerſus hattruriā mouerunt: ducētes
peditū atq; eqtū infinitā pene multitudine. Eo anno. L. Aemilius & C. Attilius prin-
cipio cōſulatus in Sardinia cū claſſe nauigauit. Aemilius at cū exercitu Arimini bois
oppositus cōſiſtebat. Caterū ciuitas tota erecta ac ſoliciſſa erat: nec ſine ingenti moe-
tu tanti gallorū conatus expectabantur. Veniebat enim in mentē uetula cladis: &
quaſi fatalē romanæ urbi gentē formidabāt. Itaq; maximos iā pridem exercitus ob
hāc ſuſpicionem populus romanus parauerat: ac in ſuper delectus noui in urbe: &
apud ſocios impigre habebātur: & quaſi nō ſemel: ſed plures pugnandū eſſet. Mili-
tes copiaq; totius Italia: ad ſenatū relata præſto eſſe monebantur. Nec ſane cateri
italiæ populi ſegnioreſ erant. Tantis enim gallorum copiis italiā p̄mentibus: nō iā
pro Imperio populi ro. ſed pro ſalute ſua ſuorumq; ac patrii ſoli tutela ſe pugnatu-
ros arbitrabantur. Ea ppter oēs italiæ populi romanis quaſi nō dominantibus ſed
quaſi potentia & auctoritate primoribus in hoc bello paruerunt: & quaſi ad caput
ſummam totius rei ſponte ſua referebant. Quantas uero copias in armis. quantaq;
paratas in ſubſidiis italia tunc habuerit ex tabulis ſingulorū populorū intueri licuit
quas hic prout a certiffimis auctoribus noſtris: graciſq; traditū ē ſingularim referē-
dum: p gloria patriæ exiſtimauimus. Primū ut a romanis incipiā. L. Aemilius: & C.
Attilius Conſules principio ſui cōſulatus quattuor legiōes urbanas in expeditionē
eduxerāt: harū ſingulis quinq; milia & ducēti pedites: eqtes uero trecenti inerāt: Exie-
rāt quoq; cum iisdē cōſulibus auxilia ſociorum: horum erat numerus triginta milia
peditum. Eqtum uero duo milia. Itaq; conſules ambo in exercitu hēbant milia pedi-
tum quinquaginta & octingētos. Eqtum uero tria milia & ducentos. Hic ordinarius
erat exercitus: ac p ſingulos annos educi ſolitus. Extra ordinē uero tumultus gallici
uero cā. Hæ poſtea copiae ſuperatae fuerunt. Primū tuſci atq; ſabini peditum ſeptua-
ginta milia: ſtatim ut galli tranſire apeninum nunciati ſunt in armis habuere. Hiſ ne
priuata magisq; publica auctoritate gerere bellum uiderētur. Prætor romanus præ-
fectus eſt ac tueri hattruriā iuſſus. Poſt hos umbri & Sarſennatæ apenini accolæ ad
uiginti milia: hi apenino cōſiſtere iuſſi erāt: & i Boiorū agros irrūpe: has tunc aduer-
ſus gallos primo copias ipetu oppoſuerāt. Erāt p̄terea patæ aliæ copiae q̄ q̄ſi i ſubſi-
diis tenebātur. Ro. uiginti milia peditū: eqtes mille & quingēti: ſociorū at triginta milia
peditū: eqtū uero duo milia. Hi romæ iuſſu. Senatus ppliq; ſi qd ſubitaneū icūberet
aſſidue p̄ſtolabātur. In tabul uero relata erāt copiae armatorū: q̄s unaq; gens ſubſi-
dii cā parauerat. Numerus earū hic fuit. Latinorū octuaginta milia peditū: eqtū uero
duo milia. Samnitorū uero ſeptuaginta milia peditū: eqtū uero ſeptē milia. Iapigēſiū
ac meſapiorū quinquaginta milia peditum: eqtum uero ſexdecim milia. Luchanorum
triginta milia peditū: eqtū tria milia. Marſorū aut & maricinorū ac ferētānorū: & p

Conſules
L. aemilius
C. attilius

legio

Ordinarius
exercitus Rōy

Armatorum
inmensus
numerus

terea uestiuorū peditū uiginti milia: eqtū quattuor milia. Erant quoq; per id tps
pter eas copias quas supra memorauimus legiōes duæ: i Sicilia et circa tarētū p̄fidii
cā constitutæ. Harū singulæ hēbant peditū q̄ttuor milia & ducentos eqtes. In sup
romanorum. Cāpanorūq; scripta atq; parata ad id bellū multitudo ingens Eius nu
merus fuit circiter ducenta quinquaginta tria milia peditū. Eqtū uiginti milia. Nume
rus igitur oīum. simul ex tota italia armatorū fuit. peditū septies centena milia: equi
tū uero circiter septuaginta milia. Hæ tunc italiae fuerunt copia: pter Boios & insu
bres ac ceteros populos qui ro. aduersabantur: Galli paratis oībus quæ ad bellum
ptinebant: tandē supato apenini iugo in hatruriā descenderunt. Oīa ferro igneque
uastantes Cū iam nō lōge ab urbe Clusio eēnt: hatruscorū sabinorūq; copias quas
p̄fidii cā paratas diximus cū roma. p̄tore in agro aretino cōuenisse nunciatur. Quo
audito galli confestim iter ad nostros tumultuosius conuerterunt. Cūq; in conspe
ctu essent castra utrinq; munierunt. Pratori ro. expectandū. L. Aemiliū consule uide
batur: nec prius cū tanta multitudine gallorū fortunā pugnae experiendā esse: q̄ ex
ercitus cōsulis cū hatruscorum sabinorūq; copiis iungeretur. Eo cōsilio intra uallū
militē continebat: nec ptātem pugnandi faciebat hosti: satis in p̄sentia existimās: si
a populationibus cohiberet. Cognita igitur p̄toris snia. galli dudū adiungunt: qua
si enim aduētum cōsulis. (Nam is plane adesse dicebatur) formidaret: de quarta ui
gilia peditē educunt: ac fesulas uersus iter facere contendunt. Equitatum uero oēm
in castris relinquunt: nec prius iter arripere iubent q̄ hostibus cōspicui fuerint. Hæ
trusci igitur ac sabini primam sub lucē gallorū eqtes tumultuosius abire conspicati:
cum insuper noctis silentio peditē e cōspectu ablatum cernerent: fugāq; et trepida
tionē existimarent: rapto post eius agmine incaute feruntur. Ita p̄cipitati in insidias
circūueniūtur a gallis & iuiti pugna decernere: cōpellūtur: Ad sex milia hatruscorū
sabinorūq; in ea pugna cecidere. Reliqua uero multitudo cum galli undiq; p̄merēt
numeroq; & ferocia præstarent: accepta protinus fuga in tumultum quendā natura
munitum sese trepida recepit: Galli quoniā & prælio & superioris noctis uigilia cōfe
cti erāt ab ex p̄natione eius tumuli se tunc continere: sed circum ea loca statioi
bus dispositis ad curāda corpora uertuntur: eo p̄posito: ut postridie totis uiribus
tumulum expugnare aggrediantur. Per idē tps. L. Aemilius consul quē arimini cum
exercitu fuisse diximus: cognito gallorum aduentu i hatruriā p̄ p̄ximos apenini sal
tus trāsierat. Cum forte superioris pugnae ignarus non longē ab eo tumulo castra. po
suisset: q̄ obsidebantur cognito aduentu cōsulis (Id enim ex ignibus per noctem itel
lexerāt) ad illum mittunt: ac rei gesta seriē: quo ut sint loco res exponunt: Consul i
tāto sociorum periculo minime cunctādum ratus ut primum dilulescere coepit cum
æquitatu anteceffit. Tribunos cum legionibus seq̄ iussit. Galli quoq; ea nocte ad
esse cōsulē ex ignibus intellexerāt. Itaq; uigiliae totis castris per noctem factæ: ac fere
omnes armati insomnesq; constitere. Cum uero prima luce aut pugnandum aduer
sus cōsulem: obsessosq; aut concedendum esse apparet. Anæroestes: gallis & duarū
noctium uigilia: & superioris diei labore confectis metuens: quo prælio auerterat
aīos: nouas subide curas iniecit. Inquit enim stultum esse tēpus cum hostibus terre
re: donec p̄da quæ nunc passim totā per hatruriā iacet ex agris tollatur. Si sapiāt
galli late discurrendum: p̄da q; q̄maxias abigendū cū satis onusti fuerint. In p̄ximā
galliā redeundū: relictisq; ibi sarcinis & ip̄edimētis rursus hatruriā repetendū. Vt p̄
liū aduersus hostes: expediti cōmittāt. Id cōsiliū cū approbassent galli ante cōsulis

aduentum signa mouentes longe lateq; p̄datū p̄ h̄atruriā discurrunt: Onusti tandē oīs generis p̄da: cū ad littus īferi maris nō longe athalanione oppido peruenissent conuerso tandē itinere iuxta ip̄m littus uadentes galliā repetebāt. L. Aemilius Consul susceptis his copiis quæ in tumulū confugerāt gallos insequabatur: eosq; quātū poterat a populationibus cohibebat. Per idē t̄ps. C. Attilius alter cōsul litteris per senatus e sardinia accitus: pisas nauibus aduenerat: expositisq; in terrā copiis: cōtrario: q̄ galli itinere: iuxta littus īferri maris exercitum dūctabat: q̄ ubi iā appropiquare gallos ex captiuis quos exceperat cognouit. Alterū uero cōsulē pone seq̄ legiōes tribunis militum tradit: iubens ut mature uestigia seq̄rentur: ipse cū equitatu antecedens collem iminentē uiaē p̄occupare cōstituit. Ex eoq; pugna aduersus hostes cōmittere: Galli postq̄ aduentare alterum Consulē intellexerunt cōfestim eq̄tatū oēm ac ptem expeditorū p̄mittunt ad eū collem occupandū. Erat enī is locus per opportunissimus: quoniā aditū claudebat quo necessario erat trāseundū: Cum uero antici patū iā a. C. Attilio collē inuenissent: pugna equites incipiunt: id certamen magis: ac magis crescere qui cū. L. Aemilio erant primū admirabantur ignari alterius consulis aduentus. Sed ubi p̄pius accedentes. C. Attilium ex pugna adesse Cognouere: īgeniti leticia p̄fusi equites amyliani in subsidiū eorum q̄ p̄ colle pugnabant trāsierunt. Aemilius aut̄ ipse cum legionibus uti consueuerat post gallos quadrato agmine sequebatur. At galli ubi se medios īter duos cōsules & occupatū iter p̄spexerūt: quoniā a facie simul & a tergo pugnandū erat: bīfrontē aciē struxere. Contra amylium enī q̄ pone seq̄batur: Gēfatas & insubres aduersus aut̄. C. Attiliū taurinos & Boios collocarunt. Carros & īpedimenta unum ī locum extra aciē subdixerunt: p̄dā uero oēm in p̄ximum tumulum cum p̄sidio exposuerunt. Cum duas ut p̄diximus frōtes hēret gallorum acies: nō solum terribilē aspectu. Verum ēt efficacē ad pugnandum illam esse euenit. Vt enī magis apta erat: ita magis conspicua hostibus reddebatur: Plusq; ad ostendendā uirtutē facultatis erat. Boi q̄dem & insubres auratis fulgentes sagulis. Gēfate uero more suæ gentis unde pugnabāt primum certamen eq̄tum fuit: gallis pellere e collē. C. Attilium consulem ro. tueri locum adnitentibus. Erat utrinq; eq̄tum multitudo ingens: ac summa uirtute ab utrisq; pugnabatur: hoc in loco. C. Attilius Cōsul cū in primis pugnaret a gallo quodā eq̄te transfixus hasta occiditur: caputq; eius ad reges refertur. Nec tamen id deteruit ro. equites: sed ob irā cæsi consulis acrius incūbentes post longam pugna non solum tutati sunt collē: uerū etiā gallorum equitatum oēm fuderunt. Inter hæc peditum acies appropinquarant p̄liumq; non uisu mō: uerum ēt auditu horrendum cōmittebatur. Ex tribus enī exercitibus pugna constabat. Galli medii a fronte q̄dem perumpere: a tergo autē resistere nitebantur: Ro. uero contra a fronte resistere: a tergo inuadere gallorum aciē propositum erat: Terribilis erat Classicorum sonus cum q̄bus oīs simul gallorum multitudo tātum ululatum uociferatiōemq; attollebat: ut uix aures perferret. Cuncta certe circū loca in credibiliter resonarent. Terribilis insup nudorū aspectus: Magna enī ac nuda corpa motus quosdā belicos sub clipeis scīa miraculo simul & formidini erant. His accedebat splēdor ornamentorū oculos perstringentiū. Boiorum enī & īsubrū torquibus aureis & uirgatis sagulis tota fulgebat acies: q̄ partī stupebant ro. cernentes: partim spe p̄dæ magis incēdebantur. Sed nudi q̄ pugnabant a sagitariis ante aciem romanam ex more præmissis haud segniter infestabantur: Pregrandā enim & alba corpora scutum gallicum p̄tegere: tota nequibat. Itaq; spicula

intro adacta facile cohærebant. Crebris undiq; sagittis uolâtib; cū ppter distâtiâ
 ulcisci sagittarios neqrent: & infestius ferirêtur: quasi rabia furêtes: alii in hostes te
 mere ob dolorem ruebât: & ibi opprimebantur. Alii retroestigia referentes fedati
 sanguine terrorê suis afferebant ordinemq; turbabât. lactâtia igitur Gesatarû quos
 antesignani: in prælio erant per hunc modū domita. Insubres & Boi præliū excepe
 re amotisq; sagitariis pilis iam & gladiis res gerebatur. hic uero quantū nunq; alias
 clamor & strepitus armorū: pçussio: Vociferatio & gemitus cadentiū exultatiūq;
 motus terribilis: & ois experientia ferri a frôte simul & a tergo insurgebat: nec qsq;
 erat in tantis exercitibus segne. Verum & lacertis & pectoribus & crebra uibratiõe
 gladiorū ubiq; certabatur. Quippe gallis nulla salutis spes: nisi in uictoria erat: Ro
 mani. aut nisi tunc uicissent nunq; post hac fore ut uincerent arbitrabatur: cum duo
 Cōsulares exercitus medios hostes: quasi de industria nacti supra uirtutē propriā
 beneficio quoq; fortunæ iuuari uiderentur. Et inflâmabat idignatio. q; populi ro.
 gloriam italiæq; magnitudinem galli cōtēpsissent: q; nullis laceffiti iniuriis ultro ar
 ma itulissent: q; ad pdā rapināq; sibi regionē inclitā fore existimassent. His ro. simul
 italiq; incensu: acerrime dimicabant. Galli aut pari ferocia resistebant: sed & corpori
 bus et armorū genere ipares. Nā corpa qdē gallorum æstus laborisq; ipatiētia sunt.
 Enses uero graues & obtusa cuspide: ut ad primū discensum magnā uim hēbant: sic
 ut pedē contulerant: ad crebriores ictus iutiles erant. Ro. uero & scutis ad ptegen
 da corpora ualidioribus utebantur: & gladiis breuioribus sed acutis: Itaq; ubi pe
 dē contulerant puncti ferientes crebro ictu pectora hostium pfodiebant. Duri pte
 rea & exercitati æstū ac laborē facile tolerabant. Quas obres & uniuerso certami
 ne: & singulorū cōgressibus galli supati passim cadebant: Stetit tamen in mota gal
 lorū acies: donec eqtes romani colle descendentes pcellā equestre i eā dedere. Tūc
 deniq; turbati galli: atq; loco moti a fronte simul & a tergo psternuntur. Ex tanta
 multitudine gallorum ad decem milia solum capta fuere: et in his Cōgolitanus rex.
 Cætera fere ois multitudo in plio cecidit. Multi et fugientes. latitantesq; p italiā ua
 rie oppressi sunt. Anæroestes aut rex e plio fugiens: postq; nullā spem salutis supesse
 aiauertit sibi mortē cōsciuit. Idem & alii qdā gallorū principes: q una fuerant fece
 re. Post hanc pugnā. L. Aemilius Cōsul pdā oēm his quorū fuerat restituit. Spo
 liaq; hostiū romā misit. Ipse cum oibus copiis pfectus i Boios uastatis hostiū agris:
 exercituq; oī pdarum genere ditato. Romā ad triūphum rediit. Duxit i triūpho re
 gē cōgolitanū: & principes gallorū plio captos: ptulitq; torques aures: & arma. &
 oisfariā gallorū spolia: qbus postea capitoliū ornauit. Post hūc creati Cōsules. Q.
 Fuluius & T. Manilius. hi galliā cū exercitu igressi Boios in deditiōem populi ro.
 uenire cōpulerunt: Inde reliquos gallos iuadere pgentes: crebris ibribus: ac subinde
 pestilentia ipediti: desistere coacti sunt. Hos secuti consules. P. Furius: & C. Flāmini
 us: Flāminius cū exercitu galliā igressus ananes gallos: q nō longe a Massilia icolunt
 primū subegit: mox in isubrium agros legiones traduxit: nō longe ab eo loco quo
 Abdua fluuius padum influit. Insubres magna multitudine ad phibendum hostem
 cōuenerant: a qbus non mō in transmittendo amnem uerum et in muniendis castris
 magna detrimenta romani. cū suscepissent: ut primū facultas data est: eo ex loco ab
 euntes i Cenomanos transiere. Ibi cenomanorū copiis ad exercitū adiunctis: rursus
 e superiore loco q ad alpes spectat insubrinm agros ingressi: totam regionem longe
 lateq; populantur: Principes autem insubrium ista cernentes ferro decernere statue

Consules
 Q. Fuluius
 T. Manilius

P. Furius
 C. Flaminius

runt. Itaq; accita undiq; multitudine ad quinquaginta hoium milia armare. Signa
 nero aurea quæ immobilia uocitabant nō nisi in extremo periculo promi solita: ex
 Mineruæ templo sustulere. Cum his profecti non longe ab romanis castrametati
 sunt: tanta ferocia ut uix ab oppugnatione castrorum primo aduentu temperarent.
 At C. Flaminius Consul quoniā pugnandum esse constabat: primū illud secū agi
 tare cepit: num multitudinem cenomanorum: quæ una secum in agrum hostium ir
 ruperat habendum in plio esset: periculosum sane uidebatur: gallis aduersus gallos
 in eo discrimine: atq; his p̄sertim locis: salutem suam exercitusq; cōmittere. Quod
 si eos ammoueret longe se imparē contra tantas hostium copias fore existimabat.
 Et simul uerebatur: ne illi ac ignominia accepta sese insubribus indignabundi con
 iungerent. His curis anxius consul tandem periculosum consilium capit. Castra erāt
 apud Abduam amnē: pontemq; effecerat ulteriorem fluuii ripā. Cenomanos igitur
 ad se uocatos quasi aliud acturus transire amnem iubet. Cum omnis eorum multitu
 do transisset: tunc flāminius pontem rescidit: ut nec sibi ne hosti se coniungere pos
 sent. Ipse copias quas domo eduxerat romanorū ac sociorū in aciem producit: po
 testatemq; dimicandi insubribus facit. Nec sane prudenter locū ad praliū delegis
 se uidetur: Ita enim iuxta ripas aciem cōtinuit: ut si prameretur ab hostibus nulla re
 ferendi pedes: aut se explicandi facultas esset: Vicit tamen eam pugnam. Flāminius
 temeritate magis: q̄ consilio fretus: Tantum enim militum robur: tantaq; tribunorū
 prouidentia in pralio fuit. Vt errata ducis uirtute superarent. Cum enim structæ es
 sent acies: iamq; pugna iniretur tribuni militum acceptas a triariis hastas tradidere
 ante signariis: Id eo Cōsilio factum q̄ ex superioribus praliis animaduenterant gal
 los primo impetu fortiter pugnare: postea uero confestim labescere. Ensesq; illorū
 unam dūtaxat. aut alteram plagam uehementem habere. Itaq; translatis in primam
 aciem hastis distingere: hostem iubent: donec prius ille ardor animi impetusq; reside
 ret quod & p̄cudubio euenit. Nam cum antesignarii pectora gallorum oraq; ha
 stis ferirent. Galli in his præcidendis hastis primum impetum effuderunt. Tunc de
 mum romani abiectis hastis pedem pedi conferunt: et gladiis freti ora pectoraque
 gallorum crebris ictibus exhauriunt. In hunc modum superati Insubres post multā
 suorum cædem effusa fuga terga uertere. Flāminius autem magna captiuorum mul
 titudine: multisq; gallorum spoliis: insignem romam exercitū reduxit. triūphauitq;
 Insubres tantis afflictis cladibus per legatos romam missos pacem a Senatu popu
 loq; romano petiere: quæ tamē illis negata est: Cōsulibus quibus iam ea prouincia
 euenerat legiones eo ducere properantibus. Insubres igitur desperata pace quasi ex
 tremum periculum adesset. rursus ad bellum se uiolentius cōpararunt: Nec suis fisci
 uiribus transalpinos gallos spe præmiorū p̄lectos foedere ac societate sibi cōiūxe
 runt: Ex his triginta armatorum milia alpes transiere: quæ cum mediolanum quod
 est insubrium caput peruenissent: domestici exercitus: magna multitudine illis adiū
 gūtur: Cōsules erāt. C. Cornelius: & M. Claudius Marcellus. hi copiis in insubres du
 ctis Acerras urbē q̄ est iter padū & alpes obsidere. insubresq; ferre auxiliū obfessis
 neqbant. Propterea q̄ media q̄dē loca ab ro. tenebātur: pte copiarū trāspadū missa
 Clastidiū oppidū sociorū populi ro. obsiderūt: rati ea difficultate: coactos ro. acer
 res obsidiōe soluturos. Eo igitur cōsilio clastidiū p̄mebāt. Id cū in exercitu populi
 ro. nunciatum eēt: placuit ut alter Cōsul apud acerras cum legionibus maneret: alter
 cum parte copiarum clastidio opem ferret. Marcellus igitur cum equitatu: ac ex

Signa
 immobilia

Consilium
 Salubre

Consules
 C. corneli
 M. claudi
 marcellus

Viridomar⁹

Opima
Spolia

peditis fere copiis auxilium contendit: quē postq̃ traiecto pado aduentare galli intellexerunt. Soluta confestim obsidione clastidii omnibus copiis cōtra marcellū pperarunt: structaq; acie in conspectu hostiū cōsistere. Ibi gallorū dux Viridomarus insigni profectus æquo: magnoq; ornatu ante signa processerat. Hūc Marcellus cōspiciens cū ducē esse illum haud dubiæ intelligeret. suos loco sistere iubet. Ipse ante uolans cōtra Viridomarū se offert: Nec Viridomarus detrectauit pugna: sed ubi consulem ex purpureo sagulo esse cognouit Pulchrum & ipse ratus duci aduersus ducem: pugnam capescere impigre se ad certamen obtulit. Concurrerunt medii iter duas acies: hinc romanis: illinc gallis. Euentū pugnae suorum ducū solícite spectantibus. Sed uirtute bellica lōge superior fuit Marcellus: Transfixumq; hasta gallū hūmi prostrauit. Romani equites uictoria sui ducis elati. Magno impetu gallos inuadunt: breuiq; dissipatos anteq̃ pedites supuenirent in fugam uertunt. Magna ps gallo-
lorum cæsa reliqui Capti. Multi præterea cū se ī padum præcípites moetu hostium dedissent: Vorticibus absorti petiere. Marcellus arma cæso duci sagulumq; detraxit quæ postea opima spolia ioui consecrauit: Ea sunt quotiens dux exercitus populi romani: hostium ducē sua manu prælians occidit. quod in tātis populi romani certaminibus ter dūtaxat omni ætate factum extat. Primum a Romulo Cenuinensium rege obruncato. Deinde a Cornelio Cossō qui Cōsul lartē Tolūnium uehiētum regem pugnans interfecit. Tertium a M. Marcello Consule quod modo apud Clastidium factum retulimus. At galli qui apud acerras obsidebantur: Postq̃ superatos suos apud Clastidium audiuerunt: fuga per noctē facta acerras deseruere. Cornelius igitur Consul post captas acerras Mediolano Copias admouit. Cum galli obuiam non prodirent Populato circum urbem agro: Copias reducebat. Iter facientē Galli pone assecuti extremum laceffere agmen cœpere. Multisq; interfectis magnum terrorem ab ea parte iniecerant. Itaq; Cornelius cum legionibus conuersis pugnam cōseruit. In ea Pugna Galli a Cornelio superati profligatiq; cum nō in urbem Mediolanū: sed in proximos montes aufugissent. Consul re animaduersa: exultante adhuc ob uictoriam exercitu. Mediolanum petiit: nactusq; Urbem percussam moetu & defensoribus uacuam nullo negotio eam capit. Quo facto omnes Cisalpini galli penitus domiti in potestatem romani populi deuenere: qui mox agris multati regiōe tota præter admodum pauca loca excedere iussi sunt: Amen.

Polybii Historici megalopolitani Liber tertius & Vltimus Finit.

Guarini Veronensis Paralelia ex Plutarcho in latinū cōuerſa Foelicit̃ Incipiūt.

VARINVS Veronensis ornatissimo uiro Iacobo Lauegnolo ſal. Cum te Polianū ſuauiſſime Iacobe: Me uero Polizeanus ager i pſentia teneat: nō indignari & temporis ſuccenſere acerbitati nō poſſum: quæ noſtram interrūpat cōſuetudinē & ſtudioſū ſuauiſſimam conditā: eam ut inſtauremus aliqua ex parte faciet crebra litterarū legatio: & mutua ſcriptorū noſtrorū cōcuſſio: quibus abſentes præſentes ſumus: & ipſa oīno muſarū nō mutſcat humanitas. Et ut oīū tuū uel meo exēplo inerſ perire nō ſinas: cuius rōnem fructūq; tibi reddere ac ipartire Inſtitui. Accipe breues clarorum hoīum inter ſe cōtētiōes a Plutarcho noſtro collectas: & a me nuper in latinum conuerſas. In quibus facti nouitate mouebere q; tāta rerum geſtarum q; ſane diſſimilimarum ſimilitudo plerūq; dephēſa eſt. Vt unica dūtaxat noīum iudicetur facta mutatio. Gratiffima certe nobis hæc erit lucubratiuncula: ſi in eo tuo noī: & noſtre familiaritatis memoriæ dedicata fuerit. Cætera iuuentus hystoriarum capta dulcedine cōquieſcet. et uehementer fuerit oblectata. Quas qdem ad res te ipſum & aī nobilitas inuitat: & aui tui ſplendor accēdit: q; ingenio: bonis artibus: ſapientia: & uirtute inſignis: nō modo familiam ueſtrā ornat. ſed etiam ciuitatem uniuerſam. Sin noīs & uirtutis heres pclare facis. Cum per obſeruata ueſtigia & exēpla domeſtica ad laudem: ad decus: ad dignitatē plenius anhelas gradibus. Vnde acceptā ab alio lucē diſſemines & Veronā illuſtres. de ipſo alias. Plutarchum uel me in Plutarcho potius audi.

Complurimi ſunt qui uetuiſſimas hystorias ob rerum geſtarum admirationē fictiones & fabulamēta eſſe exiſtimēt. Quāobſe cum multa poſterioris t̃pis facinora: rebus romanæ ætatis ſimilia obtigiffē cōpererim ea ipſa delegi: & priſcis par nouum adieci: eorumq; noīa. q; litteris illa memoriæ prodiderunt ſcripta ſubiunxi. De Dacho.

PERSARVM Præfeſtus Dachus noīe cum trecētis milibus militū Marathonē q; in attica cāpus eſt irrumpens: cum ibi caſtra locaſſet indigenis bellum indixit. Quo circa ſpreta barbarorum multitudine. Athenienſes quattuor creatis ducibus. Cynegiro. Polirelo. Calimacho: & Miltiade nouē militū milia eo mittunt. Collatis deinde ſignis cum Polirelus quendam humanæ ſpē anguſtiorē cōſpexiſſet: cecus amiſſo uiſu factus eſt. Calymachus cōplurimis tranſfixus haſtilibus: q̃q; uitam eſſaſſet ſtetit. Cynegirus inuectam nauim detinens: utraq; manum obtruncatur. De Haſdrubale.

HAſdrubal Capta Sicilia romanis bellum indixit. Senatus itaq; Metellum imperatorem creat: q; uictorem inde reportauit exercitum. In eo bello. L. Glaucus uir præcipua nobilitate: cum Haſdrubalis nauem detineret: utraq; manum amiſit: uti ſcriptum reliquit Ariſtides myleſius primo rerum ſicularum: ab quo materiam Dionyſius ſiculus accepit. De Xerſe.

Erſes bellum graciæ illaturus cum quinq; miryadibus militum poenes arthenuſium ancoras iecerat. Quare perturbati athenienſes Themifthodis fratrem Agesilaum noīe ſpeculatore miferūt. tamenſi pater Neocles eum utraq; manum amiſſe per quietē uidiffet. Is itaq; inter barbaros habitu perſico cōſtituens quendam ex xerſis ſtipatoribus noīe Mardonium interfecit. Exiſtimauerat enim eum Xerſum eē. Cum igitur a circūſtātibus captus ligatus ad regem deductus

Cynegirus

Glaucus

Agesilaus

esset eum ad solis aram immolaturum ostendit, in qua dexteram imponens: cum ali-
quādiu uim suppliciorū ne ullo quidem amisso suspirio tollerasset: e uinculis libe-
ratus est: hac a dicta uoce huius generis atheniēses uniuersi sunt: q̄ si fidem nō ha-
bes. leuā quoq; iniitiā. Ea res cū xersi pauorē iculisset seruari agefilaum iparauit quē
admodū in secūdo rerum persicarum Agutarchades samius tradit. De mutio.

Orfenna rerū tuscorum aduersus romanos bellaturus trāstyberim castra ha-
bebat. Intercepta q̄ romā ferebatur annona eos famā urgebat. Eā ob rē cō-
fusus patribus. Mutius ordinis. patricii homo: quadringentos aequales a cō-
sulibus accipiens fluuiū priuato traiecit habitu. Vbi cum stipatorē quēdam necessa-
ria ducis dispartientē uidisset porfennā ratus hominē occidit. ductus deinde ad re-
gem dextrā igni manū imposuit: doloresq; aiose dissimulans ac ridens inquit. solu-
tus sum tā etsi nolis barbare: Nos quadringētos eē scito: qui tuo in exercitu obuer-
samur ut te neci tradamus. Tū rex terrore cōfectus pacem romanis fecit. Sicut quar-

to hystoriarum Aristides Milesius memoriā mandauit.

Argiuis ac lacedaemoniis de tyriace agro disceptantibus: Amphyc̄tiones ut
utriq; pugnam cōmitterent iudicarunt. & uictori ager adiudicaretur. Itaq; la-
cedaemonii othryadem argiui autem herlandrū imperatores creat. his deīde pugna
tribus duo ex argiuis Agenor & Cromius superstites uictoriā in urbē renunciant: p
summā postea getem othryades q̄ superuixerat semifractis innitens hastis. ex calis
scuta corripens tropheū erexit ex proprio inscribens cruore Ioui in cuius pote-
state sunt trophea. de hinc orta utrinq; discordia. Amphyc̄tiones cū rei spectatores
aduentassent palmā lacedaemoniis adiudicant. hac ita gesta esse Chrisermus in ter-
tio rerum peloponnesicarum commemorat.

Omani cōtra samnites bellum gerentes posthumiū albinū faciunt q̄ ad cau-
dinas furcas (Is enim angustissimus locus est) insidiis circūuentus tres legio-
nes amisit. ipse etiam letali uulnere accepto occidit: nocte deinde concubia paulu-
lum recepto spiritu raptis ex interfectis hostibus clipeis tropheum erexit: tinctaq;
cruore dextera titulum inscripsit. Romani de samnitibus ioui i cuius p̄tate sunt tro-
phea. Caius deinde cognomēto nepos. Impator eo missus cū ad locū aduentassēt:
uiso tropheo optimū coepit auguriū & Marte collato regē captū romā uestor trāf-
misit. Vt tertio Italicarum rerum Aristides milesius scripsit. De leonida:

Perlis in terram graciā cū myriadibus quingentis aduentantibus: leonidas una
cū quingentis a lacedaemoniis eo missus est: Et cū epularetur multitudo bar-
barorum incūbit quos ut leonidas conspexit: prandete inquit cōmilitones tanquā
apud inferos cenaturi. De hinc facto in barbarorum impetu multis confossus telis:
peruenit ad Xersem eiq; coronā abstulit. quo mortuo Xerxes cor eius excidens pi-
ctosum inuenit. hac Aristides primo rerum persicarum libro.

Omani bello quod contra poenos gerebant: quingentos duce Fabio maxi-
mo miserunt: collatis manibus cunctos amisit. ipse mortifero accepto uulne-
re: in hannibalem uehementi cursu concitatus ablato ei diademate ppe eū
oppetiit. Aristides milesius ita factum esse testis est. De cirea oppido.

Irea celenum prhygiæ oppidū certe hyans cum aqua domos complures ip-
sis cum mortalibus absorpsit in profundum. Midas rex oraculo monitus:
ut res eo praciouissimas coniceret: Ita enim futurum: ut terra coiret auro &
argento iniecto nihil opus attulit. Anchurus regis filius cum nihil in uita humana

mutius

Othryades

Posthumi

Leonidas

Corpilo
Sum

Fabi⁹ maxim⁹

præciosius anima secum ipse uersasset: datis genitori cōplexibus. & Cimothea uxor equum ascendit. inq; hyantem locum cōcitatus est: postq̃ in unum terra rediit. Auream iouis dei aram eo in loco dedicauit. huius rei testis est. Callisthenes secundo metamorphoseon.

De Tybero.

Ybris per medium fluens forum ob iouis iram magno dirrupto aggere: per multas demersit aedes. Accepto mox oraculo id desinere posse didicerunt: si præciosissimum quiddam illuc iniicerent. Cateris aurū atq; argentū iniiciētib; Curtius insignis adulescens cū præciosissimā hominis aīam intelligeret sese i hyantem terram cōiecit eques suosq; ex calamitate saluos reddidit. Aristides in. xi. Italicarum rerum refert.

De Amphiarao.

Vm duces q polynicē secuti sunt cōuiuium agerēt. quādā aquilā descendēs telū amphyarai in sublime tulit: moxq; dimisit: id. aut humi fixū in laurū uersum est. Quo in loco cū postride dimicarent Amphyaraus una cū curru absorptus est. Ibiq; oppidum hac etiam atate uocatur arma. i. currus. Id apud Trisimachum tertio ædificiorum libro scriptum est.

De Valerio Torquato.

Omani aduersus pyrrhū epyrotarum regem bellum gerebant. Tum paulus Aemilius responsum accepit ex oraculo uictoriam reportaturū: si arā eo i loco ædificaret. ubi insignem cum curru hoīem demersum aspiceret. Post tris demū dies. Valerius torquatus: Sic enim in somnis fuerat admonitus sumptis sacerdotis insignibus: nā angurali scientia præditus erat: reducto exercitu & multis ante ab se interfectis ab terra absortus est. Tum Aemilius structa ibidem ara uictor euasit: ex qua uictoria. C. lx. Turres gestantes elephantos romā misit. Quo autem tempore superatus est pyrrhus: ex ara ipsa æduntur oracula. Ita critolaus tertio rerum epyroticarum meminit.

De Hercule.

Ercules florenti ad huc atate: regem Euboæ pyrrhechmen bellum boetiis inferētē uicit: uictūq; pulis eqnis ita ligauit: ut in duas dispartiretur partes: i sepultusq; iaceret. Locus adhuc pyrrhechmus pulli uocatur. Est aut poenes herracium fluiū: ubi potantibus equis hynnitus emittitur. quemadmodum tertio de fluminibus libro traditum est.

De Tullo hostilio.

Vllus hostilius rex romanorum. cum Metio suffetio albanorum rege bellū habebat: in quo plium saepe numero distulit. Eoq; aliquando superato albanī ad epulas sese cōuertunt. Epulantes adoritur. captumq; regē duobus al ligans pulis discerpsit. ut Mexarchus. iii. rerū italicarū auctor est.

De Philippo.

Hilippus cum methonē & olincū dirripere cuperet: summis uiribus Sandanum fluium traicere conabatur: qua in re Aster olyntus telum Philippo imisit in oculū: his uerbis inscriptum. Aster philippo mortiferum mittit telum. Philippus ammisso oculo saluus ad suos rediens enatat. hac quidem Calisthenes tertio rerum macedonicarum tradit.

De Codite.

Orfenna rex tuscorum bellum romanis inferens trans tyberim metatus est castra. ubi intercepta annona romanos famæ domabat: horatus Codes imperator creatus pontem sublicium occupat. Vt barbarorum copiis inhi-

Andrux

Curtius

Amphiarao

Valerius
torq̃tus

pyrrhechm

metio suffetio

ret. Cum autem a barbarorum multitudine premeretur: militibus quos secum habebat ut pontem sublicium inciderent imperauit: quæ res transire uolentes tulos cohibuit. Cūq; se in fluuium deiecisset oculum telos facius enatauit ad suos. Hæc quidem Theotimus secundo rerum italicarum refert.

De Pausania.

Erfis græciam discursationibus: ac pdis infestantibus. Pausanias lacedæmoniorum imperator: quinquaginta auri talenta ut spartam proderet a xerse accepit. Quod ubi deprehensum est pater Agésilæus usque auxiliariæ paladis templum filium infectatus: cocto latere ita templi fores obstruxit: ut eū inedia consumpsisset. Mater autem insepultum eiecit quemadmodum Chisermus hystoriarum secundo refert.

Ellum romanis aduersus latinos erat: in eo ducem. P. Decium creant. **Qui-**
b dam patricio genere. Cæterum inops adulescens Crassus brutus nomine. dicta mercede portas aperire uolebat. Verum deprehensus ad auxiliariæ paladis templum confugit. Eius pater Cassius signifer: oclusis foribus necatum famæ iuuenem insepultum eiecit: quemadmodum Clytonymus in rerum Italicarum libro nono tradit.

De Dario.

Arius rex persarum apud fluuium granicum: cum Alexandro confligens: amissis satrapis & falcatis turribus duabus ac quingentis alterum prælium initurus erat. Ariobarzanes autem filius Alexandri. misericordia commotus patrem interficere pollicitus est. Quare indignatus Darius filio caput abscidit. Quod Arethaches. Suidius in tertio rerum macedonicarum testatur.

De Bruto.

Rutus eiecto torquinio superbo: cōsul una omnium uoce creatus. Ille enim
b imperiose nimis ac tyrannice in regno uersabatur. Expulsus itaque sese recepit ad tulos: quorum ope cum bellum romanis inferret. Filium brutum perdere uoluerunt. Quæ ex re brutus nati caput abscidit. Id Aristides milesius in rebus italicis testatur.

De Epaminonda.

Thebanorum dux Epaminondas aduersus lacedæmonios belligerabat. Instante igitur deligendorum magistratuum die relicto in exercitu filio Stesimbrotico: cum ei ne pugnaret imperasset uenit in patriam. Lacedæmonii ut absentem Epaminondam intelligunt adulescētem conuiciis: ut imbellem et effeminatum laceffunt. At ille grauitur ferens paternorum inmemor præceptorum matrem contulit: Victoriā reportauit. Quod ubi pater accepit: indignatus coronā imposita ceruicem secari iussit. sicuti in.iii. rerum thebanarum Cresiphon scribit.

De Manilio.

Omani bellum aduersus samnites habentes. Manilium cognomento imperiosum Imperatorem creant. Qui postmodum cōmitiis consularibus profectus in urbem. filio ne manum conserat imperat. Id ubi samnites perdidere iuuenem contumeliis adorti nihilipendunt. Quibus commotus adulescens fuo hoste uictoriā in castra rediit. Quare Manilius natum securi percuti iussit. Sicut Aristides milesius scribit.

Crassus
brutus

Ariobarzanes

hercules ab Iole tonnubio reiectus techaliam dirrupuit. Iole sese e muro deiecit. Contigit ut eum uehemens uentus amictum quasi sinum in flasset illesa descenderit. Ita scriptum est. ab inicia malecta.

Iole

in bello quod cum trusco gerebatur ab romanis. Val. Torquatus imperator cum regis filiam clusiam nomine uidisset uxorem ab trusco petiit: qua minime consecutus oppidum dirrupit. Clusia sese e turri deiciens tumefactis uestibus uento Ita enim suggerente uenere: factum esse creditur sospes ad terram delata est. Eam cum postmodum imperator uiolasset. publico decreto refragante nemine in corsicam in exilium missus est. ea est adiacens italiae insula Ita scriptum est a Teophilo libro. Italicarum rerum tertio.

Clusia

De Metello.

poenis ac siculis socia aduersus romanos arma parantibus. Metellus Imperator omnibus diis excepta duntaxat uesta sacrificium fecit. Quae cum aduersos classi uentos imimisisset. C. Julius Vates eos cessaturos dixit: si Ana filiam immolasset. Ille urgentibus rebus filiam Metellam imolaturus adduxit. Dea uero adulescentem miserata. Bucculam supposuit puellamque ad lanusium deferens sacerdotem eius qui in eo loco colitur diaconis fecit. sic in tertio rerum italicarum aphyconide proditum est. Idem de Iphigenia in aulide boetiae factum est Meryllus primo boetiorum gestorum commemorat.

Ana

Iphigenia

De Brenone.

brenus rex gallorum asiam dirripiens cum ephesum aduentasset plebeiam uirginem adamauit. quae & concubitum & ephesi prodicionem pollicita est si mundum si muliebrem & manuum ornamenta traderet. Orans igitur milites ut in auarissimae uirginis sinum aurum quod gestabant immitterent. fecit ut sub magna ui auri iuuenis obrueretur. sicuti primo rerum gallicarum. Dithaphorus scriptum reliquit.

De Tarpeia Virgine

romanis bellum contra Albanos gerentibus Tarpeia uirgo nobilis capitolii custos: sese in tarpeium collem aditum tradituram esse promisit: si quae ornatus gratia ferebant monilia mercedis loco sibi tradidissent. Id ubi de creuerunt uiuentem obruerunt. Sic Aristides Milesius in libro rerum italicarum factum affirmat.

tegeata ac pheneata cum diutino sese bello afflississent demum se uti pro summa rei tergemini fratres praelium inituri utrumque mitterentur decernunt. Itaque tegeata rheximachi filios pheneata uero demonstranti promiserunt. Collato Marte duo ex rheximachi liberis interfecti. tertius nomine Critolaus duos militari quadam astutia superauit. Nam cum fugam simularet. insectantes singulatim occidit. Eius aduentu cum populus uniuersos gratularetur. sola quidem soror de hoc modicam coepit letitiam: perierat namque in eo praelio sponsus ipsius demotichus. Quo indignatus Critolaus sororem interfecit: qui cum homicidium arceretur matris interuentu a crimine liber euasit: haec quidem demaratus rerum archadicarum libro tradit.

De Curiatis & oratis.

belligerantibus aduersus albanos romanis tergemini delecti propugnatores. Ex albanis quidem Curiatii. Ex romanis autem horatii Collato Marte Curiatii ex aduersariis interficiunt. qui superstes erat: simulata fuga auxilio

usus infectantes singulos necat. Quæ uictoria cum omnibus laticlam attulisset for-
la quidem soror minime congratulata est. Horatio. Is enim curiatu eius sponsum ne
ei dederat: quo circa sororem occidit. Reus deinde telis factus: patris absolutus est.
Hæc Aristides Milesius in Italicarum rerum libro.

Ubi in Illo Mineruæ templum arderet. Illius cursu cõcitus: demissum calo
paladium erripuit: statimque oculis captus est. Haud enim mortaliu lumi-
ne cerni licet: postmodum placata ira dea pristinum recuperauit aspectum
Vt decyllus in ædificiorum libro refert.

De Metello.

Etellus homo patricius suburbanum suum petēs: cum cedentes se inuicem:
alias coruos uedisset: augurum religione detentus romam reuertit. Vbi ue-
sta templum incensum conspicatus paladium erripuit. statimque oculis ca-
ptus est. Postmodum dea ira placata uisum reparauit. Vt refert Aristides Myle-
sius in rerum Italicarum libro.

De Codro

Ne eo bello quod aduersus athenienses thraces gerebant datum est eis ora-
culum sese uictores fore: modo a codri cede abstinere. Codrus autem sum-
pto mendici habitu falcem tenens peruenit ad hostes: ubi cum quendam
mactasset ab altero interficitur. quæ res atheniensibus uictoriam reportauit. huius
rei auctor est Socrates libro de thracibus secundo.

De Pulbio Decio.

Ubi decius contra albanos belligerans in somnis monitus est: sese ro-
mam romanis adepturum: si mortem oppeteret: medios igitur hostes irru-
pens: hastes cum multis leto dedisset: interficitur. Idem filius decius in bel-
lo gallico pro salute publica occisus est. huius rei auctor est Aristydes mylesius.

De Cyanippo.

Cyanippus natione syracusanus soli bacho sacra facere: neglexit. Iratus deus
ebrietatem incussit: quæ tanta extitit ut occurrentem in tenebris filiam cya-
nem: quæ reluctantem uiolarit. Ea uero anulum surripiens nutrici comenda-
uit. Vt uiolatoris indicium esset. Postmodum cum pestilentia urbem inuasisset: ex
pythio delatum ē: oraculum. Vt impietatis auctor liberatoribus diis immolaretur.
Ignorantibus cunctis quid portenderet oraculum. Conscia rerum cyane tractum ca-
pillis patrem mactauit seq; super eum necaturum iniecit. Ita factum esse Dositheus
scribit tertio rerum secularum.

De Armitio.

Ubi bachanalia romæ fierent: Armitius a natiuitate hydropitor dei uires
hocifaciens. Illius ira ebrietate captus filiam medulinam corruptit. obscuro
quodam in loco. Ea uero dempto uiolatori anulo parentem agnouit: cum
maior annis facta esset intellecto flagitio patrem inebriat: & coronatum ad fulgu-
ris aram ducit. ibique fufis lachrymis uirginitatis insidiatorem mactauit. Ita factum
scribit Aristides tertio rerum italicarum.

De Erectheo

Erectheus bellum cum Euinloquio faciens accepto responso sese uictore
saturum didicit: si filiam uictimam diis faceret: quare uxori praxithæ com-
municata: puellam cecidit cuius rei Euripides in Erectheo meminit.

Arius cymbrico bello profligatus in somno præmonitus est: uictoriam cōfectaturum: si prius diis uictimam filiam Calphurniam nomine faceret: Patriæ igitur caritati natura postposita eo facto uictoriam comparauit. Duæ adhuc hisce temporibus in germania aræ sunt quæ uictoriæ tempore: tubarû clangorem adunt: cuius rei Dorotheus tertio rerum italicarum meminit.

De Cyanippo

Cyanippus natione Thesalus frequentissime uenatum ire consueuerat. No-
ua uero nupta ob magnam in filiis consuetudinem alterius mulieris cō-
cubitum suspicata euntē Cyanippium pedetentim subsecuta est. Cumq;
inter densa delituisset arbusa: rerum præstolabatur euentum. At ramis forte cōmo-
tis feram adesse canes suspicientes impetu facto amantissimam uiri puellam ut bru-
tum animal dilaniarunt. Id uero insperatum adeo facinus cum Cyanippius inspexis-
set mortem sibi consciuit: hæc Parthenius poeta.

De Emilio

Pud sypharim italicæ oppidum: spectate uenustatis adulescens Emilius
erat mirum immodum uenandi studiosus. Vxor autem nouella cum in al-
terius puellæ complexus ipsum ire opinaretur in saltus egressa delitescē-
bat. Conquassatis autem arbusculis canes accursant & ut feram discerpunt adole-
scens sese ipse interfecit: Hæc Dythionimus secundo rerum sybariticarum.

De Myrra Cyniræ filia

Myræ Cyniræ filia: ob iram ueneris patris amore capta amoris uim nutrici
detexit. Ea dominum fraudibus induxit. Vicinam enim quandam uirginē
ipsius amoribus incensam esse inquit. Caterum uerecundia palam acce-
dere non audere. Quocirca Cyniras clandestinos habebat congressus: Olim autē
quæ nam ea foret amasiola discere concupiscens quasito lumine cum eam uidisset
accepto ense procacissimam insectatur: at ea ueneris miseratione in sui nominis ar-
borem mutata est: ut Theodorus in libro Metamorphoseon ait.

De Valeria

Aleria tusculanaria ob iram ueneris. Valerium patrem deperibat remque
nutrici communicat. quæ dolis subiens herum. puellam quandam ex uici-
nis cum adamare inquit. quæ aspectum eius apertumque concubitum ue-
reatur. Aliquando pater postmodum debacchatus lumen petiit. nutrix uero præue-
niens fugiensque sese præcipitauit. filia quoque inde euadens peperit siluanum quē
græci Eginpanem uocant. Pater quoq; Valerius dolore affectus sese dedit in præci-
pitium ut Aristides Milesius tertio rerum italicarum ait.

De Diomede

Irrepta Troia Diomedes in libiam potestate deiectus est: ubi Lycus rex
hospites marti patri immolare consueuerat. Calluce uero filia illius amo-
re capta patrem prōdidit Diomedemq; e uinculis saluum emisit. At illæ
spreto salutis auctore enauigat. Ea uitam Laqueo finit: id lubas rerum africanarū
libro tertio scriptum reliquit.

Siluanus

Eginpan

De Calphurnio Crasso.

Alphurnius Crassus patricii generis homo: in expeditionē reguli socius in masiliis: ut munitissimum castellum gatecium dirriperet missus est: ubi in hostium potestatem redactus saturno immolandus destinatur: Balcia regis filia iuuenem adamatū patris a se proditi uictorem fecit. Eo autem retro abeunte puella sibi ferro uigulum trāsuerberat. Ita Hesianx tertio rerum libycarum scriptum reliquit.

De Priamo.

Priamus filium polidorum cum magno auri pondere ad generum polymestorem thraciæ regem emisit. Hic autem cum capiundæ: ac dirripiendæ urbis periculum instaret: necato puero aurum sibi adiudicat: quæ quidem in loca cum aduētasset hecuba: accitum uersutiis atq; artibus polymestorem quasi aurum homini cōmendatura suis & captiuarum manibus occecauit: hæc apud Euripidem tragedum scripta cōperies.

De Ruscio.

Poliante Campanos Hānibale. L. Imbricus filium Ruscium magnis cum pecuniis poenes Valerium bestium eius generum deposuit. Tandem cum in manus uictoris Capuam peruenisse accepisset: Campanus ille auaricia stimulante: naturæ iura transgressus: adulescentulum mactat: Postea cū imbricus per suburbanum deambularet filii cadauer offendit. Quo circa accitum generū ut occultos a se thesauros perdisceret e fosis oculis cruci affixit: hoc apud Aristidē tertio rerum italicarum inuenitur.

De Eaco.

Acus filium ex Psamata phœcum nomine habebat: quem mirifice diligebat. In eum Telamon cum similitudinem gerebat uenatum educebat. Comparente deinde apro Telamon misso in eum uenabulo confodit ob eius cedem a patre in exiliū missum scribit. Teodorus primo Metamorphoseon.

De Maximo

Aximus duos habuit filios Simulū: & Rhesium ex quibus Rhesium Ameloria enixa erat: hic interuenandum sponte occiso fratre demum reuersus fortuitum fuisse euentum inquit. Quod consilio perpetrat: pater ubi facti ueritatem agnouit: filium fecisse extorem. Aristides tertio rerum italicarum scribit.

De Deolo

Eolus rex tuscorum ex amphitecta filias sex & mares totidem suscepit.

Matartus omniū ætate minimus unius amore incensus eam uiolauit: quæ ex re conceptus infans rem prodidit: Pater itaq; filiæ mittit ensē: quo accepto ea rem flagitiosam intelligens necem sibi consciiuit: idemq; paulo post machareus fecit: Huius rei testis est. Softratus secundo rerum tuscanicarum.

De Papirio

Apirius uolucer ducta in matrimonium Iulia pulchra sex liberos totidēq; foemini sexus filias ex ea genuit. Ex his qui natu maior erat Papirius romanus nomine: canuliam nomine sororem adamatam grauidam fecit. Id ubi pater intellexit filiæ misit ensē quo se puella trāsuerberans exiuit e uita. Idem romanus factitauit: Huius facti testis est Chrisippus primo rerum italicarum.

De Aristone

Ariston Aristonymus ephesus demonstrati filius genus muliebre perosus: cuidam se immiscuit asinæ quæ suo deinde tempore puellam speciei

honestissimam peperit: Cui onoseli nomen fuit: hæc Aristides secundo mirabiliū tradit.

De Tullio Stello

Vilius stellus mulierum odio equæ sese immiscuit: quæ deinde formosam admodum peperit puellam & tempestiue quidem Eponam appellarunt. Hoc Agefilaus tertio rerum italicarum tradit.

De Sardonis

Ardiani synirneis belligerantes castris circa moenia positis legatos mittunt: se non ante discessuros: quæ uxores ad coitum concessissent. Cum igitur synirnei magnum ex necessitate probrum perperessuri forent. Ancilla quædam honesta facie ad herum phylarcum accurrens: Mitte inquit ancillas ornatu liberali quo facto earum defatigati coitu capti sunt. Quamobrem etiam hoc tempore apud synirneos festum dioni agitant: quem liberalem uocant: in quo ancillæ dominarum ornamenta gestant: quemadmodum Dositheus tertio rerum lidicarum perhibet.

De Atepomarus

Tepomarus gallorum regulus romanis belligerans: non ante secessurum inquit quæ coniuges suas ad coitum exposuissent. Caterum consilio ancillarum seruas mittentes ut barbaros, lassos in credibili: sopore captos accipiunt erumpentes in gallos uictoriam reportarunt. Retana siquidem hæc enim consilii autor extitit: per caprificum muros ascendens consulibus signum dederat. Ex eo autem facto dies festus institutus ancillarum appellatur ut peribet Aristides Milesius primo rerum italicarum.

De Bello Atheniensium contra Eumolpum.

Tenientes bellum contra Eumolpum gerebant. Cum autem annonæ futura inopia uideretur: Pyrandes quæstor Urbanus triticum parce suppedians largitionem surripiebat. Populus igitur eum in prodicionis suspicionem deuocatum saxi obruerunt: sicuti rerum thraciæ tertio Calisthenes commemorat.

De Cynna

Vm aduersus gallos romani bellum gererent annonæq; caritas inualesceret. Cynna tritici largitionem surripiebat regnum affectasse creditur: quo circa saxi obrutus est. Sicuti tertio rerum italicarum Aristides commemorat.

De Pisistrato.

Ello peloponensiaco pisistratus orthomemorum rex: cum nobilitatem odio infectaretur: plebis studiosus erat: quare in senatu eum necare decreuerunt: discerptum igitur intra sinus condunt: ac solus emundat: plebeia de hinc multitudo cõcepta suspitione in curiam aduolat. Regis filius ætate minor nomine Clefimachus conscius conspirationis ex curia turbam retraxit: Patrem enim supra mortalem speciem ad piseum montem magna uelocitate deferri cõmentus est. Ea q; fraude plebem adduxit: hæc in secundo rerum peloponesicarum a Theophilo memoria prodita sunt.

Onesilis

Epona

Dion
liberalis

Pyrandes

Cynna

De Romulo

Enatus finitimis bellis iplicitus consuetā annone largitionē plebi subtra-
xit. Romulus indignatus plebi restituit: cōpluris ex primoribus supplicio
afficiēs. Hi postmodū in senatu minimū obtrūcatū intra sinū cōdūt: plebs
igitur cum facibus ad curiā discursans ab Tito proclo reuocata est: cum eius oratio
ni fides habuisset. Is enim primarius in ciuitate uir se romulū in monte aspexisse di-
xit: q̄ humana angustior forma diuinitatē affecutus erat: hoc secundo rerum italica-
rum ab Oristobolo memoriae prodita sunt.

De Pelope

Elops tantali & Eurianassæ filius ducta in matrimoniū hippodamia du-
os ex ea liberos suscepit. Atreū & thiestē: ex danyde puella crysippū: hunc
longe magis q̄ legitimos carum habebat pelops: Hūc aliquādo laius the-
banus adamatum rapuit. Quo circa captus a thieste & atreo: laius benigne a pelo-
pe tractatus est: q̄ filiū amoris cā corripuerat: hippodamia thiestē atreūq̄ iducere
conabatur: ut hi Crisippū pinde ac regnū insidiis appeteret mactarēt: qbus negati-
bus hippodamia manus cede cōtaminat. Multa enī nocte sopito laio educto eius
ense chrisippū cōsauciat gladiūq̄ cōfigit: quo deuocatus in suspitione laius ab chri-
sippo semiuuiuo qdē & uera fatēti ex piculo liberatus pelops: eo sepulturae mādato
hippodamia fecit extorē: uelut apud Dophiteum in pelopidarum libro scribūtur.

De Hebio.

h Ebius ex uxore nueria duos creauit filios cum spectata pulchritudine fir-
mū noīe ex libera haberet: quē supra legitimos: pater diligebat. Nueria i-
priuignū maligno cōmota odio in eius necē filios incēdebāt. Quod cum hi p̄ pie-
tatē abnuerent ea cedem perpetrat: Multa enim nocte surrepto a stipatore gladio
dormiētem adolescentem latali uulnere adoritur: relicto ibidē ense stipatori cedis
suspicio iniecta est. Iuuenis autem prodita ueritate hoīem saluum reddit: tum pater
humato filio mulierem in exilium eicit: uelut apud Dositheum tertio rerum itali-
carum scribitur.

De Theseo

Theseus uerus neptūni filius cū ex amazone Hyppolita filiū haberet Hyp-
politum nouercā subiduxit phedram minois regis filiā: quæ puigni amo-
re affecta conciliatricem misit nutricem. Ille uero relictis athenis crozena
pfectus uenationibus omne tēpus cōsumebat: p̄caciissima foemina uoti compos mi-
nime facta contra pudicissimum adulescentem comenticias conficit litteras cum la-
queo uitam finit. Re credita Theseus ex neptuno filio necē exorat. Id enim erat ex
paternis uotis tertium: de hinc cum in littore obuersaretur taurus imissus a patre
equos adeo reddidit attonitos ut hyppolitum discerpserint.

De Pomminio.

Omminius frater laurētinus cum ex Egeria nymp̄ha filiū cōminium habe-
ret: gidiā nouercā sup̄ induxit: quæ cum puignum depiret ab eo reiecta su-
spendio sibi spiritum interceptit. Confectis a se prius relictis epistolis. Cō-
minius perlectis calumniis fidem ob mulieris amorem adhibēs: inde uectum incur-
ru filium neptunum inuocat. Is autem taurum equis ostentat qui terrore cōcussi iu-
uenem distractum interemerunt. Dositheus tertio rerum italicarum auctor est:

c Vm pestilentiā lacedæmonē uexaret ex apoline relatum est oraculū finem mali fore si quotānis generosā quāpiā uirginem imolaret: dum fors heletum ensē ad aram ea detulit: & supra iuuenā posuit. Quæ res a uirginis cede ut obstineretur cā fuit. Ita factū Aristodomus ait tertio collectarum fabularum.

De Peste Valeriorum.

p Estis Valerios inuaserat: qbus ex oraculo cōmonefactis cessaturū id malū: si quotannis Iunoni uirginē imolarent: eadē semp religione manente in fortē uocata Valeria lupca: ensē corripuit & iposita foco uirgula cum maleo ensē Iuuenæ penes tēplum pascēti iposuit. Virgo igitur re intellecta imolata iuuenca maleum arripuit: domūq; & egrotos circumlustrās parcēte ictu feriebat: cūq; unicuique tale dixisset eos suscitasset incolumes. Quo circha & hoc tēpore misterium illud fieri constat: ita factum Aristides. xix. rerum italicarum ait.

De Philonomia

p Hilonomia Victimi & Archadæ filia: cum in uenationibus uersaretur: icidit q sumpta pastoris forma grauidā mulierē fecit. Ea uero gemellos enixa patris metu in erymātum eiecit infantes: q deorū puidētia illesi delati ad cauā quādā quercū aguntur: ubi cū lupa qdā haberet ppriis abiectis influētum catulis infantibus ubera p̄buit: qd qdē tilyppus pastor cōspicatus susceptos educauit ut suos. Alterū qdē lycastū: alterū uero partusiū appellās: Hi deīde archadiæ regnum successione cōsecuti sunt. Quorum auctor est Zopirus birātius tertio historiarū.

lycastus
partusi

De Amulio

a Mulius in fratrē Numitorē tyrānicæ affectus: filium enicirū cum i uenatiōe occidisset: filiāq; illā Siluiam iunoni dedicauit: grauida q; ex marte facta gemellos edidit. Re postmodū tyrāno patefacta is sollicitus utrūq; in tyberis ripa demergēdum abiecit. Hi casu ad locum quēpiā deferunt: ubi nuper lupa partū ediderat: quæ pprios abiiciēs catulos ifantes educauit. Id faustulus pastor cōspicatus puellōs enutriuit. Alterum quidem rhemum: alterum uero Romulum appellatus: qui postea romam condiderunt quorum auctor est Aristides milesius in rerum italicarum libro.

rhemus
romulus

De Illio

i Llio capta Agamemnō una cū cassandra mactati sunt: filius horestes apud istrophium enutritus: postea patris interfectores supplicio affecit: ut apud pirandro quo peloponēsicarum scriptum est. De Fabio Fabriciano.

f Abius fabricianus ex magni illius fabii genere capto tuscio ea est primaria iter samnites ciuitas uictoriosā uenerem quæ summo apud illos cultu habebatur. Romam missa. Huius uxor cum speciosissimo adulescentulo noie Petronio ualentino adulterium cōmittebat. Quo circha redeūtem uirum dolore obrūcat. Fabia uero fabricanum fratrem infantem adhuc exurgēti liberatum periculo clam misit alendū. At ille cum ad ætatis uigorem peruenisset matrem & adulterum obrūcat. Senatus ne res illa fabriciano fraudi esset decreuit: ut ab Dositheo tertio rerum italicarum scriptum est.

De Busire

b Usiris ex Neptuno & Anippa creatus aduenas ficta quadam hospitalitate mactatos imolabat: occisorum tandem ultio ob deorum iram in auctore rediit. Hercules enim cum claua ad ortus interemit: ut agathon Samius

tradit

De Hercule

h Hercules cū Gerionis boues p̄ italiā duceret: a fauno rege susceptus ē ho-
spitio: q̄ mercurio natus: patri hospites imolabat. Is igitur herculē inua-
dens interceptus est: ut tradidit Dercillus tertio rerum italicarum. De Phalaride.

p Halaris ip̄ius agrigētinorum tyrānus aduentantes ad se hospites suppli-
cio afficere & torquere solebat. Tertius ī laborādo aere faber egregius
uacham ex aere construxit: quā ad concremandos in ea hospites tyrāno
donaret. At phalaris dumtaxat pro tēpore iustus factus in eā cōiecit artificem quā
quotiens inclusus gemitum aderet mugitum. De Aruntio

a Egesta siciliā oppidum est: ubi Emylius censorinus crudelissimus tyrā-
nus erat: hic si quis noua quādam tormenta: & inusitatum cruciandi ge-
nus extruxisset: p̄cipuis muneribus persequebatur. Quidam igitur arū-
tius paterculus nomine: æquum ex aere fabricatum: ut in eo ex cruciandos iniiceret
Emilio donat. Ille autem tum deniq; ad equitatis cogitationem conuersus muneris
auctorem primum intrusit: ut quā ceteris poenam excogitarat: ipsa subiret patere-
turq;. De hinc eū ex tarpeio monte deiecit: qui seua gerunt ip̄eria ab eo cognomi-
nati dicuntur Emilii. Ita quarto rerum italicarum apud Aristidem scriptū reperies.

e Venus martis & stropæ filius ex Alcippa onomai filia in uxorem ducta
marpissam suscepit filiam: quā uirginem accurate seruabat. Ceterū apha-
retus uisam ex chorea rapuit: Pater autē fugientem insequens cū prahen-
dere nō posset in lycorimā fluuium se p̄cipitauit: pro ut primo rerum italicarum
Dositheus refert. De Annio

r Ex tuscorum Annius egregia forma filiā habuit salia noīe: quā uirginem
custodia p̄cipua tenebat. Catheus nobilissimus adolescēs: cum aliquādo
colludētem puellā aspexisset adamauit: utq; uim amoris continere nō pos-
set raptā filiam romā deduxit: Pater insequēs eū raptorē: p̄hendere non ualet parē-
suum insiliens fluuium ei nomen dedit. Annionē enim postmodum appellatum cō-
stat. Catheus deinde ex salia latricum creauit: & salium a q̄bus nobilissimum ortū
sunt familiæ: prout Aristides mylesius & Alexander polystor tertio rerum italicarū
tradunt.

De Hegesistrato

h Egesistratus ephesus ob tribulis sui cedem exul delphos pueniens quē
nam locum incoleret deum cōsultuit: Cui phoebus respondit ubi saltātes
uideret rusticos oleaginis coronis ornatos. Itaq; p̄fectus in asiam agrico-
las eleas. i. oleæ ramis coronatos saltare cernit: ubi condita urbe cleontem uocauit
ut Pythodes famius tertio georgicorum reliquit. De telogone.

t Elogonus ulissis & Circe filius ad inuestigādū: patrē admissus deorū re-
sponsis cōmonefactus est: ut in eo loco urbē conderet: ubi saltātes cū co-
ronis colonos cerneret. Itaq; p̄fectus in itacā: quodā loco summa cum hu-
manitate rusticos saltare conspexit: primi ramulis coronatos ubi ædificatū oppidū
ex p̄dicta sibi coronæ appellatione pristinum noīauit: a quo declinatum preneste
romani uocitant: ut Aristides tertio rerum italicarum scriptum reliquit.

Plutarchi Paralelia Quædam Finiuntur.

Impressum Brixie per Iacobum Britanicum die uigesimo quarto octo-
bris. M. cccc lxxxviii.

Emilij

Anio

Salij

Eleas

Preneste